

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นายพงศธร กาญจนะจิตรา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

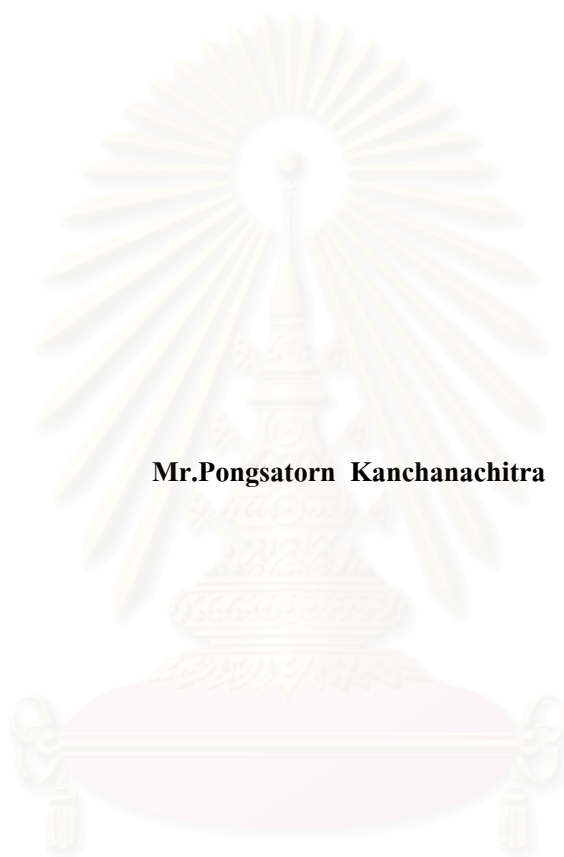
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN974-17-6280-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**FACTOR RELATED TO LEADERS IN LEADING COMMUNITY DEVELOPMENT ACTIVITIES
IN SENA DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

Mr.Pongsatorn Kanchanachitra

สถาบันวิทยบริการ

**A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Art in Sociology**

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN : 974-17-6280-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
 ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โดย   นายพงศธร กาญจนะจิตรา
 สาขาวิชา   สังคมวิทยา
 อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์
 (ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ ดินณะกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
 (รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ)

พงศธร กาญจนะจิตร : ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (FACTOR RELATED TO LEADERS IN LEADING COMMUNITY DEVELOPMENT ACTIVITIES IN SENA DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 139 หน้า ISBN 974-17-6280-1

งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ว่ามีปัจจัยใดที่ก่อให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา โดยทำการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนที่เคยเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และเลือกทำการศึกษาในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจะทำการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 300 คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และผู้วิจัยได้เลือกสุ่มหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 10 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview)

สำหรับสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้มี 9 ข้อด้วยกัน ซึ่งจากการสำรวจและพิสูจน์สมมติฐาน มีผลปรากฏดังนี้ 1.เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาปฏิเสธสมมติฐานข้อนี้ 2.คนที่มีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐานข้อนี้ 3. คนที่มีการศึกษาสูง มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาปฏิเสธสมมติฐานข้อนี้ 4. อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาปฏิเสธสมมติฐานในข้อนี้ 5. คนที่มีรายได้สูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มียาได้น้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐานข้อนี้ 6. คนที่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวนน้อยมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มียาสมาชิกในครอบครัวมาก ซึ่งข้อมูลจากการศึกษา ปฏิเสธสมมติฐานข้อนี้ 7.คนที่เข้ารับการฝึกอบรมมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่เข้าร่วมการฝึกอบรมน้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐานข้อนี้ 8.คนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐานข้อนี้ 9.ผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนน้อย ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐานข้อนี้ ผลการวิจัยพบว่า ยอมรับสมมติฐาน 5 ข้อ และปฏิเสธสมมติฐาน 4 ข้อ

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ลายมือชื่อนิสิต
 สาขาวิชา สังคมวิทยา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ปีการศึกษา 2547 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

448 11439 24 : MAJOR SOCIOLOGY

KEY WORD: FACTORS/LEADERS/LEADERSHIP/LEADING COMMUNITY DEVELOPMENT
ACTIVITIES/ SENA DISTRICT/PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

PONGSATORN KANCHANACHITRA : FACTOR RELATED TO LEADERS IN
LEADING COMMUNITY DEVELOPMENT ACTIVITIES IN SENA DISTRICT,PHRA
NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE.THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. DR.NGAMPIT
SATSANGUAN, CO-ADVISOR ASSOC. PROF. DR.SUNYA SUNYAVIVAT, 139 PAGES
ISBN 974-17-6280-1

The purpose of this research was to investigate some factors that might influence the leaders in leading community development activities in Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This research was employed qualitative and Anthropology research methodology. The data were derived with 300 household heads in Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya province with questionnaires, 10 In-depth Interviews. Results from the hypothesis tests indicated that

1. Men tend to possess higher leadership in community development activities than women. Based on the findings of the study, this hypothesis was not accepted
2. The senior people tend to possess higher leadership in community development activities than the younger-people. Based on the findings of the study, this hypothesis was accepted.
3. People finished high level of education tend to possess higher leadership in community development activities than those who finished low level of education, Based on the findings of the study, this hypothesis was not accepted.
4. People holding different occupation tend to possess different leadership in community development activities. Based on the findings of the study, this hypothesis was not accepted.
5. People had high income tend to possess higher leadership in community development activities than those who had low income. Based on the findings of the study, this hypothesis was accepted.
6. People had few member of family members tend to possess higher leadership in community development activities than those who had several member of family members. Based on the findings of the study, this hypothesis was not accepted
7. People attended to training program very often tend to possess higher leadership in community development activities than those who rarely attended to training program. Based on the findings of the study, this hypothesis was accepted.
8. People had high experience in community development participation tend to possess higher leadership in community development than those who had low experience in community development participation. Based on the findings of the study, this hypothesis was accepted.
9. People perceived high benefit from community development program tend to possess higher leadership than those who perceived less benefit from community development program. Based on the findings of the study, this hypothesis was accepted.

The results were found that five hypotheses were accepted and four hypotheses were not accepted.

Department _____ Sociology and Anthropology _____ Student's Signature _____

Field of Study _____ Sociology _____ Advisor's Signature _____

Academic year _____ 2004 _____ Co. Advisor's Signature _____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาใช้เวลาให้คำปรึกษาและเอาใจใส่ ดูแลอย่างใกล้ชิด ติดตามผล กระตุ้นและแก้ไขข้อบกพร่อง รองศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ ดินณะกุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านกรุณาให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คอยติดตามความก้าวหน้า และให้คำปรึกษาแนะนำมาตลอด รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมท่านกรุณาให้ความเมตตาอย่างสูง เอื้ออาทรห่วงใยตลอดเวลาและให้คำอธิบายอันทรงคุณค่า รองศาสตราจารย์ สุพัตรา สุภาพ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ให้ความเอื้ออาธิ ใจ ไม่ตรีจิต คอยดูแลเอาใจใส่ และให้กำลังใจตลอดมา และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของคณะรัฐศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ติดตามงาน และเป็นธุระให้ และท้ายสุดผู้วิจัยขอขอบคุณบิดาและมารดาที่ได้ให้ชีวิตให้กำลังใจ และให้ความรู้ในการที่จะต่อสู้กับอุปสรรคจนกระทั่งทุกวันนี้ ผู้วิจัยรู้จักซาบซึ้งในความกรุณาของทุก ๆ ท่านที่ได้กล่าวมานี้ จึงขอขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ซ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	6
ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม.....	16
ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม.....	21
ทฤษฎีการกระทำทางสังคม.....	24
ทฤษฎีการเป็นผู้นำ.....	30
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	54
สมมติฐานการวิจัย.....	56
นิยามตัวแปร.....	58
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	61
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง.....	61
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
บทที่ 5 การพิสูจน์สมมติฐานและอภิปรายผล.....	104
บทที่ 6 สรุปปัญหาที่เกิดจากการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	119
รายการอ้างอิง.....	124
ภาคผนวก.....	131
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	139

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงเพศของกลุ่มตัวอย่าง.....	66
2 แสดงอายุปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง.....	66
3 แสดงระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	67
4 แสดงอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง.....	68
5 แสดงรายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง.....	69
6 แสดงจำนวนสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	79
7 แสดงการเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง.....	71
8 แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง.....	72
9 แสดงการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง.....	73
10 แสดงการรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกของกลุ่มตัวอย่าง.....	74
11 แสดงประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง.....	75
12 แสดงระดับประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง.....	76
13 แสดงทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง.....	77
14 แสดงประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อหมู่บ้านและชาวบ้าน.....	80
15 แสดงประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อตนเองและครอบครัว.....	80
16 แสดงการเปรียบเทียบเพศของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	104
17 แสดงการเปรียบเทียบอายุของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	105
18 แสดงการเปรียบเทียบระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	106
19 แสดงการเปรียบเทียบอาชีพของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	107
20 แสดงการเปรียบเทียบรายได้ของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	108
21 แสดงการเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	109
22 แสดงการเปรียบเทียบการเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่างกับการเป็นผู้นำ กิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	110
23 แสดงการเปรียบเทียบคนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างกับ การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	111
24 แสดงการเปรียบเทียบผู้เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง กับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน.....	112

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

โครงการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ รูปแบบหรือกระบวนของโครงสร้างการเป็นผู้นำ ความสำเร็จขององค์การขึ้นอยู่กับความสามารถของการเป็นผู้นำของบรรดาสมาชิกที่อยู่ในองค์การความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนา ซึ่งดำเนินการ โดยรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน การพัฒนาการเป็นผู้นำภายในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของ โครงการพัฒนาชุมชน การพัฒนาการเป็นผู้นำในกลุ่มของสตรี เป็นปัญหาที่สำคัญเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่บทบาทการเป็นผู้นำของสตรียังไม่เป็นรูปแบบธรรมดา ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นพิเศษในการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลในการเป็นผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมไทย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะ

องค์การส่วนใหญ่เป็นที่รวมของกลุ่มคนที่มีความสนใจเป็นพิเศษเข้าด้วยกัน และบรรดาสมาชิกได้อุทิศเวลา แรงงานตลอดจนสติปัญญาเพื่อที่จะนำ องค์การ ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้จะได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การแล้ว องค์การยังจะต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อที่จะให้องค์การดำเนินงาน ไปอย่างราบรื่นผู้นำขององค์การจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงาน และสามารถแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงเป็นปีกแผ่นขององค์การและเพื่อนำองค์การไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

ปัจจุบันนี้ได้มีการเคลื่อนไหวในแนวทางใหม่เพื่อที่จะปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นโดยเร่งระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชนบทมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรในที่นี้หมายถึงทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนอย่างแข็งขันซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศ ทุกวัย จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และเน้นการสร้างชุมชนเข้มแข็งทั้งในเมืองและชนบท ดังนั้นจุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การพัฒนาคนหรือประชาชนในชุมชน การพัฒนาคนในชุมชนที่กล่าวมาแล้วนั้นอาจจะนำไปในรูปของการให้การศึกษาอบรมให้ความรู้ ความสามารถมีความคิดริเริ่ม และปฏิบัติงานได้ รับผิดชอบได้นั้นคือ การพัฒนาคนหรือ

กลุ่มคนในชุมชนให้มีทัศนคติที่ดี มีทักษะความรู้ ความสามารถ การพัฒนาในสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้คนมีประสิทธิภาพจะทำให้เห็นคุณค่า ยอมรับและให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีกว่าเดิม รวมทั้งการมองเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลเป็นฝ่ายจัดให้มีขึ้น

ภารกิจขององค์กรไม่สามารถจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปราศจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในรูปขององค์กรที่เป็นทางการและองค์กรที่ไม่เป็นทางการหรือสถาบันต่างๆ ถ้าหากปราศจากแรงจูงใจซึ่งเกิดจากภายในผสมผสานกันเข้ากลายเป็นแรงคล้อยของกลุ่มคน หรือกลุ่มที่ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชนแล้วกิจกรรมเหล่านี้ก็ไร้ความหมายและความสำเร็จจะไม่เกิดขึ้น การพัฒนาความเป็นผู้นำในชุมชน เพื่อที่จะรับผิดชอบปัญหาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งผู้นำจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญโดยปกติผู้นำท้องถิ่นมักจะเป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชนยอมรับว่ามีคุณลักษณะพิเศษเหนือกว่าประชาชนทั่วไป เช่น ในด้านความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ เป็นต้น เมื่อผู้นำได้รับการศึกษาอบรมเพิ่มเติมก็ย่อมจะมีความรู้ความสามารถ และทักษะเพิ่มขึ้น พอที่จะเผยแพร่ความรู้ไปยังผู้อื่น ได้ จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาผู้นำ เป็นวิธีการพัฒนาคนที่ได้ผลดี ทำให้การพัฒนาแพร่หลายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยอาศัยผู้นำเป็นผู้ดำเนินการให้การศึกษา ชี้แจง แนะนำ และร่วมฝึกฝนกับประชาชนอีกทอดหนึ่ง

การเป็นผู้นำในชุมชนมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งในองค์กร คือผู้นำแบบเป็นทางการ ผู้นำท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการแก่ชุมชนในชนบท ผู้นำท้องถิ่นจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ถ้าหากผู้ท้องถิ่นไม่ได้รับการสนับสนุน หรือผู้นำไม่ได้ตระหนักถึงเป้าหมายของกลุ่มแล้ว เขาอาจจะขัดขวางการทำงานของกลุ่ม การฝึกอบรมผู้นำ และการให้การสนับสนุนผู้นำ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กร

ผลจากการศึกษาวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่ารูปแบบหรือกระบวนของการมีส่วนร่วมในองค์กร หรือชุมชนมีมากมายหลายรูปแบบด้วยกัน นักพฤติกรรมศาสตร์ให้ความสนใจเกี่ยวกับตัวแปรหลายตัวในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำทางสังคม ตัวแปรเหล่านี้สามารถจัดรวมเป็นกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ 1. คุณลักษณะพื้นฐาน 2. ปัจจัยด้านสถานการณ์ 3. ปัจจัยด้านสังคม 4. ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม การศึกษาวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับตัวแปร 4 กลุ่มดังกล่าว นักวิจัยส่วนใหญ่สนใจศึกษาลักษณะของกลุ่ม การศึกษาวิจัยทางสังคมวิทยาเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นเบื้องต้น และการศึกษาการเป็นผู้นำเป็นผลที่ตามมา นักวิจัยบางท่านสนใจการมีส่วนร่วมของบุคคล เพื่อต้องการวัดกระบวนการของการมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมของชุมชน บางคนสนใจศึกษารูปแบบของพฤติกรรมระหว่างผู้มีส่วนร่วมและระหว่างผู้นำและ

สมาชิกกลุ่ม เมื่อเร็วๆ นี้ นักวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าการเป็นผู้นำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีอิทธิพลและอำนาจหน้าที่ และเปรียบเทียบลักษณะของผู้นำกับผู้ที่ไม่ใช่ผู้นำ ในปัจจุบันนี้เป็นความต้องการอย่างรีบด่วนที่จะต้องทำความเข้าใจและแปลความหมายปัจจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และจิตวิทยาสังคมที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้บุคคลที่ทำงานร่วมกับองค์กรหรือทำงานในองค์กร ได้บังเกิดความเข้าใจในเรื่องของการเป็นผู้นำ ตลอดจนมีความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้นำของบุคคล และทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวเหล่านี้ จะช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้วางแผนเข้าใจปัญหาของการเป็นผู้นำ และปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหรือการมีส่วนร่วมของบุคคลอย่างไรบ้าง การศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำอย่างเป็นระบบในครั้งนี้มีความสำคัญไม่เพียงแต่ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าใจการเป็นผู้นำเท่านั้น ยังจะช่วยในการทำงานกับระบบสังคมต่างๆ และทราบทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้วางแผนและผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำจึงมีความสำคัญในขบวนการพัฒนาชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนดนโยบายและการวางแผนงาน เพราะความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคลและกลุ่มย่อมแตกต่างกันออกไป ความสนใจและความต้องการที่แตกต่างกันเช่นนี้จำเป็นต้องมีการกำหนด โครงการหรือกิจกรรม เพื่อสนองตอบความต้องการของบุคคลหรือกลุ่ม ความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมหรือ โครงการจะเป็นเครื่องชี้ถึงการสนับสนุนที่ผู้นำมีต่อ โครงการพัฒนาชุมชน

ปัญหาของความเป็นผู้นำกำลังเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับหมู่บ้าน รัฐบาล ได้จัดตั้ง โครงการพัฒนาชุมชนขึ้นเพื่อที่จะดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านด้วยความร่วมมือช่วยเหลือจากประชาชนในชนบท ในการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น รัฐบาลพยายามที่จะนำชุมชนไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ถูกต้อง โดยจัดให้หมู่บ้านเป็นหน่วยดำเนินงานและพยายามนำความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าไปให้การช่วยเหลือประชาชนในชุมชน บวกกับการตัดสินใจและการช่วยเหลือตนเองของประชาชน เพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวประชาชนจะต้องทำงานรวมกลุ่มกัน ด้วยเหตุนี้การมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะฉะนั้นในการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำของบุคคลในชุมชนนั้น และพยายามดึงเอาพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำในระดับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์ ประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน ผู้นำจะต้องเข้าร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนของการวางแผน จัดหา ทรัพยากร จัดทำโครงการ และบริหารโครงการ กลุ่มหรือองค์การจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการร่วมมือ ร่วมใจของบรรดาสมาชิก เมื่อสมาชิกเพิกเฉยหรือไม่เห็นความจำเป็นของการเข้ามีส่วนร่วม กลุ่ม หรือองค์การนั้นก็อาจจะล้มหรือสลายตัวไป กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ได้ทำการศึกษาองค์การ ของหมู่บ้านและการเป็นผู้นำ พบว่า ชุมชนชนบทขาดกิจกรรมทางสังคม สำหรับบุคคลทุกเพศ วัย ขาดการสนับสนุนการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจอย่างเดียวกันเข้าด้วยกัน การเข้าร่วมในกิจกรรม ของชุมชนค่อนข้างต่ำและไม่เป็นปกติและนอกจากนี้ยังขาดองค์การจัดตั้งอย่างพอเพียง ด้วยเหตุผล ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนา ชุมชน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

ในการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของบุคคล ในงานพัฒนาชุมชน
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการดำเนิน โครงการพัฒนาชุมชน
3. เพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมการ พัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตการวิจัยดังนี้ คือ จะศึกษาเฉพาะ หัวหน้าครัวเรือน จำนวน 10 หมู่บ้าน ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ บ้านแพน บ้าน กลางคลอง บ้านสามกอ บ้านวัดเหนือ บ้านคลองมโนราห์ บ้านเจ้าแปด บ้านเจ้าเจ็ด บ้านโพธิ์ บ้าน รางจรเข้ และบ้านดอนโพธิ์ โดยใช้แบบสอบถามกับหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 300 คน และใช้การ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 10 คน และศึกษาเฉพาะกลุ่มกิจกรรมเกษตรกร กิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วม ประชุม การสนับสนุนด้านการเงิน การสนับสนุนด้านแรงงาน การเป็นกรรมการ และการดำรง ตำแหน่งต่าง ๆ และในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะศึกษาปัจจัยเพียงบางประการเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยในครั้งนี้คือ

1. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบปัจจัยที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของบุคคลในงานพัฒนาชุมชน
2. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน
3. ผลจากการวิจัยได้นำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการจัดตั้งโครงการพัฒนาความเป็นผู้นำ
4. ผลจากการวิจัยจะช่วยกระตุ้นให้นักวิชาการผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทและบุคคลทั่วไปเกิดความสนใจในการพัฒนาความเป็นผู้นำในระดับหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น
5. ผลจากการวิจัย จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องในขั้นต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวความคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้คือ

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน (The Concept of Community Development)
2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation Theories)
3. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social Psychology Theories)
4. ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social Action Theories)
5. ทฤษฎีการเป็นผู้นำ (Leadership Theories)
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ยังยากจนข้นแค้น มีความด้อยทั้งในทางสุขภาพร่างกาย และฐานะทางสังคม ภาระหน้าที่ของงานพัฒนาชุมชน คือ การขจัด ปิดเป่าปัญหาต่าง ๆ ของประชาชน หรืออีกนัยหนึ่ง ปรับปรุงชุมชนชนบทให้พ้นจากความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ และความไม่รู้ต่างๆ โดยมุ่งหวังจะให้ชาวชนบทได้มีความผาสุกดังที่ชาวเมืองกำลังได้รับอยู่ในเวลานี้บ้าง ดังนั้น การพัฒนาชุมชน คือการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน

Kingsley Davis (อ้างในบุญมา นครินทร์, 2545: 2) ให้ความหมายของชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกันในอาณาบริเวณหนึ่ง สามารถดำรงชีวิตทางสังคมด้านต่าง ๆ ได้ทั้งหมด และได้กำหนดเกณฑ์ทางกายภาพหรือความใกล้ชิดตามพื้นที่และเกณฑ์ความพร้อมทางสังคม (Social completeness)

Alex Inkeles (อ้างในบุญมา นครินทร์, 2545: 2) กล่าวว่า ชุมชนจะต้องมีครัวเรือนที่รวมกลุ่มในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน ผู้คนที่อยู่ด้วยกันจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทางสังคมในลักษณะที่มีแก่นสารระดับหนึ่ง และต่างมีความรู้สึกเป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกัน และความรู้สึกเช่นนี้ มิได้เกิดจากความเป็นเครือญาติแต่เพียงอย่างเดียว

Kenneth Wilkinson (1996 : 20-30) กล่าวว่า องค์ประกอบ 3 ประการที่ใช้วัดความเป็นชุมชน ได้แก่ (1) นิเวศวิทยาชุมชน (Local Ecology) เป็นลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัย (2) สังคมของชุมชน (Local Society) เป็นลักษณะชุมชนที่มีโครงสร้างแบบองค์รวม และ (3) การกระทำร่วมกันของชุมชน (Community Actions) เป็นความพยายามร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางสังคมและความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

Peter Worsley (1998 : 239-240) ได้สรุปลักษณะร่วม 3 ประการของชุมชน คือ (1) ชุมชนเปรียบเสมือนการมีขอบเขต อาณาบริเวณโดยเน้นการตั้งถิ่นฐานที่มีอาณาเขตแน่นอน เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งชุมชนทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน (2) ชุมชนเปรียบเสมือนระบบสังคมเล็ก ๆ สังคมหนึ่ง เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมเล็ก ๆ สังคมหนึ่ง (3) ชุมชนเปรียบเสมือนรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นความรู้สึกร่วมทางเอกลักษณ์โดยเฉพาะของคนในชุมชน ชุมชนอาจมีความหมายได้ใน 2 ลักษณะ คือ ความหมายที่เป็นจริง เน้นการศึกษาชุมชนในฐานะที่ชุมชนมีอยู่จริงในสภาพปัจจุบัน และความหมายที่เป็นค่านิยมเป็นภาพในอนาคตหรืออุดมคติว่าชุมชนที่ดีควรมีลักษณะเช่นใด โดยกำหนดลักษณะชุมชนตามค่านิยมหรือความเชื่อพื้นฐานที่คนนั้นมีต่อชุมชน

รูปแบบการจัดตั้งชุมชนมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การจัดชุมชนแบบไม่มีการวางแผน เช่น ตั้งแบบรวมกลุ่มหรือกระจัดกระจายกันไป หรือตั้งยาวตามเส้นทางคมนาคม เป็นต้น และการตั้งชุมชนแบบมีการวางแผน อาทิ ตั้งอยู่กลางพื้นที่เกษตรกรรม ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกเส้นทางคมนาคม ตั้งเป็นรูปวงกลม เป็นต้น หากพิจารณาการจัดตั้งชุมชนตามเขตการปกครอง อาจแบ่งชุมชนออกเป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ชุมชนเมืองประกอบด้วยเทศบาล (เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร) สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา ส่วนชุมชนชนบท ประกอบด้วยหมู่บ้านและตำบล

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

The Standing Conference on C.D. (1988 : 203-204) การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ไร้อำนาจในชุมชนหรือผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาชุมชนคือการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนเพื่อพัฒนาและเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้และประสบการณ์ การปฏิบัติ

กระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นการทำให้ปัจเจกบุคคลและชุมชนเติบโตและเปลี่ยนแปลงตามความต้องการ และตามลำดับขั้นของความจำเป็น เมื่อใดก็ตามที่มีการพัฒนาชุมชนจะปรากฏหลักเกณฑ์สำคัญอยู่ในการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและ การพัฒนาความรู้ความชำนาญประสบการณ์ของคน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองและมีส่วนร่วมตามหลักประชาธิปไตย

Christenson (1990 : 11) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นอิสระและเป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยเน้นการรวมกลุ่มประชาชนทางด้านสังคมและทางด้านภูมิศาสตร์ ซึ่งประชาชนได้เข้ามาแก้ไขปัญหาาร่วมกันเพื่อประโยชน์ของตน

Irwin Sander (1968:1-14) การพัฒนาชุมชนมีความหมาย 4 ประการ ได้แก่ กระบวนการ วิธีการ โครงการ และขบวนการการพัฒนาชุมชนในทัศนะที่เป็นกระบวนการ (Process) มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้าจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เป็นกระบวนการที่เป็นกลางและเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความหมายและมีมาตรการที่แน่ชัดในความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงจากภาวะเอกราชไปไปสู่การเป็นประชาธิปไตย จากภาวะที่ต่างคนต่างอยู่เป็นทุกคนร่วมมือกัน จากภาวะที่รอคอยความช่วยเหลือ และสั่งการจากภายนอกชุมชนเป็นการร่วมมือกันระหว่างประชาชนมีการสร้างสรรค์ วิธีการช่วยตนเอง ตัดสินใจเอง และใช้ทรัพยากรของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นสิ่งที่เกิดขึ้นกับประชาชน ทั้งในด้านความคิดจิตใจ และความสัมพันธ์

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่เป็นวิธีการ (Method) วิธีการประกอบไปด้วยกระบวนการและวัตถุประสงค์ จึงมีลักษณะเป็นกรรมวิธีไปสู่จุดหมายปลายทาง เป็นวิธีการทำงานวิธีหนึ่ง หรือขั้นตอนการดำเนินงานชุดหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยมุ่งทำงานตามภาวะการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามเจตน์จำนงของผู้ใช้วิธีการนี้ ได้แก่ รัฐบาล องค์กรเอกชน หรือประชาชนวิธีการนี้ถือเป็นกระบวนการที่จะบรรลุเป้าหมายในเชิงบวกหรือลบของชุมชน โดยขึ้นอยู่กับเกณฑ์การตัดสินใจ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จ

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่เป็นโครงการ (Program) โครงการประกอบไปด้วยวิธีการและเนื้อหา มีลักษณะเป็นการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกด้าน เช่น การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการ การเกษตร อุตสาหกรรม นันทนาการ ฯลฯ โดยเน้นเป็นกิจกรรมที่ได้ดำเนินงาน

การพัฒนาชุมชนในทัศนะที่เป็นขบวนการ (Movement) ขบวนการประกอบไปด้วยโครงการและการเคลื่อนไหวที่มีพลัง ทำให้ประชาชนมารวมตัวกันมีพลังในการเคลื่อนย้ายหรือ

ต่อต้านสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การพัฒนามีการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การจัดตั้งสถาบัน มืองค์กรด้วยตนเอง
ดังนั้น ผู้เข้าร่วมขบวนการจะต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาที่แน่วแน่

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพและ
คุณธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่วนเป้าหมายรอง คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อม (ทั้ง
ที่เป็นวัตถุและไม่เป็นวัตถุ) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547 : 128) การพัฒนาคนในฐานะที่คนเป็นทั้ง
เครื่องมือและจุดหมายสุดท้ายของการพัฒนา มีหลักการ 3 ประการ ตามที่องค์การศึกษาวิทยา
ศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ระบุไว้ ได้แก่ (1) คนจะต้องได้รับประโยชน์
จากการพัฒนา เป้าหมายหลักของการพัฒนาจะต้องไม่กำหนดว่าเน้นการพัฒนาเพื่อการพัฒนา
หรือเน้นพัฒนาวัตถุ แต่จะต้องปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ด้วย (2) การพัฒนาไม่ใช่เพียง
การเพิ่มความมั่งคั่งในสังคมให้มีมากขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องเกิดผลที่ชัดเจนตามหลักการของความ
เที่ยงธรรมเน้นช่วยคนที่กำลังเดือดร้อนมากที่สุดก่อน (3) ผลจากการพัฒนาจะต้องให้คนได้รับ
ประโยชน์เป็นอันดับแรก การพัฒนาจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อความก้าวหน้าของคน ทั้งด้านน้ำใจ ศิล
กรรมและวัตถุ คนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาคนจะต้องเน้นให้คนมีคุณภาพและคุณธรรมเป็นสำคัญ
“คนที่มีคุณภาพ” หมายถึง คนที่มีความรู้ความสามารถ ทำงานสิ่งใดก็บรรลุเป้าหมายอย่างมี
ประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตมาก คุณภาพดี เสียค่าใช้จ่ายน้อย เสียเวลาน้อย การวัดคุณภาพมักวัดจาก
ความสำเร็จทางวัตถุเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่มีคุณภาพส่วนใหญ่มุ่งความสำเร็จทางวัตถุ แต่เนื่องจากความ
ต้องการทางวัตถุนั้นไม่จบสิ้น ดังนั้นผู้ที่มีความต้องการทางวัตถุจึงไม่รู้จักพอแต่จะเพิ่มมากขึ้น
จนหาขอบเขตไม่ได้ ส่วน “คนที่มีคุณธรรม” หมายถึงคนที่ยึดมั่นในความดี ความซื่อสัตย์สุจริต
ความยุติธรรม ความพอดี ความพอเหมาะ ความอดทนอดกลั้น ขยันหมั่นเพียร และรู้จักรับ
ผิดชอบต่อส่วนรวม การวัดคุณภาพส่วนใหญ่จะวัดด้วยจิตใจ หรือจากความประพฤติ ผู้ที่มีคุณภาพ
จึงไม่เน้นความสำเร็จทางวัตถุ แต่ให้ความสำคัญของจิตใจที่รู้สึก จำกัดขอบเขตของความต้องการ
ของตนเอง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา
ชุมชน แต่ต้องถือเป็นเป้าหมายรอง เพราะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในเชิงวัตถุนั้นเป็นสิ่งทำกันได้ง่าย
และใช้เวลาน้อยกว่าการพัฒนาคน สิ่งแวดล้อมในชุมชนอาจมีสภาพดีขึ้นเมื่อได้รับการพัฒนาแต่ไม่
จำเป็นต้องส่งผลถึงการพัฒนาคน ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงการพัฒนาคนในขณะที่มีการพัฒนา
สิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วย

จากแนวความคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้ ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (Self Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self-Help) ในการคิด การตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Organizational Process) กับกระบวนการกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึก การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วน ถึงพร้อมในทุกด้าน (Total Human Development) ในการจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น การดำเนินงานพัฒนาชุมชน จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และต้องการผู้ปฏิบัติที่มีสมรรถภาพ (Competence)

เครื่องชี้วัดการพัฒนา

แนวคิดที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์วัดผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งถ้าหากการพัฒนาชุมชนดำเนินไปด้วยดี ควรจะมีองค์ประกอบเครื่องชี้วัดต่อไปนี้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ไม่จำเป็นที่ทุกโครงการจะมีเครื่องชี้วัดเหล่านี้ครบถ้วน แต่ถ้าหากมีองค์ประกอบหลายตัวและเป็นจำนวนมาก ย่อมแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีหรือมีการพัฒนาของโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ มาก องค์ประกอบเหล่านี้ได้แก่ คุณภาพชีวิต การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง และการพัฒนาแบบยั่งยืน

คุณภาพชีวิต (Quality life)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชนบทนั้น ได้นำแนวคิดจากความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs) โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดความเสมอภาคในการกระจายทรัพยากรและบริการขั้นพื้นฐานไปสู่ประชาชนยากจนในชนบทตามความจำเป็นพื้นฐาน หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากการตอบสนองของสิ่งนั้น อันเกิดจากการวินิจฉัยของมนุษย์เอง การตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการสะท้อนความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดคุณภาพชีวิตของประชาชนไทยขึ้น ซึ่งหมายถึงชาวบ้านมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง โดยแบ่งความจำเป็นพื้นฐานออกเป็น 9 หมวด (1) คนในครัวเรือนได้กินอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย เช่น เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ไม่ขาดสารอาหาร (2) คนในครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น บ้านคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี มีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี (3) คนในครัวเรือนมีโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น เด็กและเยาวชนเข้าเรียน การศึกษาภาคบังคับ ป.1-ม.3 หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแล

แลหลังคลอด (4) คนในครัวเรือนมีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ประชาชนปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย (5) คนในครัวเรือนมีการผลิตและจัดอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ใช้น้ำปุ๋ยบำรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิต ป้องกันโรคระบาดสัตว์ (6) คนในครัวเรือนสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ เช่น มีบุตรไม่เกิน 2 คน (7) คนในครัวเรือนมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ และกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนของตน เช่น ประชาชนร่วมพัฒนาความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (8) คนในครัวเรือนมีการพัฒนาจิตใจ เช่น ครัวเรือนดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา (9) คนในครัวเรือนทำกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น บำรุงสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การพัฒนาชุมชนโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ความจำเป็นพื้นฐาน จึงเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยในการวางแผนพัฒนาชุมชน ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

การกระจายอำนาจ (Decentralization)

การกระจายอำนาจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการวางแผน อำนาจการตัดสินใจ หรือ อำนาจหน้าที่ขององค์กรส่วนกลางไปสู่องค์กรระดับจังหวัดหรือท้องถิ่นมากขึ้น โดยเสริมบทบาทขององค์กรท้องถิ่นหรือองค์กรพัฒนาเอกชน รูปแบบของการกระจายอำนาจมี 4 แบบ (Cheema, 1983 : 18-25) ได้แก่ (1) Deconcentration เป็นการกระจายงานสู่ส่วนท้องถิ่นในหน่วยงานเดียวกันมีการจัดตั้งหน่วยงานระดับท้องถิ่น เพื่อแบ่งเบาหน้าที่และความรับผิดชอบ (2) Delegation เป็นการกระจายตัวแทนให้อำนาจการตัดสินใจในการจัดการหน้าที่เฉพาะแก่องค์กรอื่นที่ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กรส่วนกลาง (3) Devolution เป็นการกระจายอำนาจอิสระในการดำเนินงาน มักเป็นการให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเทศบาลและสุขาภิบาล (4) Transfer to NGOS เป็นการกระจายอำนาจทางบริหารงานและการวางแผนให้แก่องค์กรเอกชนหรือองค์กรอาสาสมัครหรือองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งองค์กร ประชาชน ในระดับหมู่บ้าน ตำบล เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน

จากการศึกษาของสหประชาชาติ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานและการกระจายอำนาจที่มีประสิทธิภาพมี 4 ประการ ได้แก่ (1) ปัจจัยสนับสนุนทางการเมืองและการบริหาร ขึ้นอยู่กับผู้นำทางการเมือง ยินยอมให้เกิดการกระจายอำนาจ การตัดสินใจไปสู่องค์กรท้องถิ่น การวางแผน และการบริหารมากน้อยเพียงใด และระบบราชการให้การสนับสนุนและส่งเสริมการกระจายกิจกรรมพัฒนามากน้อยเพียงใด (2) ปัจจัยทางด้านพฤติกรรม ทศนคติและวัฒนธรรม ได้แก่ คุณภาพของผู้นำชุมชนทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อรัฐบาลและลักษณะประเพณี วัฒนธรรม

ธรรมที่สัมพันธ์กับการบริหารงานแบบรวมศูนย์อย่างไร ถ้าต้องการการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การกระจายอำนาจเป็นไปได้ (3) ปัจจัยทางด้านองค์กร ได้แก่ ความชัดเจนของโครงสร้าง และระเบียบปฏิบัติในการวางแผนแบบกระจายอำนาจหรือชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นเช่นใด ถ้าเปลี่ยนอำนาจจากส่วนกลางแล้ว องค์กรสามารถทำงานได้คล่องตัวขึ้น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น (4) ปัจจัยความพร้อมทางด้านเงินทุนและความสามารถ ถ้าหากโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชุมชน และความสามารถของชาวบ้านมีมากขึ้น จะช่วยให้การกระจายอำนาจเป็นไปได้มากขึ้น ตัวอย่างของการกระจายอำนาจในปัจจุบัน ก็คือ การเสริมสร้างบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การยกระดับสภาตำบลให้เป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)

การมีส่วนร่วม (Participation)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Popular Participation) ไว้ว่า (1) การมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากการพัฒนา (2) การเข้ามีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนา และ (3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องการพัฒนา

Cohen & Uphoff (1990 : 219) ได้เสนอกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ว่ามี 3 มิติ (Dimensions) และ 2 บริบท (Contexts) ได้แก่ (1) มิติของการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยประเด็นคำถามต่อไปนี้ มีส่วนร่วมอะไรบ้าง แบ่งเป็น 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (2) มีส่วนร่วมกับใครบ้าง ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ทั้งนี้ให้พิจารณาคูณลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของผู้เข้าร่วมในเรื่อง อายุ เพศ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับชั้นในสังคม อาชีพ ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยการถือครองที่ดิน (3) มีส่วนร่วมอย่างไร ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม (ถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือมีแรงจูงใจ) รูปแบบการมีส่วนร่วม (โดยผ่านองค์กรประชาชน เป็นทางอ้อมหรือโดยตรง) ขนาดของการมีส่วนร่วม (มีระยะเวลาและรายละเอียดกิจกรรม) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม (เป็นการเสริมสร้างหรืออำนาจขององค์กรประชาชน หรือเป็นเพียงแต่การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวบ้านกับนักพัฒนาเท่านั้น

บริบทหรือเงื่อนไขแวดล้อมของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (1) ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งที่นำเข้าไป (ความซับซ้อนของเทคโนโลยีและทรัพยากรที่ต้องการ) ลักษณะประโยชน์ที่ได้รับ (เป็นรูปธรรมนับได้ ความน่าจะเป็นไปได้และความเร็วซ้ำที่ได้รับ) และลักษณะหรือรูปแบบที่ต้องกำหนด (การเชื่อมโยงโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ การเข้าถึงการบริหารจัดการ โครงการและการครอบคลุมเนื่องจากการบริหารโครงการ) (2) สภาพแวดล้อม

ของงานหรือกิจกรรมหลายโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ (ประสบการณ์และการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ) ปัจจัยทางด้านกายภาพและธรรมชาติ (ภูมิศาสตร์และชีวภาพ) และปัจจัยทางสังคม (วัฒนธรรม สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ)

Dusseldorp (1991) มองการมีส่วนร่วมใน 8 ประเด็นที่สำคัญได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมเปรียบเสมือนกิจกรรมทางสังคม ประกอบด้วยการเข้าร่วมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วม เน้นการจัดประชุมกลุ่ม การมีทุน แรงงาน เครื่องมือเครื่องใช้ สนับสนุนและการมีสุขภาพจิตที่ดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยวิธีการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรม 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย ระดับการเข้ามีส่วนร่วม แบบอาสาสมัคร เข้าร่วมแบบถูกบังคับเข้าร่วมตามธรรมเนียมประเพณี วิธีการเข้าร่วมทางตรงหรือทางอ้อม 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอน การพัฒนาแบบมีแผน ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การศึกษาวิจัย การเตรียมวางแผนการยอมรับที่จะปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานตามแผน การประเมินผล 4) ความถี่ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันหรือไม่ 5) การมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่หรือบางส่วน การมีส่วนร่วมแต่ไม่มีประสิทธิภาพ 6) ใครได้เข้ามามีส่วนร่วม สมาชิกในชุมชน (ชาวบ้านหรือผู้นำชุมชน) เจ้าหน้าที่รัฐบาล คนนอกชุมชน ตัวแทน/ผู้แทนของชุมชน (7) ประเด็นศึกษาผลได้ผลเสียของการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน (8) การมีส่วนร่วมเปรียบเสมือนกระบวนการพัฒนาที่เสริมสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ การเตรียมการให้เกิดการมีส่วนร่วมการเข้ามีส่วนร่วมและการส่งเสริมเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ปัญหาการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน อาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ อาทิ ปัญหาสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครอง ปัญหาด้านองค์กรและนโยบายของรัฐบาล ปัญหาตัวบุคคลที่เข้าร่วมโครงการพัฒนา ปัญหาทรัพยากรทางกายภาพที่มีในชุมชน

การพึ่งตนเอง (Self-Reliance)

การพึ่งตนเอง หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกบุคคลและครัวเรือน เพื่อบรรลุการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา หรือการพึ่งตนเองอาจจะหมายถึง สังคมหรือกลุ่มที่มีการจัดระบบเพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองร่วมมือกับผู้อื่น ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงหมายความว่ารวมถึง กลุ่มหรือสังคมนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินการให้

บรรลุเป้าหมายด้วยความพยายามและกำลังของตนเอง การพึ่งตนเอง อาจมีขอบเขตได้หลายอย่าง ทั้งทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม วัฒนธรรมและการพัฒนา

ในการสร้างชุมชนให้เกิดการพึ่งตนเองและสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างคงทนถาวรนั้น ควรจะมีองค์ความรู้ในการสร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ด้วยตัวแนวคิด 4 ประการ (สัญญา สัญญา วิวัฒน์ 2547 : 103) คือ แนวคิด TERMS, BAN และ PAR และการพึ่งตนเองและการพัฒนา

- ตัวแบบ TERMS คือการพึ่งตนเองใน 5 ประเด็น ประกอบด้วย เทคโนโลยี (Technology) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resources) ด้านจิตใจ (Mental) และด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social)

- ตัวแบบ BAN คือ ความสมดุล (Balance) ความสามารถของชุมชนในการจัดการชุมชนของตนเอง (Ability) และเครือข่าย (Network) ดังนั้น ชุมชนจะพึ่งตนเองได้ ถ้าการพัฒนาที่มีความสมดุล ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม โดยเน้นความสามารถของชุมชนในการจัดการและพยายามสร้างเครือข่ายของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน

- ตัวแบบ PAR คือ การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การกระทำในแง่การพัฒนาชุมชน และการวิจัย (Research) การพึ่งตนเองต้องการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยผ่านกระบวนการวิจัยโดยชุมชนตามหลักการพัฒนาชุมชน 5 ขั้น คือ การศึกษาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผล

- ตัวแบบการพึ่งตนเอง และการพัฒนา การพึ่งตนเองโดยปรัชญาตะวันออกเป็นแนวทางและการพัฒนาใช้ปรัชญาตะวันตกเป็นแนวทาง

รูปแบบการพึ่งตนเองที่กล่าวมานั้น ควรจะต้องสร้างให้ชาวบ้านมีความสามารถ ทำเองเป็น คิดเองเป็น และแก้ปัญหาได้

การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainability)

การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นคำถามสมัยนิยมในวงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและในโลกของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาแบบยั่งยืน มีความหมายต่าง ๆ ดังนี้

Edward Barbies (อ้างในวราพร ศรีสุพรรณ 2545 : 54) ให้ความหมายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน (Sustainable Economic Development) คือ รูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของระบบชีวภาพ ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคม ทั้งนี้เป้าหมาย ระบบชีวภาพ เน้นถึงความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity) ระบบเศรษฐกิจเน้นถึงความต้องการขั้นพื้นฐานให้เกิดความเท่าเทียมกัน (Equity) และระบบสังคมเน้นความหลากหลายทาง

วัฒนธรรม (Cultural Diversity) โดยมีสถาบันที่ยั่งยืนยาวนาน มีส่วนร่วมจากผู้คนต่าง ๆ ในสังคม

Robert Repetto (1990 : 4) มองการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่ช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการจัดการทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความมั่นคงและคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี การพัฒนาแบบยั่งยืนเปรียบเสมือนเป้าหมายที่ปฏิรูปนโยบายและการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่และการครองชีพในปัจจุบันด้วย การทำลายฐานการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการปล่อยให้อุณหภูมิหลังประสบสภาพการณ์ที่แย่กว่าและเสี่ยงภัยมากกว่าสภาพปัจจุบัน

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน (Sustainable Agriculture) ส่วนการเกษตรที่ใช้เป็นแนวทางไปสู่ความยั่งยืนของประเทศไทย เรียกว่า “ระบบเกษตรกรรมทางเลือก” (Alternative Agriculture) ซึ่งมี 3 วิธีการ คือ 1) ระบบเกษตรผสมผสาน 2) ระบบเกษตรกรรมอินทรีย์ และ 3) ระบบเกษตรกรรมธรรมชาติ

การนำแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ไปใช้ในทางปฏิบัติ ควรจะคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ ซึ่งสรุปโดย Herman E. Daly (1996 : 40) นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส แห่งสถาบันวิจัยพัฒนาของธนาคารโลก ได้แก่

ต้องลดขนาดการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ลงให้อยู่ในระดับที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์สูงสุดกับทรัพยากรที่มีน้อย

เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าควรช่วยให้การพัฒนาเกิดการเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการเพิ่มขึ้นทางปริมาณของผลผลิต

ทรัพยากรที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกนั้น ควรจะมีการนำไปใช้อย่างได้ประโยชน์สูงสุด และใช้ได้ในระยะยาวนานที่สุด

ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปนั้น ควรจะถูกใช้ไปในอัตราที่เท่าเทียมกับความสามารถในการผลิตทดแทน

สรุป เครื่องชี้วัดการพัฒนาทั้ง 5 ประการ ต่างมีความสัมพันธ์กันและมีความต่อเนื่องกัน ซึ่งสามารถนำมาช่วยประกอบการพิจารณาว่า การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมานั้นสัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ อาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนามากขึ้น โดยอาศัยตัวแทนของชาวบ้านในรูปองค์กรที่เข้มแข็งและความเข้มแข็งขององค์กรเหล่านี้ ย่อมต้องการโอกาสในการบริหาร ตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมได้โดยตัวชาวบ้านเอง เมื่อชาวบ้านได้พัฒนาองค์กรให้เข้มแข็งและสามารถเสริมสร้างคุณ

ภาพชีวิตให้ดีขึ้นแล้ว ชาวบ้านย่อมสามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ลดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งสามารถทำให้ชุมชนมีลักษณะการพัฒนาที่พึ่งตนเอง มีความมั่นคงถาวร ยืนยาว หรือ เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ในที่สุด

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation Theories)

ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แนวคิดที่รัฐบาลได้ใช้ในการพัฒนาชุมชน ก็คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน นั้น ๆ เนื่องจากว่าสภาพปัญหาความต้องการ ตลอดจนสภาพภูมิศาสตร์ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันออกไป โดยการยอมรับว่า ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น มาอย่างต่อเนื่อง การนำไปสู่กระบวนการในการตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนายังเป็นสิ่งที่ดี เพื่อจะได้สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของและการแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงจุดกับความ ต้องการอย่างแท้จริง

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวช (2537 : 183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้การกระทำบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกยอมรับผลชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สุเมธ ทราญแก้ว (2546 : 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยมีกลุ่มหรือองค์กรของประชาชนที่เข้าร่วมการพัฒนา ภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

เสน่ห์ จามริก (2547 : 29) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานความมั่นคง สำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2535 : 25-28) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชน

นอกจากนี้ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ ยังได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ไว้ซึ่งเห็นว่า ต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนา
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

อคิน ระพีพัฒน์ (2540 : 7-15) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงการพึ่งตนเอง เป็นความสามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจนว่า คือการที่เด็กจะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ได้ก็ด้วยการอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ เพื่อจะให้มีมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดทิศทางและชะตาชีวิตของตนเองได้ หมู่บ้านตลอดจนถึงประเทศ ถ้าพึ่งตนเองได้ก็ควรที่จะสามารถกำหนดทิศทางและชะตาชีวิตของตนได้ การพัฒนาชนบททั้งปวงก็กระทำเพื่อสร้างให้ชาวชนบทมีความสามารถเช่นนี้

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2546 : 92) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้หมายถึงเพียงเมื่อรัฐกำหนดโครงการอะไรขึ้นมาประชาชนก็ร่วมกันทำ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงการทำงานของกลไกการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของเขา

Reeder (1995 : 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกชั้นตอนของโครงการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

Stavenhagen (1990 : 74) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกกลุ่มมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วมและมีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้มีอิทธิพลต่ออำนาจตัดสินใจ ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือ

ทางอ้อม หรืออาจจะเป็นการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงสถานภาพทางสังคมของกลุ่ม

Spicer (1975 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมในการวางแผน อภิปรายแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อปัญหาต่าง ๆ การแนะนำวิชาการใหม่และการบริหารงานการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร ไม่เพียงแต่ให้ประชาชนรู้สึกว่าเขามีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เขาสามารถดำเนินการปรับปรุงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของเขา ให้ดีขึ้น

Pearse and Stiefel (1997 : 4-8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นผู้อยู่นอกได้เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสภาวะสังคมที่เป็นอยู่

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือหลายขั้นตอนหรือทุก ๆ ขั้นตอนก็ได้ โดยแบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ตามประเภทของกิจกรรมไว้แตกต่างกันตามความเห็นของนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

อดิน รพีพัฒน์ (2540) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

Cohen and Uphoff (1990) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Hay (1992) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ ลักษณะอาชีพและถิ่นที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพ

ทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง เขาได้แบ่งการมีส่วนร่วมทางสังคมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการยอมรับความคิด และความรู้ใหม่
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การที่เป็นทางการและองค์การที่ไม่เป็นทางการ
3. การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในชุมชน
4. การเชื่อมเยียนเพื่อน และกิจกรรมของกลุ่มย่อย เป็นต้น

นักสังคมวิทยาได้พยายามสร้างเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมที่เป็นมาตรฐาน โดยการพัฒนาและดัดแปลง จากผลงานของนักสังคมวิทยาหลาย ๆ ท่าน เช่น Chapin, Howthorn, Hypes, Hirk Patrick, Lindstrom, Mangus and Cottom, Goldhamer, Hay, Kaufman, Ducan and Artis ด้วยการนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่แตกต่างกันมาสร้างมาตรวัดการมีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกับเครื่องมือวัดของ Chapin (อ้างในอนุกรม, 2530 : 24) องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม 6 ประการ ได้แก่

1. การเป็นสมาชิก (Memberships)
2. การเข้าร่วมประชุม (Attendance)
3. การบริจาคเงิน (Financial Contribution)
4. การบริจาคแรงงาน (Labor Contribution)
5. การเป็นกรรมการ (Membership on Committee)
6. การดำรงตำแหน่งต่าง ๆ (Holding offices)

องค์ประกอบทั้ง 6 ประการนี้พัฒนาขึ้นมาโดยยึดหลักการวัดได้จากลักษณะภายนอก (Explicite) ปัญหาการใช้เครื่องมือวัดนี้อยู่ที่การปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติและรับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งระบบนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล และกลุ่มคน ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากภายนอก ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

World Health Organization (1992) เสนอปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมได้แก่

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากรหรืออื่น ๆ มีเหตุผลอยู่ 2 ประการคือ

1.1 การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไปซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีแรงจูงใจ

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือการชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ชาวชนบทส่วนมากจะเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น มิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบแบบแผน เป็นต้น

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมากิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537 : 177-205) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์

2. ความเกรงใจบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือเต็มใจ

3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ

Rogers (1983 : 81-86) ได้สรุปไว้ว่าความรู้ความเข้าใจที่มีต่อบุคคลหรือกลุ่มคน หรือโครงการมีความสำคัญอย่างมากที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามความรู้ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การเกิดความร่วมมือขึ้นมานี้ จะต้องผ่านการถ่ายทอดหรืออบรม ต้องเป็นความรู้ความเข้าใจที่ผู้ให้ความร่วมมือมีเหตุมีผลในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม นั้น มีเหตุผลหรือเป็นประโยชน์ทั้งส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ได้ และในการที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ผู้ที่ขอความร่วมมือจะต้องให้ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ที่จะทำให้เขาเกิดความรู้ความเข้าใจว่า หากมีการร่วมมือกันเกิดขึ้นแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวของเขาด้วย

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคม ส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวบุคคลและสังคม ในด้านตัวบุคคล ทฤษฎีทางจิตวิทยาจะช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดมาจากแนวความคิดความปรารถนา แรงจูงใจ ความจำและความรู้สึก โดยจะศึกษามนุษย์ ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจ (Human mind) แตกต่างกันในด้านทฤษฎีทางสังคมวิทยา จะช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่

เกิดมาจากการกระทำระหว่างกัน (Human Interaction) โดยจะศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม แนวคิดทฤษฎีที่ช่วยทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น 5 แนวคิด ได้แก่ (อำนาจ อนันตชัย, 2540 : 126-130)

1. แนวคิดทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) โดยการใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำตามซึ่งเป็นไปตามหลักพฤติกรรมของมนุษย์
2. แนวคิดทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) ขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกทั้งทางบวก (การกระตือรือร้น ความหวัง ความกล้า ความเชื่อมั่น) และทางลบ(เฉื่อยชา เฉยเมย หวาดระแวง ขาดความเชื่อมั่น)
3. แนวคิดทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นผลประโยชน์ร่วมของชาติ พอใจในเกียรติภูมิ รวมตัวกันเพื่อพัฒนาประเทศชาติ
4. แนวคิดทฤษฎีการสร้างภาวะผู้นำ (leadership) ลักษณะของผู้นำแบบอัตนิยม ประชาธิปไตย หรือเสรีนิยม ต่างช่วยระดมความร่วมมือของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ กันไป
5. แนวคิดทฤษฎีการใช้วิธีและระบบบริหาร (Administrative System and method) เป็นวิธีที่ง่าย เพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือดำเนินการ

ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychology Theories)

Maslow (1971) กล่าวว่าพฤติกรรมของมนุษย์ถูกผลักดันด้วยความต้องการจำเป็น (Basic Needs) ซึ่งซับซ้อนกันมากมายและความต้องการใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการนั้นก็คงอยู่เสมอไป คือ จะมีแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มน้าวไปในทางที่จะบำบัดความต้องการนั้นอยู่เสมอ และเขาเชื่อว่า เมื่อความต้องการขั้นต้น ๆ ของมนุษย์ได้รับการบำบัดเพียงพอ คือ มีความพอใจ (Satisfaction) ดีแล้ว ความต้องการขั้นต่อ ๆ ไปก็จะเจริญขึ้นมาตามลำดับ แต่ถ้าไม่ได้รับสิ่งบำบัดความต้องการอย่างเพียงพอ ความต้องการขั้นต่อไปเจริญได้ยากอีกด้วย ความต้องการขั้นพื้นฐานที่ทำให้คนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มีอยู่ 5 ประการดังนี้

1. ความต้องการทางชีววิทยาหรือทางกายภาพ (Biological or Psychological Needs) เป็นความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ น้ำ อาหาร อากาศ ความต้องการที่จะขับถ่ายสิ่งที่ร่างกายไม่ต้องการ ความต้องการที่จะบำบัด ความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความปลอดภัยเป็นธรรมชาติของมนุษย์หรือสิ่งที่มีชีวิตในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งชีวิตของตน

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love Needs) เมื่อบุคคลมีความพอใจในความต้องการ 2 ประการแรกแล้ว เขาจะต้องการความรัก ความชอบพอ ความอบอุ่นใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ นับตั้งแต่บิดา มารดา ญาติพี่น้องเพื่อนและบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

4. ความต้องการเกียรติยศ (Esteem Needs) ได้แก่ ความต้องการเกียรติยศหรือความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะแสดงให้เห็นได้โดยบุคคลจะต้องการมีพลังแข็งแรงต้องการประสบความสำเร็จ มีเสรีภาพ และต้องการได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของสังคม

5. ความต้องการประสบความสำเร็จ (Self-Actualization Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะแสดงความสามารถของตน ให้ประจักษ์ว่าตนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้าน การงาน คือ มีความสามารถในการทำงานให้ก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ

ฉะนั้น พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีสาเหตุหลายประการด้วยกันอาจจะเกิดจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน แนวความคิด และอุดมการณ์ เป็นต้น

Maslow ได้เพิ่มความต้องการเสริม (Complementary Needs) เข้าไว้ในกลุ่มความต้องการขั้นมูลฐาน (Basic Needs) ดังนี้

1. สภาพการณ์หรือเงื่อนไขเพื่อสนองความพอใจขั้นมูลฐาน (The Precondition for the Basic need satisfaction)

2. ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ (The Desire to Know and to Understand)

3. ความต้องการความสุนทรีย์ (The Esthetic Needs)

McClelland (1970) กล่าวว่า แรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง แรงหรืออำนาจที่จะกระตุ้นหรือผลักดันให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาให้ปรากฏแต่ผู้อื่นและที่ไม่ปรากฏแก่ผู้อื่น ตลอดจนการควบคุมและการกำหนดทิศทางพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งแรงจูงใจดังกล่าว ได้แก่

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) หมายถึง ความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี พยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ มีความสบายใจเพื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อไม่ประสบความสำเร็จ

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Need for Affiliation) หมายถึง ความปรารถนาที่คนจะสร้างเสริมและรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีต่อบุคคลอื่น ๆ ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นนิยมชมชอบหรือยอมรับนับถือตาม รวมทั้งการที่ตนนิยมชมชอบและยอมรับนับถือด้วย

3. ความต้องการที่จะมีอำนาจ (Need for Power) หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลที่จะควบคุม หรือมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของตน

การกระทำทางสังคมเป็นการกระทำที่มีเหตุผล ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ประกอบกันซึ่งแรงจูงใจก็เป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่เกิดการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะแรงจูงใจ ในอันที่จะประสบความสำเร็จ จะทำให้มนุษย์มีความมานะพยายามที่จะทำให้สำเร็จและสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง แต่หากประสบความสำเร็จล้มเหลวหรือไม่เป็นดังคาดหวัง ก็จะทำให้เกิดความไม่เชื่อท้อถอยและสูญเสียความมั่นใจในตนเองได้ ฉะนั้นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการคิด การตัดสินใจและลารกระทำของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับสภาวะจิตใจและภายใต้สภาวะแวดล้อมหรือสถานการณ์นั้น ๆ ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงเป็นพื้นฐานการทำความเข้าใจในองค์ประกอบทางจิตวิทยาในเรื่อง การพึ่งตนเองของประชาชนในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

Allport (1972) ได้ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็นสภาวะความพร้อมทางด้านจิต ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงที่จะกำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่าง ๆ ของบุคคลนั้น สร้างขึ้นหรือมีขึ้นจากการที่ได้พูดจากับสมาชิกในครอบครัวของตน จากเพื่อนฝูง ทัศนคติสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง ทัศนคติมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่อาจจะทำให้บุคคลแสดงออกซึ่งพฤติกรรม คือ ความพร้อมที่จะกระทำหรือการร่วมมือ องค์ประกอบในการสร้างทัศนคติมีอยู่ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Component) บุคคลได้รับรู้และสัมผัสสิ่งต่างๆ มากมายในชีวิตประจำวันบุคคลมักจะแบ่งกลุ่มของสิ่งที่ผ่านมาจากภายนอกเพื่อให้เกิดความง่ายในการให้ความหมายหรือคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น โดยรวมสิ่งที่เหมือนกันหรือคล้ายกันเข้าด้วยกัน การจัดหมวดหมู่จะช่วยบุคคลในด้านการรับรู้ (Perception) แต่ในทางตรงกันข้ามอาจจะทำให้บุคคลเข้าใจสิ่งแวดลอมในทางที่ผิดได้ โดยบุคคลนั้นสรุปด้วยตนเอง อย่างปราศจากข้อมูลที่ถูกต้อง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้าต่าง ๆ นี้เป็นส่วนประกอบทางด้านความรู้ทางทัศนคติ

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Component) ซึ่งได้แก่ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เป็นด้านบวกหรือลบ ในทางสรีรวิทยาอารมณ์จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาวะการณ์ที่มาเร้าหรือจากบุคคลนั้นแปลความหมายหรือให้ความหมายสิ่งเร้าแล้วก็จะทำให้ทราบทิศทางของอารมณ์หรือความรู้สึกว่าเป็นในทางบวกหรือลบได้

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) บรรทัดฐานทางสังคม จะมีอิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติของคน บรรทัดฐานทางสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งจะมีอิทธิพลในการควบคุมการประพฤติหรือการแสดงออกของแต่ละบุคคล

คุณสมบัติประจำตัวของทัศนคติ 3 ประการ

1. มีลักษณะคงเส้นคงวา (Consistency) ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

2. มีทิศทาง (Direction) ที่แน่นอนต่อสิ่งแวดล้อมหรือเป้าหมายทางทัศนคติ แต่ละอย่าง
3. มีปริมาณความเข้มข้นของมันเองต่อสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างถาวรแต่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเปลี่ยนแปลงของค่านิยม

Foster (1975) ได้สรุปแนวความคิดที่เกี่ยวกับการเกิดทัศนคติว่า ขึ้นอยู่กับมูลเหตุ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติ ซึ่งเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็นคุ้นเคย ได้ทดลอง ฯลฯ อันถือเป็นประสบการณ์โดยตรงและจากประสบการณ์โดยอ้อม ได้แก่ การได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งนั้น ฯลฯ

2. ค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยม เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงอาจจะมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันได้

บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดนั้น มักจะขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ของสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ บุคคลใดถ้ามีความพอใจในการได้มีประสบการณ์ในสิ่งใดก็ถือได้ว่า บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ถ้าตรงกันข้าม ก็ถือว่ามีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social Action Theories)

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ (Human action) Max Weber (อ้างใน สุนทรี พรหมเมศ 2547 : 59-63) ได้อธิบาย การกระทำของมนุษย์ ว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นแบบเปิดเผยและสื่กลับ ซึ่งบุคคลกำหนดให้มีความหมาย เป็นส่วนตัวตามทรรศนะของ Max Weber ความเข้าใจในระบบหมายความว่าเกิดขึ้นได้ 2 ประการ คือ 1) สังเกตโดยตรงจากการกระทำของบุคคล 2) สังเกตจากสิ่งเร้าซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการกระทำ เขาได้แบ่งแยกแบบอย่างการกระทำทางสังคมออกเป็น 4 ชั้น เพื่อศึกษาและวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ คือ

1. การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีทางอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2. การกระทำเกี่ยวกับค่านิยม (Value) เป็นการกระทำที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมการกระทำเช่นนี้ มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3. การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลักในพฤติกรรมกรกระทำตามประเพณี ไม่คำนึงถึงเหตุผล

4. การกระทำที่แฝงด้วยเสนาหา (Affective) การกระทำที่คำนึง อารมณ์ และความผูกพันทางจิตระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ กระทำเช่นนั้นก็ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากเรื่องส่วนตัว

Parsons (อ้างใน กุชงศ์ กุลชลบุตร 2540 : 150-155) ได้กล่าวถึงหน่วยของการกระทำในลักษณะที่บุคคลมีทางเลือกหลายทางในการเข้าหาเป้าหมาย (Voluntaristic Action) ในหน่วยของการกระทำ (Unit Act) ประกอบด้วย

1. บุคคลหรือผู้กระทำ (Actor)
2. การเข้าหาเป้าหมาย (Goal Seeking)
3. วิธีการในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีหลายวิธีการ (Alternative Means)
4. สถานการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลจะต้องประสบ (Situation condition) เช่น ลักษณะทางชีวภาพในตัวบุคคล สิ่งแวดล้อมภายนอก

5. ผู้กระทำจะถูกควบคุม โดยบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งเข้าไปอยู่ในตัวผู้กระทำ

Parsons ได้ขยายอธิบายหน่วยของการกระทำ (Unit Act) ขึ้นมาเป็นการอธิบายระบบสังคม (Social System) ระบบสังคมจะประกอบไปด้วยผู้ร่วมกระทำตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือ 2 หน่วยของการกระทำผู้ร่วมกระทำแต่ละคนจะมีบทบาท สถานภาพ วิธีการบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์และบรรทัดฐาน ค่านิยม รวมไปถึงความคิดต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วผู้ร่วมกระทำในระบบสังคม ยังมีลักษณะของการฝึกรอบรม (Orientation) ติดตัว มาด้วย ซึ่งลักษณะการฝึกรอบรมดังกล่าวแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

1. การฝึกรอบรมในด้านอารมณ์ (Motivation Orientation) ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพลังงานในการเข้าร่วม

2. การฝึกรอบรมในด้านค่านิยม (Value Orientation) การฝึกรอบรมในเรื่องค่านิยมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการรับรู้ในบรรทัดฐาน ตลอดจนแบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ในการแสดงการกระทำระหว่างกันในระบบสังคม

สำหรับการฝึกรอบรมทั้ง 2 แบบนี้ จะเป็นลักษณะของการฝึกรอบรม 3 ด้าน คือ

1. การรับรู้ (Cognitive) เช่น การรับรู้ในด้านความเชื่อแบบแผนความจริงจัง
2. ความอึดอ้อมใจ (Cathetic) เช่น ความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคย ความพอใจพอใจในการแสดงพฤติกรรม

3. การประเมิน (Evaluation) เช่น การประเมินหลักศีลธรรมจรรยา ตลอดจนสถานการณ์และผลสืบเนื่องของการกระทำในระบบสังคม

นอกจากนี้ พาร์สันยังได้กล่าวถึง หน้าที่จำเป็น (Functional Prerequisites) ในการจัดปัญหาต่าง ๆ ของสังคม หน้าที่เหล่านี้มี 2 กลุ่ม คือ

1. หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (External and Internal)
2. หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกัน เป้าหมายและวิธีการเข้าสู่เป้าหมาย ซึ่งพาร์สันเรียกว่า

Instrumental and Consumatory

จากกลุ่มทั้งสองข้างต้น พาร์สันได้แยกหน้าที่จำเป็นออกเป็น 4 ประการที่สำคัญ คือ

1. หน้าที่ในการปรับตัว (Adaptation) คือ หน้าที่ของโครงสร้างสังคมที่จะตอบสนองความต้องการอยู่รอดของสมาชิก เช่น การผลิต การจำหน่ายของสังคม เป็นหน้าที่ของสถาบัน
2. หน้าที่ในการจัดปัญหาเกี่ยวกับเป้าหมายของสังคม (goal Attainment) เป็นหน้าที่ในการวางเป้าหมาย ตลอดจนการทำให้บรรลุเป้าหมายของสังคม เป็นหน้าที่ของสถาบันการเมือง
3. หน้าที่เกี่ยวกับปัญหาการบูรณาการ (Integration) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตกลงร่วมกัน ความสอดคล้องของสมาชิกในสังคม เช่น สถาบันศาลยุติธรรม พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ สถาบันการแพทย์ ก็รวมอยู่ในหน้าที่นี้ด้วย ถึงแม้จะไม่โดยตรงก็ตาม
4. หน้าที่เกี่ยวกับการรักษาแบบแผนและขจัดความขัดแย้ง (Pattern maintainance and tension) หน้าที่นี้เป็นของสถาบันการศึกษาที่จะขัดเกลา ตลอดจนให้ความรู้เรื่องการอยู่ร่วมกัน

Reeder (อ้างใน จีรพรธณ กาญจนะจิตตรา, 2547 : 21-22) ได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งเรียกว่าความเชื่อและความไม่เชื่อ (Beliefs and Disbeliefs) มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เหตุผลในการกระทำของมนุษย์ที่ Reeder กล่าวถึง คือ

ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors)

1. เป้าประสงค์ (Goals)
2. ความเชื่อ (Belief Orientations)
3. ค่านิยม (Value Standards)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Customs)

ปัจจัยผลัก (Push Factors)

1. ความคาดหวัง (Expectations)
2. ข้อผูกพัน (Self-Commitments)
3. แรงเสริม (Force)

ปัจจัยสนับสนุน (Support Factors)

1. โอกาส (Opportunity)
2. ความสามารถ (Ability)
3. การสนับสนุน (Support)

ความหมายของปัจจัย 10 ประการ ที่ Reeder กล่าวถึงได้แก่

เป้าประสงค์ (Goals) คือ กิจกรรม วัตถุประสงค์ของ คุณลักษณะ ความเชื่อ การกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเงื่อนไข ที่ผู้กระทำปรารถนาหรือไม่ปรารถนาหรือเป็นสิ่งที่ผู้กระทำตระหนักดีหรือพยายามที่จะหลีกเลี่ยงเป้าประสงค์อื่น ๆ

เป้าประสงค์จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของบุคคล บุคคลและองค์การ พยายามที่จะส่งเสริม ป้องกัน และทำให้เป้าประสงค์ของพวกเขาคงอยู่ตลอดไป เป้าประสงค์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน การรับรู้ของผู้กระทำในลักษณะที่ผู้กระทำปรารถนาจะเข้าร่วมกลุ่มด้วย (Participation) พวกเขาเห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทน เมื่อผู้กระทำเห็นว่า การเข้าร่วมกลุ่มจะเป็นประโยชน์ต่องานอาชีพของเขา พวกเขา ก็จะเข้าไปร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างกว้างขวาง มีเป้าประสงค์ (Goals) มากมายหลายประการที่ผู้กระทำต้องการ เช่น ต้องการการอยู่ดีกินดี ต้องการความรักความอบอุ่น ความมั่นคง ต้องการให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของตนเอง เป็นต้น

ความเชื่อ (Belief Orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด, ความรู้) ของแต่ละบุคคลหรือของกลุ่มที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น ลักษณะและพฤติกรรมของสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

ความเชื่อเกิดจากความคิดและความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม การที่บุคคลเลือกประพฤติ คือ ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ยังต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐานอยู่ด้วยเสมอ ระบบความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุมีผล การเปลี่ยนแปลงความเชื่อของบุคคลจะทำได้ง่ายขึ้นเมื่อได้รับการสนับสนุน จากระบบสังคมที่เข้าเป็นสมาชิกอยู่

ค่านิยม (Value Standards) คือ ความเชื่อ ระบบของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม คุณลักษณะ เงื่อนไข ที่ผู้กระทำรับรู้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะยึดถือหรือไม่ยึดถือ ทำหรือไม่ทำ หลังจากที่ได้ชั่งน้ำหนักแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือเลว

ค่านิยมเป็นสิ่งที่ผู้กระทำใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินความ “ดี” หรือ “เลว” ของบุคคล องค์การหรือความสามารถ และเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

ของกลุ่ม ค่านิยมเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่เมื่อผู้กระทำมีค่านิยมที่ดีต่อองค์กร ก็มักจะเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรอย่างกว้างขวาง

ขนบธรรมเนียมประเพณีและนิสัย (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบต่อกันมาด้วยประเพณีและถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคม ไม่เห็นชอบด้วยไม่มีทางอนุมัติ หรือลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐบาลหรือกฎหมาย

ในการตัดสินใจที่จะเลือกทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ส่วนหนึ่งเนื่องจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

ความคาดหวัง (Expectation) คือ การรับรู้ของผู้กระทำว่าผู้อื่น บุคคล กลุ่ม สังคม ต้องการให้เขาเชื่อ รู้สึกหรือกระทำในสถานการณ์ที่กำหนดให้

การรับรู้ของผู้กระทำขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้อื่นคาดหวังให้เขาเลือกหรือไม่เลือกทำพฤติกรรม เช่นนั้น ความคาดหวังแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ความคาดหวังของผู้อื่น และความคาดหวังของตนเอง ความคาดหวังของสามีภรรยาหรือครอบครัว และความคาดหวังของเจ้าหน้าที่และสมาชิกในองค์กรจะช่วยให้ผู้กระทำเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์กรนั้น

ความผูกพัน (Self-commitment) คือ ความเชื่อของผู้กระทำว่าในอดีตหรือปัจจุบันเขามีตำแหน่งและมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบงาน ดังนั้น เขาจะปฏิบัติงานตามตำแหน่งที่เขาเป็นอยู่

ผู้กระทำมักจะกระทำสิ่งเหล่านั้นด้วยความรู้สึกว่าเขามีความผูกพันที่จะต้องทำ ถ้าผู้กระทำมีความรู้สึกผูกพันร่วมกับการยอมรับตำแหน่ง ความผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่ม และความผูกพันจะผลักดันให้เข้าไปร่วมในกิจกรรมขององค์กร การเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมจะเป็นสาเหตุให้ผู้กระทำรู้สึกผูกพันและเข้าร่วมในองค์กรนั้น

การบังคับ (Force) คือ สิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ได้รวดเร็วขึ้น ตัวอย่างเช่น การใช้กำลัง กฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับ ประชามติ การขู่ฆ่า หรือการข่มขู่ด้วยวิธีการรุนแรง เป็นต้น

การบังคับ หรือ แรงเสริมเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคม เพราะในขณะที่ผู้กระทำยังลังเลในการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแต่เมื่อมีแรงเสริมเข้ามาก็จะช่วยให้การตัดสินใจกระทำสิ่งนั้นได้เร็วขึ้น

โอกาส (Opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำในเรื่องทางเลือกในสถานการณ์และข้อกำหนด โอกาสมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำ และผู้กระทำมักจะตัดสินใจและเข้าร่วมในการกระทำทางสังคมเมื่อเขาคิดว่าเขามีโอกาสในสถานการณ์ที่อำนวยให้

โอกาสมักจะเกิดขึ้นในโครงสร้างสังคม แต่อาจจะไร้ประสิทธิภาพ เพราะว่าผู้กระทำไม่ได้รับรู้ว่ามีสิ่งนั้นเกิดขึ้นหรืออาจเป็นเพราะว่าเขาไม่ทราบว่าเขามีโอกาส ตัวอย่างของข้อกำหนดที่

เป็นส่วนหนึ่งของโอกาสได้แก่ อำนาจ เงิน ทรัพยากร ความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวก ความรู้ ทรัพยากรประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น การกระจายโอกาสให้แก่ผู้กระทำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้พวกเขาเข้าร่วมกิจกรรมขององค์การ

ความสามารถ (Ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำถึงความสามารถของเขาในการปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมาย ความสามารถจะช่วยชี้ทางในการตัดสินใจ และการกระทำ เพราะว่าผู้กระทำเข้าร่วมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะ เมื่อเขาเรียนรู้ว่าเขาสามารถกระทำได้สำเร็จตามสถานการณ์ที่กำหนด

ในการปฏิบัติงานบางอย่าง จะต้องกำหนดความสามารถเพื่อจะช่วยให้ผู้กระทำทำตามที่สถานการณ์กำหนดไว้ ความสามารถทางร่างกายและสติปัญญาสิ่งเหล่านี้ถือเป็นความสามารถที่ชัดเจนที่สุด ความสามารถทางการเงินอาจจะจำกัดการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ต้องใช้จ่ายเงินทองมาก ความสามารถ ทักษะ หรือความรู้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นความสามารถที่จำเป็นในการที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำทั้งสิ้น เป็นต้นว่าเขามีคุณสมบัติที่จะเข้าร่วมในองค์การ ถ้าหากเขาคิดว่าเขามีคุณสมบัติเหล่านี้เพียงพอเพียงในการที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ หรือปฏิบัติงาน เขามักจะเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์การนั้น

การสนับสนุน (Support) คือ การช่วยเหลือที่ผู้กระทำรับรู้ว่าเขาจะได้รับการช่วยเหลือหรือคาดว่าเขาจะได้จากผู้อื่นและเขาจะเป็นผู้เลือกแบบอย่างของพฤติกรรมเหล่านั้น เพราะว่าผู้กระทำมักจะกระทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าเขาจะได้รับการสนับสนุนให้กระทำ การสนับสนุนจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม

เมื่อผู้กระทำรู้สึกว่าเขาขาดความสามารถที่จะกระทำหรือปฏิบัติงานบางอย่างหรือเกิดความลังเลใจ เพราะเขาคิดว่าจะเป็นการเสี่ยงเกินไปที่จะกระทำอย่างนั้น การได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกจะช่วยลดความรู้สึกเสี่ยงลงไป การช่วยเหลือชนิดดังกล่าวเรียกว่าการสนับสนุนจะช่วยให้ผู้กระทำเกิดความสามารถที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมได้ ถ้าหากปราศจากสิ่งเหล่านี้ก็อาจจะทำให้การกระทำไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ผู้กระทำอาจจะได้รับการสนับสนุนจากคู่อริ ครอบครัว หรือเพื่อนสนิท การสนับสนุนจากบุคคลเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้กระทำเกิดความมั่นใจในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำ ยิ่งผู้กระทำมีความมั่นใจมากเท่าใดก็จะทำให้บุคคลนั้นเข้าร่วมในกิจกรรมขององค์การมากยิ่งขึ้น

Reeder ได้อธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม ดังนี้

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลหลายคน ซึ่งแต่ละคนก็จะมีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ

2. บุคคลหรือองค์การจะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่ม เหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจเองคิดว่าสอดคล้องหรือตรงกับปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ
3. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจได้ให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
4. เหตุผลบางประการอาจจะสนับสนุนการตัดสินใจและเหตุผลบางประการอาจจะต่อต้านการตัดสินใจ
5. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกันกับการตัดสินใจนั้น อาจจะเป็นเหตุผลเฉพาะ จากเหตุผลเพียงหนึ่งประการหรือมากกว่าจากจำนวนเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมทั้ง 10 ประการ
6. อาจจะมีเหตุผลเพียงสองหรือสามประการ จากเหตุผลทั้ง 10 ประการ หรืออาจจะไม่มีเลย ที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้
8. สำหรับกรณีเฉพาะบางอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม จะมีบ่อยครั้งที่จะมีทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะสนองตอบต่อสถานการณ์นั้น
9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจจะเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง ซึ่งอาจจะแตกต่างกันออกไปในบุคคลแต่ละคน
10. เหตุผลที่บุคคลจะตัดสินใจกระทำสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางที่เขาได้เลือกแล้ว

ทฤษฎีการเป็นผู้นำ (Leadership Theories)

การที่องค์กรหรือหน่วยงานจะอยู่รอดหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับบุคคล 2 ประเภท คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า เรียกว่า ผู้นำ โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์กร และอีกประเภทหนึ่งคือ ผู้ปฏิบัติ ผู้นำเป็น ผู้ที่มีพลังอำนาจ สามารถโน้มน้าวจิตใจคนอื่นให้ทำตามโดยอาศัยคุณงามความดี สามารถชักจูงใจบุคคลในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ โดยเกิดจากความศรัทธา เลื่อมใส ผู้นำเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการที่จะนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีที่จะทำให้องค์กรดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ประการแรก ภาวะผู้นำที่เป็นทางการ (Formal Leadership) เป็นผู้นำโดยการใช้อำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการ กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ประการที่สอง คือ ภาวะผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (Informal Leadership) คือ บุคคลที่ไม่มีอำนาจที่เป็นทางการ สามารถมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ของบุคคลอื่นได้ แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้ถูกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ พวกเขาสามารถกลายเป็นผู้นำ โดยความดึงดูดส่วนบุคคลของพวกเขาได้

ความสามารถในการนำหรือภาวะผู้นำ เป็นคุณสมบัติหรือทักษะส่วนตัวของแต่ละบุคคลที่สามารถสร้างขึ้นได้ หากได้รับการพัฒนาฝึกฝน ผู้นำที่เราพบเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ อาจจะไม่มีความสามารถในการนำที่ดีพอก็ได้ จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย ทั้งในระดับองค์กรและระดับประเทศ พุดง่าย ๆ ก็คือ คนที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำ (Leader) นั้น ไม่ได้หมายความว่าเขาจะเพียงพร้อมซึ่งคุณสมบัติและความสามารถในการนำ (Leadership) เสมอไป แต่ในทางตรงกันข้าม ใครก็ตามที่มีภาวะผู้นำ (Leadership) เขานั้นแหละมีความพร้อมและเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำ

ดังนั้น ถ้าจะกล่าวถึงความหมายทั่วไปของผู้นำที่ประสบความสำเร็จในกระแสของความเปลี่ยนแปลง คือ ผู้ที่จูงใจคนอื่นให้ทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จ โดยการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการบรรลุเป้าหมายนั้น และผู้นำยังต้องเป็นผู้ที่ชี้ให้เห็นวิธีการที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จอีกด้วย

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ สถานภาพการเป็นผู้นำเกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายประการ ดังนี้

1. คุณลักษณะของบุคคล (Trait Theories) การเป็นผู้นำนั้นเกิดขึ้นมาจากลักษณะที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของบุคคลที่เป็นผู้นำ คุณลักษณะหมายถึงความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ความรู้ ค่านิยม ทักษะ ทศนคติ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความใฝ่สูง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นักทฤษฎีในสมัยต้น ๆ มีความเชื่อว่าคุณลักษณะเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ กล่าวคือ คุณลักษณะของบุคคลจะถูกถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ ดังนั้น คนที่มีบรรพบุรุษเป็นผู้นำจึงเกิดมาเพื่อจะเป็นผู้นำ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีในสมัยต่อ ๆ มาต่างก็ยอมรับว่าคุณลักษณะนั้นมิได้เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากเป็นสิ่งที่มาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ด้วย

2. สถานการณ์ของกลุ่ม (Situation Theories) การเป็นผู้นำเกิดขึ้นจากภาวะแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไข หรือมีผลต่อภาวะความเป็นผู้นำ เช่น ลักษณะงานและหน้าที่การงาน ค่านิยมบรรทัดฐาน ความต้องการและเป้าหมายของกลุ่ม การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำนั้น ไม่สามารถแยกออกจากกลุ่ม ความเป็นผู้นำนั้นก็คือความสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มที่ทำงานร่วมกัน

Gouldner (1978) มีความเห็นว่า หลักของการเป็นผู้นำน่าจะใช้ทั้งคุณลักษณะและสถานการณ์ คุณลักษณะบางอย่างอาจจะต้องเป็นคุณลักษณะเฉพาะ และผิดแผกแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม นอกจากนี้อาจมีคุณลักษณะบางอย่างซึ่งมีคุณลักษณะเหมือนผู้นำคนอื่น ๆ ด้วย

องค์กรที่ประสบความสำเร็จมีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากองค์กรที่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ การขาดแคลนผู้นำที่มีประสิทธิภาพไม่ได้เกิดขึ้นกับองค์กรธุรกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น องค์กรของรัฐ องค์กรทางการศึกษา วัฒนธรรม และองค์กรอื่น ๆ ก็ต้องประสบปัญหาอย่างเดียวกัน ดังนั้น การศึกษาภาวะผู้นำจึงได้มีการกล่าวถึงและหาคำตอบในอดีตตลอดมา แต่เพิ่งจะมีการวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งตรวจสอบ ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล โดยพยายามที่จะอธิบายในเรื่องคุณลักษณะ (Traits) ความสามารถ (Abilities) พฤติกรรม (Behaviors) ที่มาของอำนาจ (Source of Power) หรือลักษณะของสภาพการณ์ (Situation) ที่ทำให้ผู้นำสามารถมีอิทธิพลต่อผู้ตามในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า "ภาวะผู้นำ" แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับผู้ให้ความหมายจะยึดอะไรเป็นเกณฑ์

Tannenbaum (1983) กล่าวว่า การเป็นผู้นำ คือ การที่บุคคลมีอิทธิพลต่อผู้อื่นดำเนินการและควบคุมสถานการณ์นั้น โดยการใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ วิธีการนี้การเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับบุคคลที่สามารถนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ในการปฏิบัติหน้าที่การงานผู้นำมักใช้วิธีการทดลองผิด-ถูก และด้วยวิธีการนี้อาจจะนำกลุ่มไปสู่ความล้มเหลวและภาวะความตึงเครียด การที่ผู้นำมีอิทธิพลเหนือสมาชิกในกลุ่ม เป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากกว่าอิทธิพลของสมาชิกด้านอื่น ๆ อิทธิพลที่มีต่อสมาชิกกลุ่ม อาจจะมีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การแนะนำ ริเริ่ม ชักชวน ฯลฯ ผู้นำจำเป็นต้องมีทักษะในการใช้อิทธิพลของเขาอย่างเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ องค์กรหรือหน่วยงานหลายแห่ง ใช้วิธีการนี้ในการให้ความหมายการเป็นผู้นำ เพราะผู้นำจะเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานขององค์กร

Jenning (1985) ความเป็นผู้นำที่ปรากฏขึ้นนั้น เราอย่าไปมองเพียงแค่คุณลักษณะหรือบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำแต่เพียงอย่างเดียว หรือพิจารณาแต่เพียงประเภทของความเป็นผู้นำ แต่ควรพิจารณาความสนใจของการเป็นผู้นำด้วย

Gibb (1985) กล่าวว่า การเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับบุคคลไม่เพียงแต่บุคลิกภาพเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงบทบาทที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบสังคมโดยเฉพาะ เขากล่าวว่าการเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับกลุ่ม เช่น เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของกลุ่ม แนวความคิดของลักษณะการเป็นผู้นำตระหนักถึงความจริงที่ว่า เราไม่สามารถบอกลักษณะของการเป็นผู้นำ และแบบของการเป็นผู้นำ โดยแยกจากสถานการณ์ที่การเป็นผู้นำเกิดขึ้น ดังนั้น การเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ หน้าที่ของกลุ่ม และสถานการณ์

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การได้มาซึ่งสถานภาพของการเป็นผู้นำเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ทั้งทางด้านสังคม ลักษณะของบุคคลและสถานการณ์ ดังนี้

1. สิ่งผูกพันทางสังคม (Social Integration) ได้แก่ ข้อตกลงหรือกติกาทางสังคมที่ทุกคนนำมาใช้และยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นค่านิยมของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ต้องมีผู้นำและผู้ตาม
2. ลักษณะประจำตัวของบุคคล ได้แก่ คุณลักษณะที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้นำและผู้ตามเป็นต้นว่า ความสนใจ ค่านิยม ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เป็นศักยภาพที่เกื้อกูลการทำงานของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายร่วมกัน
3. สถานการณ์ของกลุ่ม ได้แก่ ภาวะแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขหรือผลต่อการทำงานของกลุ่ม เช่น ลักษณะงานและหน้าที่การงาน ค่านิยม บรรทัดฐาน ความต้องการ และเป้าหมาย

Reeder (1995) กล่าวว่า หน้าที่ของการเป็นผู้นำมีหลายประการด้วยกัน คือ 1) นักวางแผน 2) นักบริหาร 3) นักการศึกษา 4) นักประชาสัมพันธ์ 5) ผู้ตัดสินใจ 6) ผู้เชี่ยวชาญ 7) ผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม 8) ผู้สนับสนุนหรือสมาชิกในกลุ่มให้บรรลุผลในการทำงาน 9) ผู้นิเทศงาน 10) ผู้ประเมินผลการทำงานของสมาชิกภายในกลุ่ม นักวิชาการท่านอื่น ๆ ได้กล่าวถึงหน้าที่ในการปฏิบัติงานของผู้นำแตกต่างกันออกไป Saiwi (1990 : 42-44) ได้อธิบายหน้าที่สำคัญๆ ของการเป็นผู้นำไว้ดังต่อไปนี้

1. นักริเริ่มสิ่งใหม่ (Initiator) ผู้นำจะต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำจะต้องเป็นคนแรกผู้มองเห็นความต้องการของประชาชน จะต้องทำให้ประชาชนตระหนักถึงความต้องการและริเริ่มกิจกรรมในกลุ่มภายใต้ก่อตั้งกลุ่มแล้ว ผู้นำจะต้องคอยกระตุ้นให้กิจกรรมดำเนินไปสู่เป้าหมาย เขาจะต้องกระทำด้วยความรอบคอบ ด้วยความรู้ที่มีอยู่ และมองเห็นการณ์ไกล หน้าที่ของผู้นำในข้อนี้อาจจะวัดได้โดยการสังเกตการปฏิบัติงานของเขาในการริเริ่มความคิดใหม่ว่ามีมากน้อยครั้งเท่าใด
2. ผู้แนะแนวทาง (Guide) ผู้นำจะต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำผู้ตามในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำจะคอยช่วยเหลือในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ บุคคลบางคนในกลุ่มอาจจะพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ และอาจจะมีความต้องการสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ บ้างเล็กน้อย ผู้นำจะเป็นผู้กระตุ้นให้ประชาชนเห็นถึงความต้องการของเขา และนำทางให้เขารู้จักเลือกความต้องการเหล่านี้ ผู้นำจะเป็นผู้คอยให้ข่าวสารและแนะนำผู้ตาม เขาอาจจะแนะนำผู้ตามในเรื่องของการวางแผน การบริหาร และการประเมินผล คำแนะนำของผู้นำจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่มทั้งนี้เพราะเชื่อในความสามารถของผู้นำในการที่จะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้
3. ผู้จัดการกิจกรรมของกลุ่ม (Promotor) ผู้นำจะมีหน้าที่ในการก่อตั้งกลุ่มและบำรุงรักษาให้กลุ่มคงอยู่ถาวรตลอดไป มากกว่าสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม เช่น เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก เป็นตัวกลางในการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก และเป็นผู้ให้รางวัลหรือลงโทษสมาชิก เป็นผู้ประสานงานกับสมาชิก

เพื่อทำงานให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น หน้าที่ของผู้นำเหล่านี้จะช่วยทำให้กลุ่มเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการคงไว้ซึ่งความมั่นคงของกลุ่มและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

4. เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้ตาม และอุทิศตนเองในการทำงานกับกลุ่ม เมื่อเขากระทำดังนี้ก็จะเป็นผู้ชื่นชอบของบรรดาผู้ตาม และถือว่าเขาเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มและพยายามกระทำตนให้เหมือนผู้นำ ผู้นำก็จะเพิ่มความกระตือรือร้นและกระตุ้นให้ผู้ตามปฏิบัติตามแผนงาน เพื่อที่จะกระทำหน้าที่นี้ผู้นำจะต้องทำตัวให้เป็นที่สนใจของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเขาปล่อยปลดละเลยความสนใจของกลุ่ม และหันไปสนใจตัวเองมากกว่า ผู้ตามก็จะเสื่อมความนิยมในตัวของผู้นำและไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มอีกต่อไป

แบบของการเป็นผู้นำ (Patterns of Leadership)

การจำแนกรูปแบบของการเป็นผู้นำนั้น อาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน วิธีจำแนกวิธีหนึ่งทำได้โดยการยึดหลักความสัมพันธ์ เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้นำและสมาชิกภายในกลุ่ม โดยดูจากลักษณะเฉพาะที่บุคคลนำมาใช้ในการกระทำหน้าที่เป็นผู้นำในแต่ละสถานการณ์ และสภาพทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งอาจจะจำแนกออกได้เป็น 3 แบบ คือ (Olmstead, 1980 : 38-42)

1. ผู้นำแบบอัตตาริปไตย (Autocratic Leadership) ได้แก่ การที่ผู้นำใช้วิธีการออกคำสั่ง บังคับบัญชา และควบคุมกลุ่ม ผู้นำดังกล่าวจะเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ เป็นส่วนมาก ส่วนการมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้กับสมาชิกภายในกลุ่มมีน้อยมาก ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย วางแผน แนะนำ และควบคุมการดำเนินงานให้แก่สมาชิกภายในกลุ่มเพื่อความสำเร็จ ความสัมพันธ์ทางด้านสถานภาพในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่มของสมาชิกมีการควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขัน ดังนั้นทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเกรงกลัวผู้นำอีกด้วย ผู้นำจึงเป็นผู้กุมอำนาจในกลุ่ม

2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) คือ ผู้นำที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับผู้นำแบบอัตตาริปไตย กล่าวคือ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เสนอความคิดเห็นหรือคำแนะนำต่าง ๆ และมีส่วนร่วมกับสมาชิกในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย ตลอดจนการวางแผนและประสานงานในการดำเนินงานของกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในขณะเดียวกันผู้นำแบบประชาธิปไตยบางคนแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดภายในกลุ่ม โดยอาศัยความคิดเห็นจากกลุ่ม ต้องการให้สมาชิกมาร่วมประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาร่วมกัน ผู้นำในลักษณะนี้จะใช้อำนาจหน้าที่ร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire Leadership) คือ ผู้นำที่มอบหมายปัญหาทุกอย่างให้แก่สมาชิกของกลุ่มบางครั้ง ก็กำหนดให้สมาชิกเป็นผู้วางวัตถุประสงค์และวางแผนต่าง ๆ เพื่อให้

บรรลุลักษณะดังกล่าวด้วยการเป็นผู้นำในลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพในบางสถานการณ์เท่านั้น เช่น ในกรณีที่สมาชิกเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบริหารงาน ผู้นำลักษณะนี้อาจจะก่อให้เกิดความยุ่งเหยิงไม่เป็นระเบียบในกลุ่ม หรือองค์การได้เพราะผู้นำปล่อยให้สมาชิกแต่ละคนเป็นผู้มีบทบาทและมีเสรีภาพเต็มที่ในการตัดสินใจและการดำเนินงานในกลุ่ม

การศึกษาการเป็นผู้นำ (Leadership Studies)

การศึกษาการเป็นผู้นำสามารถกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. ศึกษาสถานภาพการเป็นผู้นำ (Positional Leadership) ได้แก่ การศึกษาถึงอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลจากตำแหน่งผู้นำตำแหน่งต่าง ๆ วิธีนี้มีข้อจำกัดในลักษณะที่อาจมีบุคคลที่มีอำนาจอยู่เบื้องบนหรือบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำที่ทำการศึกษา

2. ศึกษาความมีชื่อเสียงของการเป็นผู้นำ (Reputational Leadership) ได้แก่ การศึกษาถึงความเป็นเลิศ (Superiority) ของการเป็นผู้นำจากบุคคลผู้รู้ในชุมชนวิธีนี้มีข้อจำกัดในแง่ของการเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูลและวิธีการในการรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้อง

3. ศึกษาการเข้าร่วมกลุ่มของบุคคล (Social Participation) ได้แก่ การศึกษาถึงลักษณะพื้นฐาน ความสามารถ ความสนใจ และตำแหน่งที่บุคคลได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มในแต่ละกลุ่มแต่ละองค์การ วิธีนี้มีข้อจำกัดเพราะอาจมีบุคคลที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกลุ่ม ร่วมองค์การ แต่เป็นผู้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำมีอยู่เป็นจำนวนมาก

4. ศึกษาการแสดงออกทางความคิดเห็นของบุคคล (Opinion Leadership) ได้แก่ การศึกษาถึงลักษณะการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มของบุคคล วิธีนี้มีข้อจำกัด เพราะกลุ่มแต่ละกลุ่มมีวิธีการหรือข้อกำหนดในการเปิดโอกาสให้บุคคลแสดงความคิดเห็นแตกต่างกัน จะเป็นอุปสรรคในการค้นหาลักษณะการเป็นผู้นำที่แท้จริง

5. ศึกษาการตัดสินใจในการทำงานของบุคคล (Decision - Making Leadership) ได้แก่ การศึกษาถึงลักษณะการตัดสินใจในการดำเนินงานของบุคคลในกลุ่ม วิธีนี้มีข้อจำกัดเพราะต้องใช้เวลาและลงทุนมาก

คุณสมบัติของการเป็นผู้นำ (Leadership Qualities)

มีผู้ทำการวิจัยและระบุถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้นำไว้หลายอย่างประกอบดังนี้

1. จิตสำนึกแห่งเป้าหมาย และทิศทางในการดำเนินงาน (Sense of Purpose and Direction) ผู้นำเป็นผู้ที่ทราบถึงงานในหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องกระทำและทราบถึงจุดหมายปลายทางและแนวทางที่ชัดเจนในการทำงาน

2. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ผู้นำเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ตั้งใจจริงที่จะรับภาระหน้าที่และการทำงานด้วยความเต็มใจเสมอ
3. ความเป็นเพื่อน (Friendliness) ผู้นำเป็นผู้ที่มีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้น ผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่เชื่อถือได้
4. ความซื่อสัตย์ (Integrity) ผู้นำเป็นที่ได้รับความไว้วางใจและมั่นใจจากมวลสมาชิก ดังนั้น ผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่เชื่อถือได้
5. ความรอบรู้ (Intelligence) ผู้นำเป็นผู้รอบรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้มาปรับใช้ในการดำเนินงานให้เข้ากับสถานการณ์อยู่เสมอ
6. ความจริงจัง (Ingenuity) ผู้นำเป็นคนจริงทั้งคำพูดและการกระทำ
7. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ผู้นำเป็นเจ้าของความคิด คือ รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
8. ศรัทธา (Faith) ผู้นำเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ในตนเองและเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของผู้อื่น
9. เทคนิคการทำงาน (Technical mastery) ผู้นำเป็นผู้รู้งานและมีความสามารถแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้เป็นผู้ร่วมงานได้เหมาะสมถูกต้อง และสามารถประสานงานให้ผู้ร่วมงานด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
10. ทักษะการถ่ายทอด (Teaching Skill) ผู้นำเป็นผู้สามารถปฏิบัติงานเป็นตัวอย่างแก่ผู้ร่วมงาน และสามารถในการถ่ายทอดความรู้และแนวความคิดให้กับผู้ร่วมงานให้เข้าใจถึงหลักและวิธีดำเนินงานได้เป็นอย่างดี
11. กำลังทางร่างกายและจิตใจ (Physical and mental energy) ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ นั่นคือ มีกำลังแข็งแรงและมีอารมณ์มั่นคง (Murray, 1985 : 56-60)

การสนับสนุนการเป็นผู้นำ (Leadership Motivation)

การสนับสนุนการเป็นผู้นำ หมายถึง การบำรุงขวัญและสร้างความพอใจในการทำงานให้กับผู้นำแต่ละคนเพื่อให้ผู้นำสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการทำงานให้กลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงอยู่เสมอ Sanderson and Polson (1980 : 375-379) ได้สังเกตการณ์เกี่ยวกับการเป็นผู้นำและพบว่า

การฝึกอบรมเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถจะพัฒนาหรือทำให้ผู้นำคงความเป็นผู้นำได้ตลอดไปบุคคลบางคนที่รับผิดชอบในตำแหน่งผู้นำดีเพราะมีแรงผลักดันจากภายนอก เพราะฉะนั้นเพื่อที่จะทำให้ผู้นำคงอยู่ตลอดไป จึงต้องให้การสนับสนุนและกระตุ้นผู้นำอยู่เสมอ

การสนับสนุนผู้นำที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความศรัทธา (Faith) ของผู้อื่นที่มีต่อผู้นำ ซึ่งอาจจะได้แก่ความศรัทธาของสมาชิกกลุ่ม หรือผู้บังคับบัญชาที่เขาทำงานด้วย สร้างความพอใจให้กับผู้นำโดยการแสวงหาคำแนะนำจากผู้อื่น สนับสนุนช่วยเหลือผู้นำให้เกิดความเข้าใจในระบบ และวิธีการดำเนินงานให้บรรลุผลดีต่อกลุ่มอย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้นำมีการแลกเปลี่ยนแนวความคิดและประสบการณ์เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานกันอย่างกว้างขวาง สนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมงานกับผู้นำอย่างทั่วถึง แสดงความชื่นชมในผลงานของผู้นำในโอกาสอันควร มีการให้รางวัลผลงานดีเด่น ให้เป็นผู้แทนไปร่วมการประชุม ไปดูงาน และอื่น ๆ แก่ผู้นำนอกจากนี้จะต้องให้เกียรติแก่ผู้นำ ซึ่งการยกย่องให้เกียรติผู้นำอาจกระทำได้หลายอย่าง คือ มีจดหมายขอบขอบคุณในความเสียสละ และอุทิศตนของผู้นำหรือขอบคุณเป็นส่วนตัว แสดงให้ผู้นำเข้าใจและเห็นความสำคัญของเขาต่อกลุ่มและชุมชน ระบุนามและผลงานของผู้นำให้เป็นที่ประจักษ์ในสื่อมวลชน สนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องได้แสดงความชื่นชมขอบขอบคุณในผลงานของผู้นำ และมีการให้สิ่งของแสดงความสามารถของผู้นำ เช่น ให้เข็มเชิดชูเกียรติ ให้ประกาศนียบัตรการอุทิศตน และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม แรงจูงใจในการทำหน้าที่ของผู้นำอาจจะแตกต่างกันไป บางคนต้องการตำแหน่งผู้นำ แต่ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เขาอาจจะต้องการเกียรติยศชื่อเสียงและเพื่อให้คนทั่วไปยอมรับเท่านั้น บางคนต้องการมีอำนาจเหนือสมาชิก บางคนเป็นผู้นำเพราะต้องการเพื่อนสนิท ปัจจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการจูงใจคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม

การเป็นผู้นำชุมชนในสังคมชนบทไทย

รูปแบบของการเป็นผู้นำแตกต่างกันมาก มีผู้ทำการศึกษาและจำแนกประเภทของการเป็น ผู้นำออกไปหลายประเภทด้วยกัน แต่สำหรับในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ นั้น ได้มีผู้จำแนกลักษณะโครงสร้างของการเป็นผู้นำออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

ผู้นำแบบทางการ

กล่าวโดยทั่วไป ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความคิดหรือพฤติกรรม ตลอดชีวิตความเป็นอยู่ของเขา มีอิทธิพลหรือสามารถโน้มน้าวให้บุคคลอื่นในสังคมเดียวกัน ปฏิบัติตามหรือเห็นพ้องด้วย ตำแหน่งการเป็นผู้นำแบบทางการซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้าน ได้แก่ ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล คณะกรรมการต่าง ๆ ขององค์กรชุมชน เป็นต้นว่า คณะกรรมการหมู่บ้านตลอดจนข้าราชการประเภทต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนากร เป็นต้น ผู้นำประเภทนี้มีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของทางราชการ

การคำจุนอยู่ และประชาชนก็ตระหนักดีในฐานะของการเป็นผู้นำ เพราะมีการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศเป็นทางการให้ทราบ ถ้าหากว่าบุคคลใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ อาจจะ ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ตำแหน่งฐานะความรับผิดชอบของผู้นำ แบบทางการ จึงเป็นที่ทราบกันทั่วไปในหมู่บ้าน ผู้นำแบบทางการจึงมีความรับผิดชอบที่จำกัด แน่นนอน ชาวบ้านสังเกตจากชื่อตำแหน่ง ก็พอทราบขอบเขตของความรับผิดชอบและในทางปฏิบัติ ความเป็นผู้นำแบบทางการจะสูญสิ้น เมื่อหมดอำนาจหน้าที่ เว้นแต่คุณความดีที่มีอยู่ในขณะปฏิบัติ งานเท่านั้น ที่มีส่วนประทับใจประชาชน และยังคงรับรองในความเป็นผู้นำของเขาต่อไป

ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ

การเป็นผู้นำชนิดนี้เกิดจากการสังสรรค์ของชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการมาเป็นเวลานาน ลักษณะของกลุ่มในหมู่บ้านแบบปฐมภูมิ (Primary group) จึงเพิ่มความในใกล้ชิดสนิทสนม ซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กับแบบตัวต่อตัวในระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง และผลที่ตามมา ก็คือ ได้มีการพัฒนาของกลุ่มแบบไม่เป็นทางการขึ้น แต่ละกลุ่มเหล่านี้จะมีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลใด บุคคลหนึ่งซึ่งกลายเป็นผู้นำไปเป็นทางการในหมู่บ้านนั้น ซึ่งได้แก่ ผู้เฒ่าหรือสมาชิกที่อาวุโสที่สุด ของครอบครัวขยาย อดีตพระภิกษุ ชาวนาที่มีฐานะมั่งคั่ง สมาชิกที่มีชื่อเสียงของกลุ่มต่าง ๆ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษจนได้รับการยกย่องและให้ความเชื่อถือ ผู้นำไม่เป็นทางการแม้ จะไม่ได้รับตำแหน่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบใด ๆ จากทางราชการ แต่ก็เป็นที่ยอมรับนับ ถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จในการทำงานของหมู่บ้าน เมื่อประชาชนเดือดร้อนมี ปัญหาจะอาศัยบุคคลผู้นี้เป็นที่พึ่งได้ ลักษณะแห่งความเป็นผู้นำประเภทนี้ไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด ดัง เช่นผู้นำแบบเป็นทางการ บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำแบบนี้มีประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชนมาก เพราะโดยแก่นแท้เป็นผู้ที่เต็มใจให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมอยู่แล้ว แม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่รับรองเป็นทางการก็ตาม ข้อสังเกตประการหนึ่งสำหรับผู้นำไม่เป็นทางการนั้น บางครั้งเราจะพบว่า ผู้นำหมู่บ้านบางคนมีทั้งอำนาจหน้าที่และอิทธิพลอยู่เบื้องหลังการทำงาน of หมู่บ้าน แต่ไม่ได้รับการตระหนักในความเป็นผู้นำ และบางทีเขาเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีอิทธิพลต่อประชาชน ทั้งนี้เป็น เพราะประชาชนมีความคุ้นเคยกับผู้นำแบบเป็นทางการจนเกิดเป็นทัศนคติว่า ผู้นำหมู่บ้านคือ ผู้ที่ ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการเท่านั้น จึงเท่ากับเป็นการมองข้ามทรัพยากรบุคคลที่สำคัญไป

คุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่เอื้ออำนวยต่องานพัฒนาชุมชน

ความเป็นผู้นำอาจจะเกิดจากสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น บุคคลกลายเป็นผู้นำ เพราะได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากรัฐบาล หรือองค์การศาสนาและประชาชนจะต้อง

ให้การสนับสนุน จึงจะได้รับการยกย่องนับถืออย่างแท้จริง ผู้นำควรมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ รวมกัน เป็นต้นว่า เป็นผู้อาวุโส บุคคลในชุมชนให้การยกย่องนับถือ เป็นผู้ที่สามารถ ชักจูง และก่อให้เกิดแรงศรัทธาในกลุ่มคน เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม มีความคิดริเริ่ม ทันต่อเหตุการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นหัวหน้าครอบครัวขยาย มีฐานะมั่นคงมีการ ศึกษาดี เป็นผู้มีความประพฤติดี เกียรติยศเป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจ เป็นผู้นำคนที่มี เกียรติจะได้รับยกย่องจากชาวบ้าน การที่หมู่บ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นก้อน ทำให้ชาวบ้าน และบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่ามีเกียรติมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด และจากการติดต่อ สัมพันธ์อันนี้ จะทำให้ชาวบ้านพูดถึงเกียรติยศ ซึ่งปรากฏในบุคคลที่เป็นผู้นำนี้ และเกียรติของเขาก็ จะแผ่กระจายจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลหนึ่ง โดยการพูดต่อกันแบบหัวบ้านจนจรดท้ายบ้าน

ในสังคมไทย ผู้นำควรมีคุณสมบัติโดยเฉพาะที่จะทำให้ความเป็นผู้นำ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นั่นคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ตั้งใจจริงที่จะรับภาระหน้าที่และทำงานด้วยความเต็มใจ อุทิศหาเพียรมีความซื่อสัตย์ เป็นผู้ที่เชื่อถือได้ ผู้นำที่มีความกระตือรือร้นจะเป็น ผู้นำทางไปสู่ความสำเร็จ ถ้าหากขาดความริเริ่มทำงานใหม่ ๆ ด้วยเหตุนี้จะทำให้การทำงานของผู้นำ ไม่ได้รับความสำเร็จ

นักวิชาการสมัยใหม่ได้ให้ความคิดโดยสรุปไว้ว่า คุณลักษณะการเป็นผู้นำที่จะเอื้ออำนวยต่องานพัฒนาชุมชนที่จะต้องสร้างให้มีขึ้นในชุมชนนั้น ควรจะประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ได้แก่ ลักษณะของผู้นำที่ความกระตือรือร้น มานะบากบั่น กล้าเสี่ยง อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการรอคอย ทำงานอย่างมีเป้าหมาย มีจิตใจและความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงตนเอง และสังคมในทางที่ดีขึ้น
2. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ ได้แก่ ลักษณะผู้นำที่ตั้งใจทำงานในหน้าที่ตรงไปตรงมา ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบอย่างเคร่งครัด อุทิศเวลาให้กับงาน ไม่ทุจริตต่อหน้าที่เพื่อหาประโยชน์ให้ตนเองหรือผู้อื่น
3. มีจิตใจเป็นกุศล หรือเป็นผู้มีกุศลจิต หมายถึง ลักษณะผู้นำที่ชอบช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน คำนึงถึงผู้อื่นอยู่เสมอ ให้ความสนใจและห่วงใย แบ่งปันและรับใช้ผู้อื่น ตลอดทั้งส่วนรวมอยู่เสมอ
4. การยอมรับวิทยาการแผนใหม่ หมายถึง ผู้นำที่มีความโน้มเอียงในการยอมรับความรู้ ทักษะ ความคิด วิธีการ เครื่องมือ และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มาปรับปรุงวิธีการดำรงชีวิตให้ดีกว่าเดิม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง คุณลักษณะของผู้นำที่มีความโน้มเอียงที่แน่วใ
มั่นใจ กล่าวหาญ ที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จตามที่ตั้งไว้ มีความคิดอิสระ ฟังตนเอง ไม่เชื่อหรือ
กระทำตามคนอื่น โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร แม้จะมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็มีขันท้อ

6. ทักษะคติแบบประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะที่มีความเชื่อความรู้สึก และมีทำที่ต่อ
วิธีการดำรงชีวิต อันบุคคลต้องมีความสัมพันธ์กัน ใน 3 ประการ คือ

ก. การเคารพและยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

ข. มีความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันและแบ่งงานกันทำในลักษณะการ
ประสานงานกัน

ค. มีความสุขุมรอบคอบ ยอมรับและเคารพเหตุผล มีความสามัคคี ความสนใจ ที่
จะร่วมกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง

7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน หมายถึง ลักษณะผู้นำที่องถึที่มีความพึงพอใจและ
ภูมิใจในหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะและบทบาทผู้นำของตน เชื่อมั่นและศรัทธาในสถาบัน
หมู่บ้านอันเป็นหน่วยนำในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้ก้าวหน้า

8. มีความเป็นผู้นำ (ประมุขศิลป์) หมายถึงลักษณะที่ผู้นำใช้อิทธิพลและศิลปะในการ
จูงใจให้ผู้อื่นร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง มีความสามารถในการตัดสินใจ
และตัดสินใจอยู่เสมอ

คุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้งานพัฒนาชุมชนบรรลุผล
สำเร็จตามเป้าหมาย ฉะนั้นในการพัฒนาผู้นำจึงจำเป็นต้องสร้างและปลูกฝังคุณลักษณะและ
ทักษะดังกล่าวให้เกิดขึ้นในตัวผู้นำ อย่างไรก็ตามความเชื่อในคุณลักษณะผู้นำมีอยู่ 2 แนวทาง คือ
แนวทางที่เชื่อในคุณลักษณะ ไม่ขึ้นกับสถานการณ์ และแนวทางที่เชื่อว่าคุณลักษณะนั้นจะผันแปรไป
ตามสถานการณ์ กล่าวโดยสรุปได้ว่าบุคคลที่เป็นผู้นำนั้น มิใช่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเพียงอย่างเดียว
แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสถานการณ์ด้วย เช่น สถานการณ์เปลี่ยนแปลงคุณลักษณะก็อาจเปลี่ยนไปด้วย

ลักษณะเด่น ๆ ของผู้นำชุมชน

ในสังคมชนบทไทย ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมกันทำกิจกรรม
บางอย่างเป็นประจำ เป็นต้นว่า ทำบุญ งานประเพณีของวัด หรือช่วยกันในด้านแรงงานกลุ่มเหล่า
นี้จะมีลักษณะเป็นกลุ่มชั่วคราว เมื่อกลุ่มทำกิจกรรมสิ้นสุดลง กลุ่มก็จะสลายตัวไป สมาชิกก็จะ
แยกย้ายกันไป กลุ่มชนิดนี้มักจะจำกัดสมาชิก และมีแนวโน้มที่จะรวมตัวกันในหมู่ญาติที่

น้องและสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน จำนวนและชนิดของผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการก็ค่อนข้างจะจำกัด ผู้นำเหล่านี้มักจะ ได้แก่ ผู้ชาย ซึ่งดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครูใหญ่ แต่ผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือมากที่สุดมักจะ ได้แก่ พระสงฆ์

เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้นำ จำเป็นต้องศึกษาถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นในทุกชุมชนจะมีแบบแผนที่แน่นอน รูปแบบหรือกระสวนขององค์กรหมู่บ้านอาจจะเรียกว่า การจัดองค์กรหรือโครงสร้างสังคมภายในโครงสร้างนี้ได้มีการแบ่งออกเป็นระบบ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ เป็นต้นว่า ระบบศาสนา ระบบการปกครอง ระบบเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ระบบเกียรติและสถานภาพ แต่ละระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับค่านิยม ความเชื่อของบุคคลสนับสนุนให้เกิดภาวะผู้นำหรือความสามารถในการนำขึ้น

ระบบศาสนา

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในทางศาสนาและทางโลก ในสมัยก่อนพระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาและการควบคุมทางสังคม ในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญกิจกรรมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับทางโลกได้ถูกแทนที่โดยองค์การของรัฐบาลและเอกชน อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่บวชมาเป็นเวลานานจะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น และยังคงมีอิทธิพลเหนือชาวบ้านอยู่มาก ศาสนาพุทธเป็นสิ่งสำคัญที่ชาวบ้านยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน พฤติกรรมที่ชาวบ้านได้ร่วมกันในทางพุทธศาสนาก็ได้แก่ การทำนุบำรุงวัดวาอาราม ทำบุญตักบาตร และทำบุญเลี้ยงพระ ถวายอาหารพระภิกษุและสามเณรในวัด และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น รายได้ของวัดส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาคจากชาวบ้านคนละเล็กคนละน้อย ซึ่งอาจจะบริจาคในรูปของเงิน อาหาร และของเครื่องใช้ต่าง ๆ สิ่งที่ชาวบ้านบริจาคมนี้ราคาแตกต่างกันตั้งแต่หนึ่งบาทไปจนกระทั่งถึงหมื่นบาทขึ้นไป นอกจากชาวบ้านจะช่วยเหลือบริจาคเงินและสิ่งของให้แก่วัดแล้ว ชาวบ้านยังช่วยกันสละเวลาและแรงงานให้แก่วัด หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นต้นว่า ช่วยกันสร้างหรือซ่อมแซมวัดวาอาราม หรือช่วยเหลือ

หมู่บ้านข้างเคียงในการสร้างหรือซ่อมแซมวัด นอกจากนี้ ชาวบ้านยังช่วยกันจัดงานประเพณีหรือพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา งานประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นต้น ส่วนชาวบ้านที่เป็นผู้ชายบางคนก็จะบวชทดแทนคุณบิดามารดา การกระทำความดีกล่าวชาวบ้านถือว่าได้บุญกุศล จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน คือ ศาสนาพุทธ และแนวความคิดในเรื่องการทำบุญให้ทาน (The Concept of Merit Making) เพราะฉะนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าการทำบุญเป็นสิ่งทีพุทธศาสนิกชนยึดเป็นหลักปฏิบัติจนตลอดชีวิต ผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยให้พุทธศาสนิก

ชนให้ได้รับส่วนบุญทางพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า และเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะสูง ผู้คนทั่วไปให้การเคารพกราบไหว้ กล่าวโดยทั่วไป เจ้าอาวาสหรือสมภารจะได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านและเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในสังคมชนบท ชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อถือมาก เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านมีความเลื่อมใสและผูกพันอยู่กับศาสนา เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงถือว่าเป็นผู้นำที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้าน

คณะกรรมการวัด ถึงแม้ว่ากิจกรรมภายในของวัด เช่น การปกครองพระสงฆ์สามเณร และเค็ดักวัดอยู่ใต้อาณัติของสมภารหรือเจ้าอาวาส ก็ยังมีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ช่วยกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของวัด คณะกรรมการวัดจะเป็นผู้วางแผน ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ของวัด ด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์และชาวบ้าน คณะกรรมการวัดจะช่วยกันดูแลวัดวาอาราม ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ และช่วยตระเตรียมงานพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งต้องขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากชาวบ้าน โดยทั่วไปคณะกรรมการวัดจะประกอบด้วยบุคคลซึ่งเคยบวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณรมาก่อน คณะกรรมการวัดนอกจากจะได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านแล้ว ยังเป็นผู้นำที่แท้จริงของชุมชนอีกด้วย

ระบบการปกครอง

ภายใต้ระบบการปกครองก่อให้เกิดผู้นำทางการเมืองขึ้น ลักษณะของผู้นำชนิดนี้ ได้แก่ ความสามารถในการปกครอง มีความรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของทางราชการและมีความสนใจเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง และสถานการณ์บ้านเมืองทั่วไป จนพอที่จะเป็นที่พึ่งให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้ ประกอบกับมีความสามารถจูงใจประชาชนให้ฝืนกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างดีด้วย ความเป็นผู้นำภายใต้ระบบการปกครองอาจจะเป็นได้โดยการแต่งตั้งหรือได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกในกลุ่มนั้น ๆ ในสังคมชนบทไทยอาจแบ่งผู้นำชนิดนี้ออกไปได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่บริหารหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งจะดำรงตำแหน่งอยู่จนครบวาระ 5 ปี ภายในหมู่บ้านก็จะจัดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล จะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และประกอบกันขึ้นเป็นคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ความรับผิดชอบและดูแลทุกข์สุขของราษฎร ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำสั่งของรัฐบาล และคงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและ

ประโยชน์สุขของชาวบ้าน ผู้ใหญ่และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้รับเงินค่าตอบแทนจากรัฐบาลเป็นจำนวนพอสมควร

คณะกรรมการหมู่บ้าน สำหรับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนั้น ได้มอบอำนาจการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งได้รับเลือกจากประชาชนในหมู่บ้าน มีสภาพเป็นตัวแทนและผู้นำของประชาชนในหมู่บ้านนั้น ๆ กรรมการหมู่บ้านมีจำนวนระหว่าง 5-9 คน ซึ่งได้รับเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่ง กรรมการที่ได้รับเลือกจะอยู่ในตำแหน่งวาระละ 5 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับเลือกตั้ง ส่วนกรรมการโดยตำแหน่งก็จะอยู่ในตำแหน่งตลอดไปจนกว่าจะพ้นตำแหน่ง กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน สรุปได้ว่ากรรมการหมู่บ้านเป็นผู้นำท้องถิ่นแบบหนึ่ง เป็นกรรมการในระดับหมู่บ้าน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน และตำบล และได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการหมู่บ้านไว้ดังนี้ (กรมการปกครอง, 2543 : 11)

1. พิจารณาวางโครงการและแผนดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านนั้น โดยมีพัฒนากรหรือนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เป็นผู้ช่วยเหลือให้ความรู้ คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกที่จำเป็นแก่การวางโครงการทำงานนั้น ๆ แล้วเสนอโครงการนั้นไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อพิจารณารวบรวมเป็นของตำบลแล้วแต่กรณี
2. ร่วมกับประชาชนดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการประสานงานพัฒนาชุมชนส่วนจังหวัด
3. พิจารณาขอความช่วยเหลือต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการ องค์กรหรือเอกชนตามที่เห็นสมควร เพื่อปฏิบัติงานตามโครงการ โดยเสนอคำขอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการประสานงานพัฒนาชุมชนส่วนอำเภอ จังหวัด ตามลำดับ
4. รับผิดชอบปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาหมู่บ้าน
5. ร่วมมือช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของราชการหรือองค์การอาสาสมัครที่เข้าไปดำเนินงานในเขตหมู่บ้าน
6. พิจารณาแก้ไขปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน
7. เผยแพร่การดำเนินงานพัฒนาชุมชนและการพัฒนาของทางราชการในด้านอื่น ๆ
8. เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำแก่ผู้ใหญ่บ้าน โดยอนุโลมตามหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457

จะเห็นได้ว่ากรรมการหมู่บ้านจะต้องทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนักวิชาการของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชาวบ้าน เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านบรรลุ

ผลสำเร็จที่ต้องการ นอกจากนี้แล้วกรรมการหมู่บ้านจะต้องมีความรู้ในงานพัฒนาชุมชนได้ด้วย เพื่อที่จะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำของกรรมการหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านจึงเป็นแกนกลางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย เป็นที่น่าสังเกตว่าการปฏิบัติงานของกรรมการหมู่บ้าน นอกจากจะมีได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใดแล้ว ยังไม่มีฐานะเป็นข้าราชการอีกด้วย

ระบบเครือญาติ

กล่าวโดยทั่วไปครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานหน่วยแรกของสังคม ตัวอย่างเช่น ระบบเครือญาติในหมู่บ้านภาคกลาง จะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกสาวหรือลูกชาย ปู่ ย่า ตา ยาย ที่มาอาศัยอยู่ด้วย การนับถือญาติก็นับถือญาติทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเท่าเทียมกัน ในหมู่บ้านที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของตนเองจะพบว่าในหมู่บ้านนั้น ๆ จะประกอบด้วยกลุ่มเครือญาติ ประมาณ 3 ถึง 5 กลุ่ม หรือเรียกว่ากลุ่มครอบครัวขยาย (Matrilocal Extended Family) กลุ่มเหล่านี้จะมีอิทธิพลในทางการเมือง นอกเหนือไปจากนั้นบรรพบุรุษของกลุ่มเหล่านี้ยังเป็นผู้ให้กำเนิดหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติแก่บรรดาลูกหลานที่สืบสกุล สมาชิกภายในกลุ่มจะมีการติดต่อกัน และให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจจะอธิบายได้ว่าเป็นความร่วมมือช่วยเหลือในระหว่างเขย ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงความสำคัญของกลุ่มเหล่านี้อาจจะประเมินได้จากจำนวนสมาชิกที่มาร่วมกัน ความมั่งคั่งความมีอิทธิพลและมีอำนาจของสมาชิกแต่ละคนรวมกัน และในกลุ่มเครือญาตินี้จะมีหัวหน้าครอบครัวที่อาวุโสเป็นผู้นำ

เรื่องราวเกี่ยวกับธุรกิจของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะปรึกษาหารือกับผู้นำอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นผู้อาวุโส หรือหัวหน้าของตระกูลจนกระทั่งถึงผู้นำชุมชนอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญให้การแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน ตลอดจนสนองตอบความต้องการของสมาชิกในเรื่องต่าง ๆ ระบบเครือญาติเป็นแนวทางสำคัญในการประพฤติปฏิบัติตัวของแต่ละคน และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามต้องการ อาจจะเป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือความต้องการด้านอื่น ๆ ดังนั้น ภายใต้ระบบเครือญาติจึงเป็นสิ่งสำคัญอันจะเป็นพลังผลักดันในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของไทยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่การทำไร่ ทำนา ข้าวถือว่าเป็นอาหารหลักของคนไทย แต่ชาวนาปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภค นอกจากในบางปีเหลือกินเหลือใช้ก็นำไปจำหน่ายทำรายได้เป็นตัวเงินมาสู่ครอบครัว ผลผลิตในไร่นาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

ในบางท้องถิ่นขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ในบางท้องถิ่นมีน้ำมากเกินไป ความต้องการ ทั้งนี้เกิดจากน้ำท่วม น้ำไหลบ่ามากทำลายข้าวอ่อนในนาให้เหี่ยวเฉาและล้มตามไป ทั้งนี้เกิดจากไม่มีระบบระบายน้ำ หรือมีแต่ไม้ค้ำพอ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจที่จะนำเอาวิทยาการสมัยใหม่มาใช้

ในด้านการตลาดก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ระบบการขนส่งตกเป็นของพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าคนกลางมีอิทธิพลต่อชาวไร่ชาวนามาก เพราะชาวนาขอยืมเงินจากพวกนายทุนเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันนายทุนก็จะเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าของผู้กู้ยืม สถาบันสินเชื่อและเครดิตสำหรับให้ความช่วยเหลือแก่บรรดาชาวนาก็ยังขาดแคลน ปัญหานี้รัฐบาลก็ได้หาทางแก้ไขโดยการให้ทุนจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ขึ้น เพื่อให้ชาวไร่ชาวนาได้กู้ยืมโดยเสียดอกเบี้ยต่ำ ธนาคารกรุงเทพฯ ได้ทำการวิจัยสำรวจพบว่ามากกว่าร้อยละ 50 ของชาวนาเป็นหนี้เป็นสิน และจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ในบางกรณีชาวนาจะต้องเสียดอกเบี้ยมากกว่า 100 เปอร์เซ็นต์ต่อปี มากกว่าร้อยละ 50 ของหนี้สินของชาวนากู้ยืมมาจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง มีเป็นจำนวนน้อยที่กู้ยืมมาจากสหกรณ์หรือธนาคารของรัฐ เงินที่ได้จากการกู้ยืมส่วนใหญ่จะนำมาใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นจะเห็นว่าฐานะเศรษฐกิจของพวกเขาอยู่ในระดับต่ำมาก จนกระทั่งไม่สามารถจะแผ่ขยายกิจการหรือธุรกิจของเขาได้

ชาวบ้านเป็นจำนวนมากจะต้องหางานพิเศษทำในระหว่างฤดูแล้ง เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น จักสาน รับจ้างทั่วไป บางคนอพยพไปหางานทำในตัวเมือง หรือเมืองหลวง โดยทำงานรับจ้างเป็นกรรมกร เป็นช่างไม้ ช่างปูน กล่าวโดยทั่วไป ครัวเรือนและครอบครัวขยายเป็นหน่วยเศรษฐกิจและสังคมในโครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้าน สมาชิกจะทำงานร่วมกันและอาศัยอยู่ด้วยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ทาง สมาชิกมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันทางสังคม การปฏิบัติทางเศรษฐกิจมีหลายแบบ เช่น การเข้าร่วมในพิธีแต่งงาน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และงานพิธีอื่น ๆ เรียกว่า "work party" สมาชิกของกลุ่มจะช่วยเหลือกัน หน้าที่ของเจ้าของบ้านก็คือ การจัดหาอาหารไว้เลี้ยงดูผู้ที่มาช่วยเหลือคน และต้องพร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในคราวต่อไป นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือร่วมมือของชาวบ้านในการก่อสร้างและซ่อมแซมโรงเรียน สร้างถนน สะพาน ขุดบ่อน้ำ หรือทำอ่างเก็บน้ำ และอื่น ๆ การช่วยเหลือมักจะเป็นในรูปของการสละแรงงาน และในบางครั้งก็มีการสละเงินทองช่วยเหลือด้วย

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจนี้จะมีผู้นำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสนใจเกี่ยวกับด้านการผลิต การจำหน่าย การแปรรูปสินค้า ในด้านการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีและถูกต้อง

ปัจจุบันนี้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในหมู่บ้าน และชาวบ้านได้เข้าเป็นสมาชิก สหกรณ์ได้จัดหาเงินทุนไว้ให้สมาชิกได้กู้ยืมเงิน และให้ทุนอุดหนุนในการบูรณะหรือปรับปรุงหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์มีคณะกรรมการบริหาร ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากบรรดาสมาชิกซึ่งจะประกอบด้วยประธาน รองประธาน เภรัญญิก และสมาชิก จัดว่าเป็นกลุ่มผู้นำสหกรณ์ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรมีจุดมุ่งหมายสำคัญก็คือ เพื่อเป็นตัวแทนรับซื้อปุ๋ยจากรัฐบาลในราคาถูกลงกว่าราคาท้องตลาด ซึ่งจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นตัวกลางในการจำหน่ายพืชผลของเกษตรกรเพื่อให้ได้ราคาดี กลุ่มเกษตรกรดำเนินงานโดยคณะกรรมการบริหารซึ่งได้รับเลือกจากบรรดาสมาชิก ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก และสมาชิก

ระบบการศึกษา

ในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ประถม 1 จนถึงมัธยม 3 โรงเรียนในชนบท ส่วนใหญ่จำนวนครูมีน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน จำนวนครูต่อโรงเรียนในหมู่บ้านแตกต่างกันออกไปตามจำนวนนักเรียน โรงเรียนเล็ก ๆ อาจจะมีครูสอนประจำโรงเรียนละ 1 คน หรือ 2 คน ครูได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านมาก ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้เฒ่าผู้แก่ ครูโรงเรียนในหมู่บ้านอาจจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ตามปกติครูเหล่านี้ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมจากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ครูใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และเข้าร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน โดยไม่จำกัดอยู่ในเรื่องการศึกษาเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นสมาชิกของคณะกรรมการต่าง ๆ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการศึกษา ครูใหญ่หรือครูน้อย ในลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นผู้นำที่แท้จริงของหมู่บ้าน

คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการศึกษาประกอบด้วยกรรมการประมาณ 5 ถึง 7 คน ทำหน้าที่บริหาร การเลือกตั้งกรรมการจะมีประจำทุก ๆ ปี โดยผู้ใหญ่บ้านและครูจะเป็นผู้คัดเลือกประธานกรรมการได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากบรรดาสมาชิก ซึ่งเข้าร่วมประชุมเพื่อการนี้ ครูก็เป็นสมาชิกของคณะกรรมการนี้ บุคคลที่ถูกเลือกให้ทำงานนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มิเคยรับและเคยมีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำมาก่อน และมีความสนใจที่จะทำงานร่วมกับครู หน้าที่ของคณะกรรมการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ช่วยเหลือครูในการบริหารโรงเรียน
2. ดำเนินการเมื่อมีผู้ปกครองมาฟ้องร้องเกี่ยวกับครู หรือ โรงเรียน และควบคุมดูแลว่าครูได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

3. สร้าง ซ่อมแซม และบำรุงรักษาอาคารเรียน

สรุปแล้ว ผู้นำทางด้านการศึกษาคือผู้ที่มีความสนใจต่อการศึกษาของคนในชุมชน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน และประชาชนมักจะปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเล่าเรียนของบุตรหลาน หรือการเรียนรู้ของตนเอง หรือแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนในหมู่บ้าน ครูก็ยังคงขอความร่วมมือหรือฟังความคิดเห็นจากบุคคลเหล่านี้

ระบบเกียรติและสถานภาพทางสังคม

ในหมู่บ้าน ผู้ที่มีโอกาสได้รับยกย่องเป็นผู้นำจะต้องประกอบด้วย ผู้ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ความมั่งคั่ง (wealth) เป็นสิ่งสำคัญในตัวบุคคลที่จะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำ คนสิ้นไร้ไม้ตอก ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการยกย่อง หรือมีอำนาจในชุมชน โดยความเป็นจริงแล้ว บุคคลมั่งคั่งได้รับเกียรติและมีสถานภาพสูงด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

1. เป็นนายทุนให้ชาวบ้านกู้ยืมเงิน และเกี่ยวพันกับชาวบ้านในทางเศรษฐกิจอื่น ๆ
2. บริจาคเงินช่วยเหลือในการสร้างวัด หรือสาธารณสมบัติอื่น ๆ

ความมั่งคั่งไม่ได้ทำให้บุคคลนั้น ได้รับการยกย่องหรือมีอำนาจโดยอัตโนมัติ ผู้เป็นเจ้าของความมั่งคั่งจะต้องแสดงออกโดยวิธีการดังกล่าวข้างต้น เพื่อว่าชาวบ้านจะได้รับรู้และพูดต่อกันไป ทำให้สถานะทางสังคมของเขาสูงขึ้น นอกจากนี้เขายังให้คนอื่นกู้ยืมเงิน และได้รับบุญกุศลอันสืบเนื่องมาจากการที่ได้รับบริจาคทรัพย์เพื่อการกุศลต่าง ๆ เช่น สร้างวัดวาอาราม เป็นต้น

ภูมิหลังทางการศึกษา การศึกษาเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของคนไทย ชาวบ้านให้เกียรติและยกย่องผู้ที่เป็นนักปราชญ์ ครูบาอาจารย์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ทั้งนี้ก็เพราะความเชื่อที่ว่าครูเป็น ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีสติปัญญารอบคอบ

มีคุณสมบัติพิเศษ เช่นว่าเป็นหมอแผนโบราณ แต่มีความสามารถในการรักษาพยาบาลคนไข้ พ่อมดหมอผี หมอตำแย ถือว่าเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชน และได้ให้บริการตามความต้องการของชาวบ้าน

เป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานแล้ว บุคคลซึ่งได้ปฏิบัติกรในฐานะเป็นผู้นำในอดีต ได้รับการยกย่องสูงจากชาวบ้าน เช่น เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน และมีโอกาสที่จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในโอกาสต่อไป

สถานภาพในสังคมใดสังคมหนึ่ง สามารถบอกให้ทราบถึงค่านิยมและทัศนคติของสังคมนั้น ๆ พระภิกษุสงฆ์ได้รับการยกย่องนับถือในสังคมไทย เพราะว่าเป็นผู้ที่ช่วยให้เราคนไทยปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่า บุญ อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาของชาวไทยทั้งหลาย ผู้ใหญ่บ้านได้รับความเคารพ

นับถือจากลูกบ้าน เนื่องมาจากว่า เขาได้ปฏิบัติตามหน้าที่และเป็นผู้ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน เป็นผู้ที่มิคุณลักษณะอันเป็นยอดปรารถนาของชาวบ้าน เช่น ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความโอบอ้อมอารี ให้ความช่วยเหลือและเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความรอบรู้ มีความสามารถเข้าได้กับคนทุกประเภท และมีความยุติธรรมในการตัดสินความ ผู้อาวุโสซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวชายได้รับการเคารพยกย่อง เพราะคนไทยนับถือผู้มีอาวุโสในการตัดสินใจ ผู้น้อยมักจะปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ ผู้น้อยไม่มีสิทธิแสดงความคิดเห็น เพราะฉะนั้นในระบบเกียรติและสถานภาพจึงเป็นพลังจูงใจซึ่งจะกระตุ้นการประพฤติปฏิบัติและพฤติกรรมกลุ่มโดยทั่วไป

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ก็พอจะสรุปได้ว่า ผู้นำแบบไม่เป็นทางการเป็นผู้ให้การสนับสนุนและติดต่อโดยตรงกับชาวบ้าน และเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับความคิดเห็นและปัญหาความต้องการของชาวบ้าน และเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านและผู้นำแบบเป็นทางการ เพราะฉะนั้นผู้นำแบบไม่เป็นทางการเหล่านี้ควรจะได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ไม่ควรเพิกเฉยหรือไม่เห็นความสำคัญ นั่นหมายความว่า จะเป็นการสูญเสียผู้นำแบบไม่เป็นทางการซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในด้านการทำงานไปอย่างน่าเสียดาย

ความสำคัญของผู้นำชุมชนในงานพัฒนา

เนื่องจากผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในงานพัฒนาชุมชน ดังนั้นในวิธีการพัฒนาชุมชนจึงดำเนินการรวมตัวประชาชนในระดับพื้นฐาน โดยจัดให้ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติหรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ และผู้นำที่ได้จากการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ร่วมกันทำงานในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นหน่วยนำที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งความเชื่อในความศรัทธาในผู้นำเป็นกลุ่ม (Group Leaders) ขึ้นแทนผู้นำคนเดียวกำลังเป็นที่นิยมกัน

ความร่วมมือร่วมใจของบรรดากลุ่มผู้นำในระดับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้าง

เศรษฐกิจแบบประชาธิปไตยภายในประเทศ ผู้นำชุมชนจะต้องร่วมมือกันอย่างแข็งขันในการวางแผนและบริหารงานตามโครงการพัฒนาหมู่บ้าน มีความคิดริเริ่ม และพยายามนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือร่วมใจอย่างเข้มแข็งของชาวบ้านนั้นเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาผู้นำชุมชนเป็นชาวบ้านกลุ่มเดียวที่เป็นตัวจักรในการริเริ่มในการพัฒนา และปรับปรุงหมู่บ้านให้เจริญ เป็นผู้นำกล้าเสี่ยง เป็นผู้นำความคิดใหม่ ๆ และริเริ่มนำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ชาวบ้านเห็นและแล้วชาวบ้านจะเริ่มเอาแบบอย่าง ยิ่งไปกว่านั้นผู้นำเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและอิทธิพลสูงที่จะ

จงใจให้ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติตาม นอกเหนือจากนี้กลุ่มผู้นำจะเป็นตัวแทนของชาวบ้าน และตัวแทนของผู้บริหาร ซึ่งปัญหาและความต้องการของชาวบ้านจะต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณา และหาทางแก้ไขด้วยวิธีการที่เหมาะสม ร่วมมือกับชาวบ้านในการวางแผนและรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตน จุดมุ่งหมายสูงสุดก็เพื่อที่จะสนับสนุนและส่งเสริมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ด้วยความหวังว่าในที่สุดหมู่บ้านนั้นก็จะสามารถปกครองตนเองได้ จากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน ทุกฝ่ายให้ความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า วิธีการจัดตั้งหน่วยนำของหมู่บ้านในรูปคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มที่ตั้งขึ้นเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในเพิ่มพลังความสามารถของการดำเนินงานของผู้นำชุมชน และในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ดีขึ้น

ผู้นำชุมชนเป็นตัวสื่อความคิดแบบบุคคลวิธี กล่าวคือ เป็นผู้ที่ได้รับรู้และเข้าใจปัญหาความต้องการของชาวบ้าน แล้วแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทราบพร้อม ๆ กัน นำแนวความคิดและวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนักวิชาการไปสู่ชาวบ้าน โดยเหตุนี้การเผยแพร่สิ่งใหม่ ๆ จากภายนอกซึ่งได้แก่ความคิดเห็นทางการเมือง การปกครอง การพัฒนา การประกอบอาชีพแผนใหม่ต่าง ๆ จะได้ผลรวดเร็วเป็นอย่างมาก หากเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำผ่านผู้นำชุมชน ซึ่งจะเป็นสะพานเชื่อมโยงสิ่งใหม่ ๆ นี้ต่อไปยังชาวบ้านที่เขาทำอยู่ เพราะผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตมากับท้องถิ่น ย่อมเข้าใจสถานการณ์หมู่บ้าน สามารถติดต่อและกระตุ้นการทำงานของชาวบ้านได้ โดยที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีฐานะดี เมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านด้วยกันและรู้จักใช้วิธีการสมัยใหม่ จึงไม่สู้มีปัญหาในการประกอบอาชีพ ทำให้มีเวลาเหลือพอที่จะทำงานเพื่อชุมชนได้มากกว่าผู้อื่น ๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่นักพัฒนาจะต้องค้นหาพัฒนาและเป็น จุดแรกที่ต้องพุ่งถึงในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนลงไปปฏิบัติต่อประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำชุมชนเป็น ตัวจักรอันสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน และเป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ

เพื่อให้งานพัฒนาชุมชนบรรลุถึงซึ่งความสำเร็จ เป้าหมายสุดยอดของงานพัฒนาจึงจำเป็นต้องมุ่งสร้างสถาบันทางการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน โดยไม่ต้องอาศัยการนำจากภายนอก จุดเริ่มต้นที่เห็นได้ในงานพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบันก็โดยจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันเพื่อการศึกษา หรือการบริหารท้องถิ่นในรูป อบต. กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มสหกรณ์เครดิตต่าง ๆ ซึ่งเป็นบันไดขั้นต้นของการปกครองตนเอง

ในประเทศไทยนับตั้งแต่ได้มีการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ก็ได้เริ่มให้ความสนใจในโครงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น ได้มีโครงการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนปัจจุบันมีประชาชนในหมู่บ้านผ่านการฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก การฝึกอบรมได้เน้นหนักในการ

ส่งเสริมหลักการประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะให้ผู้นำท้องถิ่นมีคุณภาพสูงขึ้น และสามารถนำไปเผยแพร่ได้ต่อไป นับได้ว่าประเทศไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ได้มีส่วนพัฒนาผู้นำท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างเสริมสถาบันผู้นำระดับหมู่บ้านให้มีคุณภาพขึ้นเป็นประจำ ซึ่งนับวันจะทวีจำนวนมากขึ้นทุกปี สถาบันผู้นำประเภทนี้จะเป็นหน่วยนำที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนาคนของรัฐบาลเป็นอย่างมาก

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ทุกหน่วยงานของประเทศที่มุ่งจะพัฒนาประเทศตามโครงการพัฒนาชุมชนต่างเห็นได้ว่า ผู้นำชุมชนมีความสำคัญและเป็นแกนนำที่สำคัญที่จะอำนวยความสะดวกให้งานพัฒนาชุมชน ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ได้อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและนอกจากนั้น ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจน สำหรับใช้กำหนดสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะพื้นฐานกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

นักวิจัยส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคม มักจะพบว่าคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

ทัศนาว บุญपाल (2530) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสวก อำเภอมือง จังหวัดน่าน” พบว่าเพศชายเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษามากกว่าเพศหญิง นอกจากนี้ จำนวนที่ดินที่ถือครองที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และการรับฟังวิทยุของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษา

สุเมธ แสงนิมนวล (2532) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้านแบบเทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านสหกรณ์ เทศบาล กรุงเทพมหานคร จำกัด โครงการ 4 กรุงเทพมหานคร” พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ ผู้ที่อายุมากจะเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าคนที่อายุน้อย นอกจากนี้ยังพบว่า สถานภาพทางสังคม ความรู้ความ

เข้าใจในกิจกรรมหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ ในกิจกรรมหมู่บ้านแบบเคหบาล

ปัญญา ธนสัมบัณ (2535) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชุมชน ตามข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงจะมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน มากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ นอกจากนี้การติดต่อพบปะกับผู้นำท้องถิ่น การติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ และความคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน

ขวัญชัย วงศ์นิมิตร (2532) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรชานเมือง หมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม การติดต่อกับผู้นำ การได้รับข่าวสารและการฝึกอบรมเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกัน

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2530) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการสร้างงานในชนบท ปี 2528” อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมกิจกรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบล นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเกี่ยวกับการเป็นกรรมการของกลุ่มและการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการสร้างงานในชนบทด้วย

สุพจน์ แสงเงิน (2545) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนและอาชีพรอง มีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอาชีพรอง คือ การทำนา มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยาที่แตกต่างจากกลุ่มอาชีพอื่น เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรองคือ การทำนานั้น มักจะประกอบอาชีพหลัก คือ อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งบุคคลที่มีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมนี้ มักเป็นบุคคลที่เรียนรู้อารยธรรมรับในสิ่งต่าง ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ง่ายและรวดเร็วกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพอื่น ซึ่งทำให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยามากกว่ากลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพรองอย่างอื่น ๆ นอกจากนี้ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาสังคม ได้แก่

ประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเจ้าพระยา ความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมของแม่น้ำเจ้าพระยา และการให้คุณค่าต่อแม่น้ำเจ้าพระยา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา

Anderson (1990) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมในชุมชนนิวยอร์ก พบว่า เพศ อายุ การศึกษาและสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในสังคม Nelson, Ramsey and Venner (1990) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมและองค์การที่เป็นทางการ พวกเขาได้ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มเปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วจะพบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมขององค์การ มักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง รายได้สูง ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นข้าราชการ และนักธุรกิจมากกว่าอาชีพกรรมกรและมีระดับการครองชีพสูงกว่า นอกจากนี้เขายังกล่าวต่อไปอีกว่า ตำแหน่งของการเป็นผู้นำในองค์การที่เป็นทางการ มักจะได้แก่บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าสมาชิกในกลุ่ม เพราะฉะนั้นการศึกษา อาชีพ และระดับการครองชีพจึงเป็นเครื่องชี้ การมีส่วนร่วมทางสังคม ผลการศึกษาวิจัยของ Foskett (1985) พบว่า บุคคลที่มีรายได้สูงมักจะเข้าร่วมในองค์การหรือสมาคมมากกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำ เช่นเดียวกับที่ ผลการศึกษาวิจัยของ Brown (1992) พบว่ารายได้ของครอบครัว อาชีพของหัวหน้าครอบครัว สถานที่เกิด ที่อยู่อาศัย ความพอใจ ชุมชนที่อาศัยอยู่และความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร เช่น มีโทรศัพท์ รถยนต์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคม Buck and Ploch (1992) รายงานผลการค้นพบของเขาว่าทั้งหญิงและชายที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานจะเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากกว่าพวกที่ย้ายมาอยู่ใหม่ Heckert (1995) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนาและกิจกรรมทางสังคมพบว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนา ผู้ที่มีอายุมากจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการติดต่อสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

Rogers (1983) ชี้ให้เห็นว่า การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน การที่จะให้ประชาชนยอมรับสิ่งใหม่ ๆ อาจจะต้องใช้วิธีการประชุมจัด นิทรรศการ ใช้สื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิทยุหรือโทรทัศน์ การพบปะเป็นรายบุคคล การสอนหรือการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ วิธีการสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การพบปะเป็นรายบุคคล การใช้วิทยุ และสิ่งพิมพ์ วิทยุเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด ผู้ที่รับฟังมากจะเข้าร่วมมาก มีความรู้กว้างขวางขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสังคมและจิตวิทยาสังคมกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

Reeder (1995) ได้ศึกษาวิจัยผู้นำทางศาสนาเปรียบเทียบระหว่างสมาชิกที่แข็งแกร่งและสมาชิกที่ไม่แข็งแกร่งของชุมชนมอร์มอน ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความเข้าใจของคนอื่นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มที่ไม่เป็นผู้นำ ทศนคติมีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้นำ Reeder ใช้ให้เห็นว่า ทศนคติเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำ ปัจจัยตัวนี้จะมีอิทธิพลต่อชีวิตทุกแห่งทุกมุม บุคคลที่มีทศนคติทางบวกต่อองค์การย่อมจะเข้าร่วมในองค์การมากกว่าบุคคลที่มีทศนคติในทางลบ

ทศนคติมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับความมั่นใจและประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ ความสัมพันธ์ที่พบนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับทศนคติของการเป็นผู้นำทางสังคม และในขณะเดียวกันก็พบว่าทศนคติของการเป็นผู้นำ ยังมีความสัมพันธ์กับองค์การศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Langbacka (1993) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความมั่นใจในความสามารถของการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางสังคม เขาเน้นในเรื่องความสามารถของการเป็นผู้นำ นั่นคือความมั่นใจในความสามารถของการเป็นผู้นำของบุคคลแต่ละคน ซึ่งบุคคลที่เป็นเจ้าของคุณลักษณะเหล่านี้ก็จะช่วยให้เขาเข้าร่วมในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ความรู้ ทักษะ ทศนคติ สถิติปัญญา สุขภาพดี เงิน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เวลา อิทธิพล และอำนาจหน้าที่ เขาพบว่าความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะ และเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำในชุมชน ความมั่นใจของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในองค์การ

Ploch (1994) ทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในองค์การแบบเป็นทางการ เขาพบว่า ผู้มีคะแนนเข้าร่วมกลุ่มอยู่ในระดับสูงเป็นผู้ที่เชื่อว่าเขาจะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน ในขณะที่ผู้มีคะแนนเข้าร่วมกลุ่มในระดับต่ำมักจะอ้างความสัมพันธ์ส่วนตัว เขาพบต่อไปอีกว่า ผู้ที่เข้าร่วมอย่างแข็งแกร่งมักจะแสดงความสนใจต่อกิจกรรมของชุมชนมากกว่าผู้เข้าร่วมที่ไม่แข็งแกร่ง บุคคลที่สนใจกิจกรรมของชุมชน สถานสภาพทางสังคม ลำดับช่วงชั้นทางสังคมและประสบการณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางสังคม

Brown (1992) พบว่า ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งแกร่งและไม่แข็งแกร่งมักจะมีฐานะแตกต่างกันออกไปและมีมโนภาพสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมของเขา ประเพณีรวมตัวแนวความคิดที่เขาถูกคาดหวังให้เข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่าง บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม (การ

ศึกษา อาชีพ และรายได้สูง) มักจะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ

Reeder (1995) ได้ศึกษาการพัฒนาความเป็นผู้นำ (Leadership Development) เขาพบว่าบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำนั้น ผู้อื่นมักเข้าใจว่าเขาเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจจริงและมีความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้นำ การศึกษา (Education) เป็นเครื่องชี้ถึงความสามารถของการเป็นผู้นำ จากผลการศึกษาเขาพบว่าการศึกษาเป็นตัวแปรตัวหนึ่งในกลุ่มของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคคล เพราะฉะนั้นจึงได้ตั้งสมมติฐานว่า การศึกษาเป็นเครื่องชี้ถึงความคาดหวังและความผูกพันในหน้าที่ความรับผิดชอบของการเป็นผู้นำ เมื่อทำให้ปัจจัยทั้งสองประการอยู่คงที่ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการดำรงตำแหน่งการเป็นผู้นำจะลดลง เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของการเป็นผู้นำ

Yacoub (1995) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสถาบันสหกรณ์พบว่า ความเชื่อพื้นฐาน ความสามารถ ความคาดหวัง เป้าประสงค์ การสนับสนุนจากผู้อื่นและทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสถาบันสหกรณ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาของแต่ละทฤษฎีที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนำมาใช้ในการอธิบายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาและงบประมาณ ผู้วิจัยจึงหยิบยกตัวแปรบางตัวมาใช้เป็นตัวชี้วัดในแบบสอบถาม เพื่อแสดงถึงปัจจัยที่สนับสนุนการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีของการเป็นผู้นำ (Leadership Theories) ได้นำเรื่องของการศึกษาการเป็นผู้นำ คุณสมบัติของการเป็นผู้นำ และการสนับสนุนการเป็นผู้นำ ซึ่งจะนำมาใช้ในส่วนของการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation Theories) ซึ่งจะได้เอาแนวความคิดมาประกอบกับการสร้างแบบสอบถาม และตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีการกระทำทางสังคมและจิตวิทยาสังคมจะได้นำให้ตัวแปรที่เป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะช่วยเน้นย้ำให้เกิดความชัดเจนในการสร้างกรอบแนวความคิดที่จะใช้ตอบปัญหาการวิจัยดังกล่าว

จากแนวความคิด ทฤษฎี และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมารวบรวมและเรียบเรียงเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- รายได้
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- การรับการฝึกอบรม
- ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
- ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาชุมชน

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่

- การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

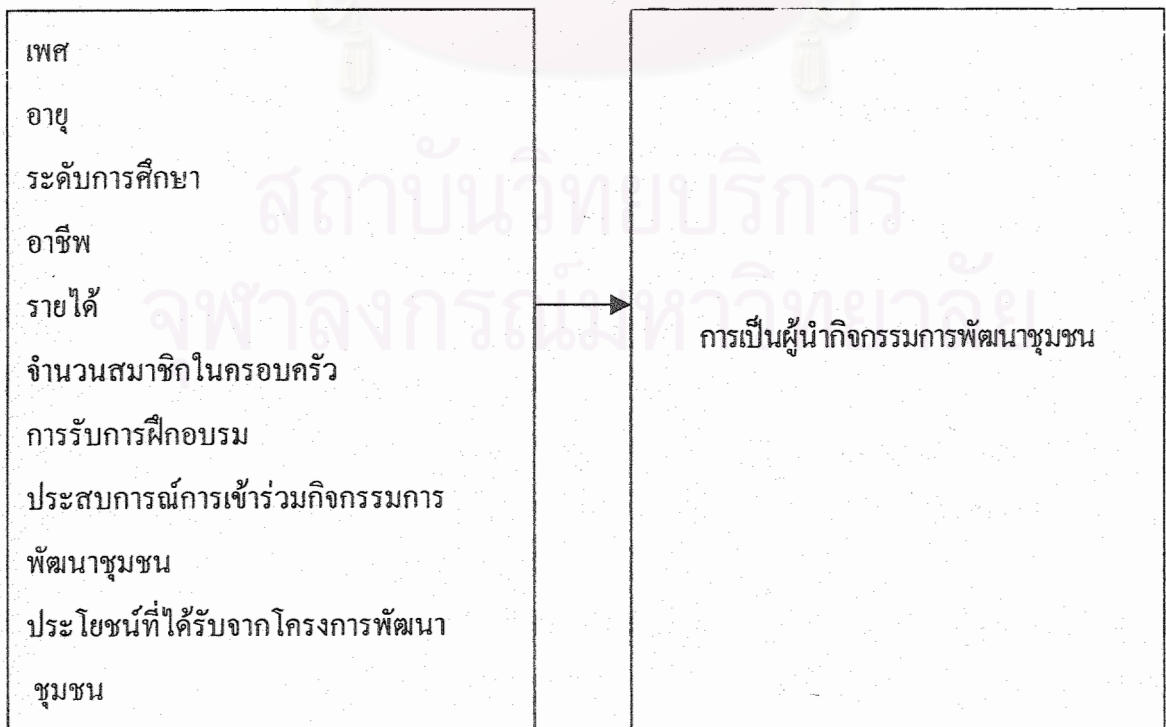
จากกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) สามารถนำมาแสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดได้ดังนี้ คือ

ตัวแปรอิสระ

(Independent Variable)

ตัวแปรตาม

(Dependent Variable)

สมมติฐานการวิจัย

จากกรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานดังต่อไปนี้

1. เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง
2. คนที่มีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย
3. คนที่มีการศึกษาสูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ
4. อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน
5. คนที่มีรายได้สูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ
6. ผู้ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย จะสามารถเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่า ผู้ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก
7. คนที่เข้ารับการฝึกอบรมมาก มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมน้อย
8. คนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมาก มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย
9. คนที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่เห็นประโยชน์น้อย
  - 1) เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง หมายถึง ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง มีผลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนกลุ่มตัวอย่าง โดยปกติผู้ชายจะเป็นตัวแทนของครอบครัวในการเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ในขณะที่ฝ่ายผู้หญิงจะทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมภายในครอบครัว ผู้หญิงในชนบทมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการปรับปรุงชุมชนน้อยมาก และการพัฒนาชุมชนด้านการเพิ่มรายได้ยังไม่สามารถสร้างให้สตรีมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ในฐานะผู้วางแผน (ทัตดาว บุญपाल, 2545 : 49)
  - 2) คนที่มีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย หมายถึง อายุมีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คนเรา

เมื่ออายุมากขึ้นย่อมมีความคิดความรับผิชอบ มีความพร้อมในหน้าที่การงานและมีความมั่นคงในชีวิต จึงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย (สุเมธ แสงนันทนวล, 2532 : 40)

3) คนที่มีการศึกษาสูง มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ หมายถึง คนที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมีความคิด ความรู้ ความมั่นใจ และมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ในการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนบรรลุผลสำเร็จ การที่บุคคลตระหนักถึงความสามารถ (มีความรู้) ก็จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น เพราะเขารู้ว่าถ้าคิดสันทัดใจกระทำลงไปแล้ว เขาสามารถจะทำได้แน่นอน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547 : 18)

4) คนที่มีอาชีพแตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน หมายถึง ลักษณะของการทำมาหากินของกลุ่มตัวอย่าง มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนลักษณะอาชีพมีหลายชนิด เช่น อาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รับราชการและรับจ้าง เป็นต้น อาชีพแต่ละอย่างทำให้คนที่ประกอบอาชีพเหล่านั้น มีเวลาว่างไม่เหมือนกัน ผู้ที่มีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม มีงานค่อนข้างรัดตัวในเรื่องของเวลา เพราะฉะนั้นอาชีพที่ต่างกันจึงทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน (สุพจน์ แสงเงิน, 2545 : 95)

5) คนที่มีรายได้สูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีรายได้ต่ำ หมายถึง รายได้ของบุคคลมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คนที่มีรายได้สูงไม่ต้องวิตกกังวลกับภาวะการดำรงชีพของตนมากนัก และการมีรายได้สูงย่อมหมายถึงการเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สามารถ เสียสละแรงกาย ความคิดทรัพย์สินเงินทอง และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน (นคร สำเภาทิพย์, 2542 : 51)

6) คนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อยจะสามารถเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก หมายถึง ขนาดของสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันจำนวนน้อยก็ย่อมจะช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว จึงทำให้หัวหน้าครอบครัวมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากขึ้น (นพพร เชื้อจำ, 2541: 60)

7) คนที่เข้ารับการศึกษาบ่อยมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เข้ารับการศึกษาบ่อย หมายถึง การศึกษามีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ผู้ที่รับการศึกษาบ่อยได้รับความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และสามารถจะ

นำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน การที่จะให้ประชาชนยอมรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อาจจะต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การประชุม การพบปะพูดคุยเป็นรายบุคคล การอภิปราย เป็นต้น เมื่อคนที่รับการฝึกอบรม มีความรู้ เขาก็จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น (ขวัญชัย วงศ์นิมิตร, 2532 : 45)

8) คนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย หมายถึง ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คนที่เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เช่น เคยเข้าร่วมเสนอโครงการ เคยร่วมวางแผนงานและโครงการ เคยร่วมลงทุนและปฏิบัติการ และเคยร่วมติดตามและประเมินผล เป็นจำนวนมากครั้งกว่าย่อมจะเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์น้อย (Ploch, 1994 : 65)

9) ผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เห็นประโยชน์น้อย หมายถึง การที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงผลดีและผลเสียที่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนจะได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาชุมชนมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน การที่เขาเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนมีประโยชน์มากจะเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ในการกระทำทางสังคมเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยทางสรีรวิทยาที่เกี่ยวข้องแรงขับของความต้องการ 2) ปัจจัยทางด้านจิตใจที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึก ความปรารถนา และความประสงค์ 3) ปัจจัยด้านเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายในผลประโยชน์ ดังนั้น การเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน (Maslow, 1971 : 90)

นิยามตัวแปร

เพศ หมายถึง ลักษณะที่บ่งบอกความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันระหว่างชายและหญิง
อายุ หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุอยู่ในระดับดังนี้

- 1) อายุน้อย หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 20 ปีหรือน้อยกว่า – 50 ปี
- 2) อายุมาก หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปีขึ้นไป

ระดับการศึกษา หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่ได้รับการศึกษาในสถาบันการศึกษาซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1) ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษา ในระดับภาคบังคับ คือไม่เคยศึกษาถึงประถม 6

2) ระดับการศึกษาสูง หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาดังแต่ระดับชั้นมัธยม 1 ถึง อนุปริญาญาหรือสูงกว่า

อาชีพ หมายถึง ลักษณะการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ การทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง เป็นต้น

รายได้ หมายถึง เงินที่ได้รับจากการทำงานในรอบเดือนของหัวหน้าครัวเรือนซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1) รายได้ต่ำ หมายถึง รายได้ของหัวหน้าครัวเรือนรวมแล้วต่ำกว่า 5,000 ถึง 10,000 บาทต่อเดือน

2) รายได้สูง หมายถึง รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน ตั้งแต่ 10,001 ถึง 30,000 บาทขึ้นไป

จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง ขนาดของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1) จำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย มีจำนวน 1-3 คน

2) จำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก มีจำนวน 4-7 คนขึ้นไป

การรับการฝึกอบรม หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนได้รับความรู้และทักษะเกี่ยวกับเรื่องใดหนึ่งและสามารถนำความรู้และทักษะนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1) การรับการฝึกอบรมน้อย หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอบรม ต่ำกว่า 4 ครั้ง และรวมถึงไม่เคยได้รับการฝึกอบรมมาก่อน

2) การรับการฝึกอบรมมาก หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอบรมตั้งแต่ 4 ครั้งขึ้นไป

ประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เช่น เคยร่วมเสนอโครงการ เคยร่วมวางแผนงานโครงการร่วมลงทุนและปฏิบัติการและเคยร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1) ประสบการณ์น้อย ได้ 0-3 คะแนน

2) ประสบการณ์มาก ได้ 4-9 คะแนน

การเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน หมายถึง ความรู้สึกถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดให้มีโครงการพัฒนาชุมชนขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น หมู่บ้านมี

ความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ประชาชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพแก่ประชาชน การได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ทำให้ชุมชนได้รับชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป เป็นต้น

การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการใช้ศักยภาพหรือสมรรถภาพประจำตัวของแต่ละบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล เพื่อเสริมสร้างหรือพัฒนากลุ่มให้สามารถดำเนินงานบรรลุผลตามความมุ่งหมายในแต่ละสถานการณ์และสภาพสังคม ซึ่งการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในที่นี้ หมายถึง ผู้นำจะสามารถนำกิจกรรมของกลุ่มซึ่งประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร 2) กิจกรรมวัด 3) กิจกรรมการศึกษา 4) กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีลักษณะที่บ่งบอกถึงการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนจากข้อคำถามคือ

1. การเป็นสมาชิกกลุ่ม
2. การเข้าร่วมประชุมเกิน 25%
3. การสนับสนุนด้านการเงิน
4. การสนับสนุนด้านแรงงาน
5. การเป็นกรรมการของกลุ่ม
6. การดำรงตำแหน่งต่าง ๆ

ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ระดับต่ำได้ 0-8 คะแนน

การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ระดับสูงได้ 9-20 คะแนน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จะทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและผู้นำที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 300 คน โดยจะมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยต่าง ๆ และสถิติที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้เป็นความรู้พื้นฐานในการพัฒนารอบแนวคิดและกรอบในการศึกษา

2. ใช้วิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยวิธีการสำรวจ (Survey Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยจำนวน 300 ชุด เพื่อให้ได้ข้อมูลปัจจัยที่สนับสนุนการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างครอบคลุม

3. ใช้วิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological Research) โดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกและเชื่อถือได้

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ดังนั้น ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด โดยทำการศึกษากลุ่มที่เคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและผู้ที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยมีวิธีการสุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ เลือกเจาะจง เฉพาะหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด จำนวน 10 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่

- 1) บ้านแพน ตำบลบ้านแพน
- 2) บ้านกลางคลอง ตำบลเจ้าเจ็ด
- 3) บ้านสามกอ ตำบลสามกอ
- 4) บ้านวัดเหนือ ตำบลบางนมโค
- 5) บ้านคลองมโนราห์ ตำบลหัวเวียง
- 6) บ้านเจ้าแปด ตำบลमारวิชัย
- 7) บ้านเจ้าเจ็ด ตำบลเจ้าเจ็ด
- 8) บ้านโพธิ์ ตำบลบ้านโพธิ์
- 9) บ้านรางจรเข้ใต้ ตำบลรางจรเข้
- 10) บ้านคอนโพธิ์ ตำบลชานา

2. ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากทะเบียนบ้าน โดยเลือกหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีการเลือกสุ่มจากรายชื่อของหัวหน้าครัวเรือนจากแต่ละหมู่บ้านตัวอย่างหมู่บ้านละ 30 ครัวเรือน ที่มีการเรียงไว้ในทะเบียน คือ ใช้วิธีการกำหนดลำดับการเลือก (Numbering) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีการกระจายของข้อมูลและเป็นตัวแทนของประชากรที่แท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งจะเป็นคำถามแบบปลายปิด โดยจะแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จะเป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับ สถานการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง จะเป็นคำถามเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม จะเป็นคำถามเกี่ยวกับการรับการฝึกอบรม การมีส่วนร่วมหรือการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร กิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาสังคม จะเป็นคำถามเกี่ยวกับการรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรก ประสิทธิภาพการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน และการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน

ในส่วนที่ 1, 2, 4 ผู้วิจัยจะออกแบบสอบถาม แบบข้อคำตอบหลายข้อ (Multiple Choice) เพื่อให้ผู้ตอบได้ตอบให้ตรงกับความเป็นจริงและผู้วิจัยได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานที่ละเอียดและชัดเจน

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้วิจัยนำไปพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะนำมาจัดกลุ่มใหม่ (Grouping) สำหรับตัวแปรที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม เพื่อให้อยู่ในระดับอันดับมาตรา (Ordinal Scale) ในการพิสูจน์สมมติฐาน ซึ่งตัวแปรที่ผู้วิจัยนำมาจัดกลุ่มใหม่ คือ ตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การฝึกอบรม ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนซึ่งจะแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สูงและต่ำ

ในส่วนที่ 3 คำตอบจะแบ่งออกเป็น “เคย” และ “ไม่เคย” มีการให้คะแนนของคำตอบ คือ เคย = 1 และไม่เคย = 0 เพราะฉะนั้นเมื่อได้คำตอบจากแบบสอบถาม 300 ชุดแล้ว ผู้วิจัยจะนำคะแนนของทุกกิจกรรม ซึ่งหมายถึง กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร กิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านของแต่ละคนมารวมกันและนำมาจัดกลุ่มประชากรออกเป็น 2 ระดับด้วยกัน คือ การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนระดับต่ำได้ 0-8 คะแนน และการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนระดับสูงได้ 9-20 คะแนน ซึ่ง 2 กลุ่มที่ได้จะนำไปใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถาม จำนวน 300 ชุด ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ในเขตพื้นที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) แล้วให้กลุ่มเป้าหมายตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงโดยตนเองและผู้วิจัยก็จะเก็บแบบสอบถามดังกล่าว เมื่อกลุ่มเป้าหมายทำเสร็จแล้ว โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ติดต่อขอความช่วยเหลือจากนายอำเภอเสนา เพื่อนำผู้วิจัยไปทำความรู้จัก และขอทำการวิจัยในหมู่บ้านเป้าหมาย
2. ทำความรู้จักกับกลุ่มเป้าหมายที่เลือกโดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง เพื่อขอทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม
3. ให้ความเข้าใจแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย และทำการเก็บรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้กรอกเรียบร้อยแล้วกลับไปเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลโดยการลงรหัสใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อหาสถิติที่สามารถใช้ในการยืนยันสมมติฐาน ซึ่งจะแบ่งออกเป็น

1. ค่าร้อยละ เป็นระเบียบวิธีการทางสถิติที่ใช้เปรียบเทียบอย่างหนึ่ง เพื่อใช้แสดงในรูปของตารางแจกแจงความถี่ (Frequencies) โดยระบุเป็นค่าร้อยละสำหรับใช้พรรณนา (Description Analysis) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. การทดสอบค่าความสัมพันธ์แบบสหสัมพันธ์ (Correlation) โดยใช้สถิติแบบ T-test เพื่อที่จะทดสอบค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกันระหว่างประชากร 2 กลุ่ม โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (Test of significant) เนื่องจากระดับการวัดตัวแปร (level of Measurement) อยู่ในระบับนามมาตราและอันดับมาตรา และในส่วนที่มีประชากรมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้สถิติ Anova เพื่อหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ทั้ง 2 สถิตินี้ใช้เป็นสถิติในการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้

3. จากนั้นจึงนำเอาข้อมูลที่ทำการประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS มาวิเคราะห์หาข้อสรุปและอภิปรายผล ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key - informant) จำนวน 10 คน ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลในองค์รวมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการ Content Analysis เพื่อหาข้อมูลที่เป็นนัยสำคัญของความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนารวมชน

จากนั้นจึงเอาข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยทางมานุษยวิทยา มาประมวลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสมมติฐานหรือหัวข้อในการวิจัย ซึ่งข้อมูลที่ได้นั้นจะได้ทั้งเป็นสถิติตัวเลขที่แน่ชัด และได้ข้อมูลที่มาจากการวิเคราะห์พฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม โดยจะได้ข้อมูลในระดับลึกและเชื่อถือได้

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้นำมารวบรวมผลออกมา ซึ่งผลที่ออกมาเป็นอัตราส่วนร้อยละและค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ และพิสัยสัมมติฐานโดยผลจะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน นอกจากนั้น จาก การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะได้นำมาวิเคราะห์ประกอบกับ การรวบรวมข้อมูล จากแบบสอบถามต่อไป โดยการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ คือ

หัวข้อที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ จำนวนสมาชิกครอบครัว

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม ได้แก่ การเข้ารับการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร กิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาสังคม ได้แก่ การรับทราบโครงการพัฒนาชุมชน ประสิทธิภาพการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชนและการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน

หัวข้อที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทางมานุษยวิทยา

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยทางมานุษยวิทยา ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข่าวคนสำคัญ (Key – Informat) จำนวน 10 คน ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลในองค์รวมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงเหตุและผลกับปัญหาการวิจัยต่อไป

และจากการสำรวจข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ผลลัพธ์ที่เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 แสดงเพศของกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
หญิง	106	35.4
ชาย	194	64.6
รวม	300	100

จากการศึกษาพบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.6 รองลงมาคือเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 35.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงอายุของกลุ่มตัวอย่าง

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
20 ปี หรือน้อยกว่า	9	3.0
21 – 30 ปี	39	13.0
31 – 40 ปี	76	25.4
41 – 50 ปี	82	27.2
51 – 60 ปี	64	21.4
60 ปีขึ้นไป	30	10.0
รวม	300	100

อายุปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.4 อายุระหว่าง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.4 อายุระหว่าง 21 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.0 ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 10 และอายุ 20 ปีหรือน้อยกว่า คิดเป็นร้อยละ 3.0 ตามลำดับ

และเมื่อนำไปพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะได้จัดกลุ่มข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีอายุน้อยและกลุ่มที่มีอายุมาก โดยค่าเฉลี่ยของอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ดังนั้นจึงจัดกลุ่มได้ดังนี้

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	124	41.2
มาก	176	58.8
รวม	300	100

จากการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีอายุมากมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.8 และรองมาคือ กลุ่มที่มีอายุน้อย คิดเป็นร้อยละ 41.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเรียน	11	3.7
ป.1 – ป.6	149	49.5
ม.1 – ม.3	59	19.5
ม.6 หรืออาชีวะ	39	13.3
อนุปริญญาหรือสูงกว่า	42	14.0
รวม	300	100

วุฒิการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.5 รองลงมาคือ มัธยมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 19.5 อนุปริญญาหรือสูงกว่า คิดเป็นร้อยละ 14.0 มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรืออาชีวะศึกษา คิดเป็นร้อยละ 13.3 และไม่เคยเรียนน้อยที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 3.7 ตามลำดับ

และเมื่อนำไปพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะได้จัดกลุ่มข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการศึกษาดำและกลุ่มที่มีการศึกษาสูง โดยค่าเฉลี่ยของการศึกษาอยู่ในช่วง มัธยม 1 – มัธยม 3 ดังนั้นจึงจัดกลุ่มได้ดังนี้

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	219	73.1
สูง	81	26.9
รวม	300	100

จากการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีการศึกษาดำมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.1 และรองมาคือ กลุ่มที่มีการศึกษาสูง คิดเป็นร้อยละ 26.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีงานทำ	7	2.3
ทำนา	127	42.5
ทำไร่	6	2.0
เลี้ยงสัตว์	11	3.7
ค้าขาย	62	20.6
รับราชการ	15	5.0
รับจ้าง	58	19.3
อื่น ๆ	13	4.6
รวม	300	100

อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษาค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพทำนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.5 รองลงมาคือ ค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 20.6 รับจ้างคิดเป็นร้อยละ 19.3 รับราชการคิดเป็นร้อยละ 5.0 อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.6 เลี้ยงสัตว์คิดเป็นร้อยละ 3.7 ทำไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.0 และไม่มีงานทำน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	95	31.6
5,001 – 10,000 บาท	120	40.5
10,001 – 20,000 บาท	47	15.6
20,001 – 30,000 บาท	32	10.3
30,000 บาทขึ้นไป	6	2.0
รวม	300	100

รายได้ของกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาคือ รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.6 รายได้ 10,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 15.6 รายได้ 20,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.3 และ รายได้ 30,000 บาทขึ้นไป น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

และเมื่อนำไปพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะได้จัดกลุ่มข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีรายได้ สูงและกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ โดยค่าเฉลี่ยของรายได้อยู่ในช่วง 5,000-10,000 บาท ดังนั้นจึงจัดกลุ่มได้ ดังนี้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	215	72.1
มาก	85	27.9
รวม	300	100

จากการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีรายได้น้อยมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.1 และ รองลงมาคือ กลุ่มที่มีรายได้มาก คิดเป็นร้อยละ 27.9 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
1 คน	7	2.3
2 คน	38	12.6
3 คน	82	27.5
4 คน	75	25.5
5 คน	63	20.9
6 คน	32	10.2
7 คน	3	1.0
รวม	300	100

สมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกในครอบครัว 3 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาคือ 4 คน, 3 คน, 2 คน, 6 คน, 1 คน และ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5, 20.9, 12.6, 2.3 และ 1.0 ตามลำดับ

และเมื่อนำไปพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะได้จัดกลุ่มข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัวมากและกลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อย โดยค่าเฉลี่ยของจำนวนสมาชิกในครอบครัวเท่ากับ 3.85 ดังนั้นจึงจัดกลุ่มได้ดังนี้

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	202	67.7
มาก	98	32.3
รวม	300	100

จากการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อยมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.7 และรองมาคือ กลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัวมาก คิดเป็นร้อยละ 32.3 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม

ตารางที่ 7 แสดงการเข้ารับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง

การเข้ารับการฝึกอบรม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคย	42	14.0
1-2 ครั้ง	130	43.4
3-4 ครั้ง	39	13.0
มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป	89	29.6
รวม	300	100

การรับการฝึกอบรมกับทางราชการของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมรับการฝึกอบรมกับทางราชการ 1-2 ครั้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.4 รองลงมาคือ มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 29.6 และไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 14.0 และเข้ารับการฝึกอบรม 3-4 ครั้ง น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 14.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร กิจกรรมวัด
กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

กิจกรรม	ไม่เคย		เคย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร				
เป็นสมาชิก	144	48.0	156	52.6
เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	165	55.0	135	45.0
สนับสนุนทางการเงิน	210	70.0	90	30.0
สนับสนุนด้านแรงงาน	185	61.6	115	38.4
เป็นกรรมการของกลุ่ม	204	68.0	96	32.0
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	212	70.7	88	29.3
กิจกรรมวัด				
เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	152	50.7	148	49.3
สนับสนุนทางการเงิน	121	40.3	179	59.7
สนับสนุนด้านแรงงาน	124	41.3	176	58.7
เป็นกรรมการวัด	226	75.3	74	24.7
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	238	79.3	62	20.7
กิจกรรมการศึกษา				
เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	192	64.0	108	36.0
สนับสนุนทางการเงิน	166	55.3	134	44.7
สนับสนุนด้านแรงงาน	177	59.0	123	41.0
เป็นกรรมการวัด	228	76.0	72	24.0
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ/	236	78.7	64	21.3
กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน				
เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	126	42.0	174	58.0
สนับสนุนทางการเงิน	188	62.6	112	37.7
สนับสนุนด้านแรงงาน	106	35.3	194	64.7
เป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	159	53.0	141	47.0
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	193	64.3	107	35.7

จากตารางการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง ในเรื่องของกลุ่มเกษตรกร พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยเป็นสมาชิกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.0 ไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% คิดเป็นร้อยละ 55.0 ไม่เคยสนับสนุนทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 70.0 ไม่เคยสนับสนุนทางด้านแรงงานคิดเป็นร้อยละ 61.6 ไม่เคยเป็นกรรมการของกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 68.0 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 70.7

ในเรื่องของกิจกรรมวัด กลุ่มตัวอย่าง ไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% คิดเป็นร้อยละ 50.7 เคยสนับสนุนทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 59.7 เคยสนับสนุนทางด้านแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 58.7 ไม่เคยเป็นกรรมการวัด คิดเป็นร้อยละ 75.3 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 79.3

ในเรื่องของกิจกรรมการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% คิดเป็นร้อยละ 64.0 ไม่เคยสนับสนุนทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 55.3 ไม่เคยสนับสนุนทางด้านแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 59.0 ไม่เคยเป็นกรรมการการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 76.0 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 78.7

ในเรื่องของกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมประชุมเกิน 25% คิดเป็นร้อยละ 58.0 ไม่เคยสนับสนุนทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 62.6 เคยสนับสนุนทางด้านแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 64.7 ไม่เคยเป็นกรรมการหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 53.0 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 64.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 แสดงการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	160	53.6
สูง	140	46.4
รวม	300	100

การเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นผู้นำในกิจกรรมพัฒนาชุมชนระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 53.6 และรองลงมา คือ มีความเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 46.4 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาสังคม

ตารางที่ 10 การรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนครั้งแรก

การรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนครั้งแรก	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน	2	0.60
อ่านหรือฟังจากสื่อมวลชน	10	3.40
รู้จากเพื่อน	13	1.30
รู้จากเจ้าอาวาสหรือพระ	2	0.60
รู้จากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	184	61.4
รู้จากครู	-	-
รู้จากเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พัฒนากร	9	3.00
รู้จากพัฒนากร	80	26.7
รวม	300	100

การรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.4 รองลงมาคือ ได้รับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากร คิดเป็นร้อยละ 26.7 ได้ยินจากเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 4.3 ได้ยินจากวิทยุหรืออ่านจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 3.4 และได้ยินจากเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พัฒนากร คิดเป็นร้อยละ 3.0 แสดงว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เรื่อง โครงการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 แสดงประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน	ไม่เคย	เคย
การให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน	88.1	11.9
การเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชน	84.2	15.8
การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพบปะพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องพัฒนาหมู่บ้าน	76.5	23.5
การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีหรือข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขในการพัฒนาหมู่บ้าน	65.2	34.8
การเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือหรือวางแผนงานโครงการการพัฒนาหมู่บ้าน	62.5	37.5
การเป็นกรรมการต่าง ๆ ในหมู่บ้าน	73.6	26.4
การชักชวนญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	62.5	37.5
การเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน	91.6	8.4
การเข้าร่วมการพัฒนา ถนน วัด สาธารณสมบัติอื่น ๆ ในหมู่บ้าน	56.6	43.4

จากการศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมด้านประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 ราย ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 11)

การให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 88.1 และเคยให้ข้อเสนอแนะเพียงร้อยละ 11.9

การเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ 84.2 และเคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องเพียงร้อยละ 15.8

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพบปะพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพบปะพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 76.5 และเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงร้อยละ 23.5

การเป็นกรรมการต่าง ๆ ในหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเป็นกรรมการต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 65.2 และเคยเป็นกรรมการเพียงร้อยละ 37.5

การเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ วางแผนโครงการการพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ วางแผนโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คิดเป็น ร้อยละ 73.6 และเคยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือเพียงร้อยละ 26.4

การชักชวนญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยชักชวนญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คิดเป็น ร้อยละ 62.5 และเคยชักชวนญาติพี่น้องเพียงร้อยละ 37.5

การเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 91.6 และเคยเสนอโครงการเพียงร้อยละ 8.4

การเข้าร่วมการพัฒนา ถนน วัด สาธารณสมบัติอื่น ๆ ในหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมการพัฒนาถนน วัด และสาธารณสมบัติอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 56.5 และเคยเข้าร่วมการพัฒนาเพียงร้อยละ 43.4 เท่านั้น

ตารางที่ 12 แสดงระดับประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
- กลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย (0 – 3 คะแนน)	152	50.7
- กลุ่มที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมาก (4 – 9 คะแนน)	148	49.3
รวม	300	100

เมื่อนำคะแนนประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมารวมกันแล้วทำการจัดกลุ่มและจัดระดับประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแล้ว พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมน้อย คิดเป็นร้อยละ 50.7 รองลงมา คือ กลุ่มที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมมาก คิดเป็นร้อยละ 49.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 13 แสดงทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง

ทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	เห็น ด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้าน แห่งนี้ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น	0.4	2.0	0.8	54.0	41.8
2. คนที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาคือ คนส่วนน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ ประโยชน์	35.2	57.2	-	5.6	2.0
3. การพัฒนาที่ทำในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน	25.2	60.4	3.6	6.8	4.0
4. การที่มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านทำให้ ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน	-	1.2	1.2	54.0	43.6
5. การที่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาใน หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาทำมา หากิจ โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่า	58.4	39.6	-	0.8	1.2
6. การพัฒนาทำให้ข้าราชการเป็นกันเองกับ ชาวบ้านมากขึ้น	0.8	5.6	9.2	71.6	12.8
7. หมู่บ้านนี้ไม่จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสุข สบายดีอยู่แล้ว	56.0	40.0	-	2.4	1.2
8. ถึงแม้จะมีโครงการพัฒนาแต่ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ยังคงยากจนอยู่เหมือนเดิม	10.8	63.6	1.6	21.2	2.8
9. ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาใน หมู่บ้านแห่งนี้ทำให้หมู่บ้านเป็นระเบียบ เรียบร้อยขึ้น	0.4	0.4	1.2	54.4	43.6
10. การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ที่ ชาวบ้านทุกคนควรให้ความร่วมมือ	-	0.8	1.2	30.0	68.0

การที่ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อ โครงการพัฒนาชุมชน ย่อมจะเป็นแรงเสริมทำให้พวกเขาเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 “ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น” พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วย ร้อยละ 54.0 รองลงมา เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 41.8 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 2.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 0.4 แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน โครงการนี้ทำให้ชาวบ้านมีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น

ข้อความที่ 2 “คนที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาคือคนส่วนน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย” พบว่า มีผู้ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 57.0 รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 35.2 เห็นด้วย ร้อยละ 5.6 และเห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 2.0 แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใจว่าการดำเนินงานพัฒนาชุมชนมุ่งทำงานกับกลุ่มคน โดยการกระจายบริการต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนให้ทุกคนได้รับประโยชน์โดยทั่วถึง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมแก่ประชาชนทั่วไป

ข้อความที่ 3 “การพัฒนาที่มาทำในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน” พบว่า มีผู้ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 60.4 รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 25.2 ส่วนผู้ที่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 3.6 แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อความนี้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนทุกครั้งจะต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่มีส่วนร่วม จะดำเนินงานไปโดยพลการตามที่หน่วยงานต้องการไม่ได้ โครงการพัฒนาชุมชนจะต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนมากกว่าหน่วยงานราชการ

ข้อความที่ 4 “การที่มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน” พบว่า มีผู้เห็นด้วย ร้อยละ 54.0 รองลงมาคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 43.6 นอกนั้นเป็นผู้ที่ไม่มีความเห็นและไม่เห็นด้วย ร้อยละ 1.2 และ 1.2 ตามลำดับ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าโครงการพัฒนาชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในหมู่บ้าน

ข้อความที่ 5 “การที่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาทำมาหากิน โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่า” พบว่า มีผู้ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 51.4 รองลงมาคือ ผู้ที่ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 39.6 นอกนั้นเป็นผู้ที่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 1.2 และ 0.8 ตามลำดับ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อความนี้ ตรงกันข้ามการพัฒนาหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ข้อความที่ 6 “การพัฒนาทำให้ข้าราชการเป็นกันเองกับชาวบ้านมากขึ้น” พบว่า มีผู้เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 71.6 และเห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 12.8 ส่วนผู้ที่ไม่มีความเห็น คิดเป็นร้อยละ 9.2 นอกนั้นเป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 5.6 และ 0.8

ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า การพัฒนาทำให้ลดช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชน

ข้อความที่ 7 “หมู่บ้านนี้ไม่จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความสุขสบายดีอยู่แล้ว” พบว่า ผู้ที่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 56.0 รองลงมาคือ ผู้ที่ไม่เห็นด้วย คิดเป็น ร้อยละ 40.4 ส่วนผู้ที่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 2.4 เท่านั้น แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นความจำเป็นให้มีการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านต่อไป

ข้อความที่ 8 “ถึงแม้จะมีโครงการพัฒนาแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยากจนอยู่เหมือนเดิม” พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 63.6 ไม่เห็นด้วยกับข้อความนี้ ผู้ที่ตอบว่าเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 21.8 รองลงมาคือ ผู้ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 10.8 และ 2.8 ตามลำดับ ส่วนผู้ที่ไม่มีความเห็นมีเพียงร้อยละ 1.2 เท่านั้น แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ แต่ตรงกันข้ามกับเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนทำให้ชาวบ้านมีฐานะเศรษฐกิจดีขึ้น

ข้อความที่ 9 “ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้หมู่บ้านเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น” พบว่า ผู้ที่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 54.4 และเห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 43.6 ผู้ที่ตอบว่าไม่มีความเห็นมีเพียงร้อยละ 1.2 นอกนั้นเป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 0.4 และ 0.4 ตามลำดับ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชนทำให้หมู่บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีขึ้น

ข้อความที่ 10 “การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ที่ชาวบ้านทุกคนควรให้ความร่วมมือ” พบว่า ผู้เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 68.0 รองลงมา คือ ผู้เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 30.0 นอกนั้นเป็นผู้ที่ไม่มีความเห็นและไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 1.2 และ 0.8 ตามลำดับ การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน ถ้าหากชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ งานก็จะสำเร็จได้ยาก ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยกับข้อความนี้ (ตารางที่ 13) แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 14 แสดงโครงการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างคุณภาพประ โยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้าน

ประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อหมู่บ้านและชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีเลย	2	0.7
มีบ้างบางสิ่ง	90	30.0
มีคุณภาพประโยชน์มาก	208	69.3
รวม	300	100

การเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อหมู่บ้านและชาวบ้านจากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อหมู่บ้านและชาวบ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.3 รองลงมา คือ ผู้ที่เห็นประโยชน์บ้างบางสิ่ง คิดเป็นร้อยละ 30.0 และผู้ที่ไม่เห็นประโยชน์เลย มีเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น

ตารางที่ 15 แสดงโครงการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างคุณภาพประ โยชน์ให้แก่ท่านและครอบครัว

ประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อตนเองและครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีเลย	2	0.7
มีบ้างบางสิ่ง	128	42.7
มีคุณภาพประโยชน์มาก	170	56.6
รวม	300	100

การเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อตนเองและครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อตนเองและครอบครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.6 รองลงมา คือ ผู้ที่เห็นประโยชน์บ้างบางสิ่ง คิดเป็นร้อยละ 42.7 และผู้ที่ไม่เห็นประโยชน์เลย มีเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของข้อมูลที่ศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากการสำรวจข้อมูลเพศของกลุ่มตัวอย่างพบว่า เป็นเพศชายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.1 อายุของกลุ่มตัวอย่างจากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 41-50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.2 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 – ประถมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0 อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาชีพทำนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.7 รายได้ของกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.3

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์

จากการสำรวจข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับด้านสถานการณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกในครอบครัว 3 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.3

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม

จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมฝึกอบรมกับทางราชการ 1 – 2 ครั้ง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.3

จากการสำรวจข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องของกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.0 ไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.0 ไม่เคยสนับสนุนทางการเงินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0 ไม่เคยสนับสนุนทางด้านแรงงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.6 ไม่เคยเป็นกรรมการของกลุ่มมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.0 ไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.7

ในเรื่องของกิจกรรมวัด กลุ่มตัวอย่างไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.7 เคยสนับสนุนทางการเงินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.7 เคยสนับสนุนทางด้านแรงงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.7 ไม่เคยเป็นกรรมการวัดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.3 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.3

ในเรื่องของกิจกรรมการศึกษา กลุ่มตัวอย่างไม่เคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.0 ไม่เคยสนับสนุนทางการเงินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.3 ไม่เคยสนับสนุน

ทางด้านแรงงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.0 ไม่เคยเป็นกรรมการการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.0 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.7 ตามลำดับ

ในเรื่องของกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วมประชุมเกิน 25% มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.0 ไม่เคยสนับสนุนด้านการเงินมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.6 เคยสนับสนุนด้านแรงงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.7 ไม่เคยเป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.0 และไม่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.3

และการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่างพบว่า มีความเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ต่ำมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53.2

ส่วนที่ 4 ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาสังคม

จากการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.4 แสดงว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโครงการพัฒนาชุมชน

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เคยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.1 ไม่เคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.2 ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพบปะพูดคุยปรึกษาหารือเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.5 ไม่เคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีหรือข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขในการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.2 ไม่เคยเป็นกรรมการต่าง ๆ ในหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.5 ไม่เคยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือหรือวางแผนโครงการการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.6 ไม่เคยชักชวนญาติพี่น้องหรือเพื่อนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.5 ไม่เคยเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.6 และไม่เคยเข้าร่วมการพัฒนาถนน วัด สาธารณสมบัติอื่น ๆ ในหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.6

และประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนน้อย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.7

ทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน จากการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่ามีตั้งแต่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.0 กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ว่าคนที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาคือคนส่วนน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ประโยชน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.2 กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยที่ว่า

การพัฒนาที่มาจากในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.4 กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยที่ว่า การที่มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.0 กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ว่า การที่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาทำมาหากิน โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.4 กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการพัฒนาทำให้ข้าราชการเป็นกันเองกับชาวบ้านมากขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.6 กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยที่ว่า หมู่บ้านนี้ไม่จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสุขสบายคืออยู่แล้วมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.0 กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยที่ว่า ถึงแม้จะมีโครงการพัฒนาแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยากจนอยู่เหมือนเดิมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.0 กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยที่ว่า ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ ทำให้หมู่บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.4 กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ที่ชาวบ้านทุกคนควรให้ความร่วมมือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.0 ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการพัฒนาชุมชน

การเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนที่มีต่อหมู่บ้านและครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.8 และเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและตนเองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.6

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 10 คน

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 1

ชื่อ: นายเสนาะ (นามสมมติ)

เพศ: ชาย อายุ 45 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสนาะมีอาชีพทำนา มีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท แต่งงานแล้วมีลูก 4 คน เป็นผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 3 คน ลักษณะและบุคลิกภาพของเสนาะ เสนาะเป็นคนรูปร่างสูง ประมาณ 180 เซนติเมตร ผิวคล้ำ ผมหยิก พูคาไฟเพราะ ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเอง หน้าผอม ตาříจมูกแหลม แต่งตัวกางเกงขาสีดำ เสื้อเชิ้ตแขนสั้นสีขาว ผ้าขาวม้าคาดเอว สวมรองเท้าแตะ

เสนาะเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 7 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 4 คน ตอนนีมีครอบครัวกันไปหมดแล้ว แต่ยังคงปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน บางคนอาศัยอยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่มีอาชีพทำนา พ่อเสียชีวิตไปนานแล้วเหลือแต่แม่ พี่ชายและน้องชายของเสนาะเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เช่นเดียวกับพี่สาวและน้องสาว ตอนเล็ก ๆ ต้องช่วยพ่อแม่ทำนา พบกับแฟนที่ตำบลคลองตะเคียนและแต่งงานกันตอนอายุ 23 ปี และมีลูกในปีแรกของการแต่งงาน ตอนแรกที่มีลูกก็มีตาขาย พี่น้อง มาช่วยกันเลี้ยงลูก

เสนาะรับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากรที่ประจำอยู่ในหมู่บ้าน และได้มีโอกาสพูดคุยกับพัฒนากรเป็นประจำ เรื่องที่พูดคุยกันส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน เขาเคยเข้ารับการฝึกอบรมจากหลายหน่วยงาน อาทิ หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ หน่วยงานพัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ส่วนโครงการที่เข้ารับการฝึกอบรมได้แก่ โครงการวิสาหกิจชุมชน โครงการต่อต้านยาเสพติด โครงการการบริหารกองทุนหมู่บ้านจากการที่เขาได้เข้ารับการฝึกอบรม ทำให้ได้รับประโยชน์มาก เขาได้นำวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง

ความสามารถในการเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เสนาะจัดว่าเป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมากคนหนึ่ง เขาเป็นรองประธานกลุ่มเกษตรกร เคยให้การสนับสนุนด้านการเงินและแรงงาน และเข้าร่วมประชุมกลุ่มสม่ำเสมอ

ในด้านกิจกรรมวัด เสนาะเป็นรองประธานคณะกรรมการวัด ให้การสนับสนุนด้านการเงินและแรงงานเป็นประจำ นอกจากนี้ยังดำรงตำแหน่งรองประธานคณะกรรมการการศึกษา เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการ

ดำเนินงานของโรงเรียนให้การสนับสนุนด้านแรงงานและการเงินเป็นประจำทุกปี นอกเหนือจากนี้ เสนาะได้รับเลือกเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้านด้วย

เสนาะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เขาได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้าน เรื่องการทำมาหากินและเคยเสนอปัญหา ข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อแก้ไขโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่อง ปัญหาความยากจน ในทุกครั้งที่มีการประชุม เขาเคยเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านให้ที่ประชุมกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ โครงการก่อสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ในอดีตเสนาะเคยดำรงตำแหน่งรองประธานสภาตำบลคลองตะเคียน อำเภอเสนา ด้วย

เสนาะเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณภาพประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้าน โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา และร่วมวางแผนงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น การวางแผนด้านการค้าขาย ในขณะเดียวกัน โครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณภาพประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและตนเอง คือ ช่วยวางแผน และแนะนำทางด้านการเกษตร แจกพันธุ์พืช พันธุ์ข้าว และถ้าหากไร่นาเสียหายก็จ่ายเป็นเงินทดแทนให้

เสนาะได้เปรียบเทียบการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน ในอดีตกับปัจจุบัน เสนาะเห็นว่างานพัฒนาชุมชนในอดีตที่ผ่านมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าที่ควร ยังคงมีความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ แต่ในปัจจุบันการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านดีขึ้นทุกประการ ทั้งผู้นำชุมชนลูกบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำดี ปัญหาเสียดินที่เคยเป็นปัญหารุนแรงในหมู่บ้าน ขณะนี้ได้ลดน้อยลง ปัญหาอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ดังนั้น เขาเห็นว่าต้องจัดการประชุมชี้แจง ร่วมกันวางแผน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 2

ชื่อ: มนต์ (นามสมมติ)

เพศ: ชาย อายุ 40 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มนต์มีอาชีพรับจ้าง มีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท สมรสแล้วมีลูก 2 คน เป็นผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนผิวดำ ผมหยิก ตาเล็ก พุงกาง มีมนุษยสัมพันธ์ รูปร่างผอมสูงประมาณ 175 เซนติเมตร พุดจาเปิดเผย ตรงไปตรงมา แต่งกายด้วยชุดซาฟารีสีดำ รองเท้าคัทชูสีดำ

บิดามารดาของมนต์เป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 6 คน เป็นชาย 3 คน และหญิง 3 คน มนต์เป็นลูกคนที่ 2 ของครอบครัว มนต์เรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ม.3) พ่อแม่ของมนต์มีอาชีพค้าขาย ครอบครัวของมนต์จัดว่าอยู่ในฐานะปานกลาง บิดาและมารดาของมนต์ถึงแก่กรรมหมดแล้ว พี่ชายและน้องชายของมนต์เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) เช่นเดียวกัน เมื่อตอนเล็ก ๆ มนต์ต้องช่วยพ่อแม่ทำมาค้าขาย เขาพบกับแฟนซึ่งเป็นคนบ้านเดียวกันและแต่งงานกันเมื่อตอนที่มนต์อายุได้ 24 ปี และมีลูกชายคนแรก เมื่ออายุ 25 ปี และมีลูกสาวอีก 1 คน ตอนนั้น มนต์อายุ 28 ปี เขาและแฟนรับภาระเลี้ยงดูลูกทั้ง 2 คน โดยไม่ได้จ้างคนเลี้ยง

มนต์สนใจกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน เขารับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากร เขามีโอกาสได้พูดคุยกับพัฒนากรที่ประจำอยู่ในหมู่บ้านในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน เขาเคยเข้ารับการฝึกอบรมโครงการการพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้าน และจากการเข้าร่วมรับการฝึกอบรมทำให้เขาได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม และการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน มนต์เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร เข้าร่วมประชุมสม่ำเสมอ และเป็นกรรมการของกลุ่มเกษตรกรด้วย ส่วนกิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน มนต์จัดว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแข็งขัน โดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่ม สนับสนุนด้านการเงิน และแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ

นอกจากนี้ มนต์เคยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในการประชุมกรรมการหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ ได้เคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานพัฒนาชุมชนทราบ เพื่อดำเนินการแก้ไข เช่น เสนอให้มีการจัดระบบการบริหารจัดการด้านบัญชี เน้นความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ มนต์เคยเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน

ให้ที่ประชุมกรรมการหมู่บ้าน ชื่อโครงการการติดอาวุธทางปัญญา มนัสเป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็งมากคนหนึ่งของหมู่บ้าน เขาเคยเป็นกรรมการในกลุ่มต่าง ๆ แม้กระทั่งในปัจจุบัน เขาก็ยังเป็นที่กรรมการอยู่ นอกจากนี้เขายังได้ชักชวนญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการช่วยด้านแรงงานและบริจาคทรัพย์ในการสร้างวัด โรงเรียน ถนนหนทาง และสาธารณสมบัติต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชน

มนัสเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนเสริมสร้างคุณภาพประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านเป็นอันมาก ทำให้ประชาชนได้รับความรู้และได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน และสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน ส่วนประโยชน์ที่มีต่อครอบครัวของเขาได้แก่ การที่ทำให้คนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน รู้จักเสียสละ และตระหนักในหน้าที่และมีความรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนในอดีตมนัสเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน การบริหารจัดการไม่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดความล่าช้า มนัสมีความเห็นว่าการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านในปัจจุบันยังต้องพัฒนาอีกมาก ปัญหาที่สำคัญและรุนแรงในหมู่บ้านในขณะนี้ ได้แก่ การขาดความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่มีการเอื้ออาทรและความเห็นแก่ตัวรุนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ดังนั้น วิธีการและแนวทางที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน มนัสได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนและสร้างวิทยากรประจำหมู่บ้าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 3

ชื่อ: สมพงษ์ (นามสมมติ)

เพศ: ชาย อายุ 43 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมพงษ์มีอาชีพรับจ้างก่อสร้าง มีรายได้ประมาณเดือนละ 20,000 บาท สถานภาพสมรสแล้วมีลูก 2 คน เป็นผู้ชาย 1 คน และผู้หญิง 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนผิวดำแดง ตัดผมสั้นเกรียน ใบหน้าสี่เหลี่ยม ตาโต จมูกใหญ่ รูปร่างสันทัด ไม่สูงมากนัก ประมาณ 165 เซนติเมตร เป็นคนพูดจาสุภาพเรียบร้อย พูดเก่ง ยิ้มตลอดเวลา ให้ความร่วมมือดี แต่งกายด้วยชุดซาฟารีสีน้ำเงิน รองเท้าคัทชูสีดำ

สมพงษ์เป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 7 คน สมพงษ์เป็นคนโต มีน้องชาย 3 คน และน้องสาว 4 คน พ่อแม่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ทั้งคู่ ครอบครัวของสมพงษ์จัดว่าอยู่ในฐานะยากจน สมพงษ์อยู่ที่อำเภอเสนาตั้งแต่เกิดและเข้าเรียนหนังสือตั้งแต่อนุบาลถึงประถมศึกษาที่โรงเรียนแถวบ้านที่อำเภอเสนา เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สมพงษ์ก็ออกจากโรงเรียน เพราะพ่อแม่ไม่มีเงินจะส่งเสีย จึงต้องออกจากโรงเรียนเพราะเป็นลูกคนแรก พ่อแม่จึงอยากให้ออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานและเลี้ยงน้อง สำหรับน้องชายอีก 3 คน เรียนจบประถมศึกษา (ป.6) ส่วนน้องสาวเรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และเสียชีวิตแล้ว 2 คน

ต่อมาตอนอายุ 20 ปี สมพงษ์ไปรับจ้างทำงานที่อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์ จึงได้พบกับแฟน และแต่งงานกัน และมีลูกคนแรกตอนอายุ 21 ปี และสามปีต่อมาก็มีลูกคนที่สองและได้ย้ายกลับมาอยู่ที่อำเภอเสนา สมพงษ์และภรรยาช่วยกันเลี้ยงลูกด้วยตนเอง

สมพงษ์สนใจงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านมาก เขาได้รับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากร และมักจะพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพัฒนากรในเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านอยู่เสมอ เมื่อมีโครงการฝึกอบรมเขาก็มักจะเข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง เช่น โครงการฝึกอบรม เรื่อง ยาเสพติดซึ่งทำให้เขาได้รับความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติด และวิธีการป้องกัน เขาเข้ารับการฝึกอบรมเรื่อง กองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจัดโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำให้เขาได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สมพงษ์มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างแข็งขันในทุก ๆ กิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมกลุ่มเกษตร กิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการเข้าเป็นสมาชิก เข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอให้การสนับสนุนด้านการเงินและด้านแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่ม

ต่าง ๆ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน สมพงษ์ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ พร้อมทั้งเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อแก้ไข เขาเคยร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ โครงการส่งเสริมฟื้นฟูศักยภาพให้แก่ประชาชน โดยการสนับสนุนวิชาชีพให้แก่ประชาชน เพราะเขาเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนอยู่ ทุกครั้งที่มีโอกาสเขาจะชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านให้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน โดยการสร้างและซ่อมแซมวัด โรงเรียน ถนนหนทาง ตลอดจนสาธารณสมบัติต่าง ๆ

สมพงษ์ เห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนมีความรู้เพิ่มมากขึ้น หมู่บ้านมีความเจริญขึ้น ประชาชนมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่การดำเนินงานพัฒนาชุมชน มักจะมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันมักจะเป็นไปได้ยากชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องทำมาหากิน ชาวบ้านขาดความสามัคคี (คนมีเงินต่างคนต่างทำ) จึงอยากจะให้หน่วยงานของรัฐได้เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาความรู้ทางวิชาการและจิตใจให้กับประชาชนเพื่อจะทำให้ประชาชนเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 4

ชื่อ: สุนทร (นามสมมติ)

เพศ: ชาย อายุ 38 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สุนทรมีอาชีพค้าขาย มีรายได้ประมาณเดือนละ 20,000 บาท แต่งงานแล้ว มีลูก 2 คน ลูกสาว 1 คน และลูกชาย 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงออก รูปร่างผอม สูงประมาณ 178 เซนติเมตร ตัดผมทรงทรง ผิวดำคล้ำ ใบหน้าสีเหลือง ตาโต จมูกโด่ง แต่งกายด้วยเสื้อเชิ้ต กางเกงขายาวสีดำ รองเท้าหุ้มส้นสีดำ

สุนทรเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่ของสุนทรเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 3 คน เป็นผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 2 คน พ่อแม่ของสุนทรมีอาชีพทำนาและทำอาชีพนี้มาตลอดจนกระทั่งปัจจุบันนี้ พ่อแม่ของสุนทรยังมีชีวิตอยู่ ในช่วงสุนทรเด็ก ๆ รายได้ที่พ่อแม่หามาได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูลูกทั้ง 3 คน โดยเฉพาะเมื่อลูกต้องเข้าโรงเรียน ตัวของสุนทรเองได้เรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนน้องสาวทั้ง 2 คน ได้เรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เช่นเดียวกัน พ่อแม่ขอให้พวกพี่น้องออกมาทำงานและให้ต่างคนต่างช่วยตนเองเพราะพ่อแม่เลี้ยงไม่ไหว สุนทรได้ยึดอาชีพค้าขายของเบ็ดเตล็ดเรื่อยมาจนกระทั่งเจอกับแฟน แฟนเป็นคนบ้านเดียวกับสุนทร แต่งงานกันตอนอายุ 25 ปี ประมาณ 2 ปีต่อมาก็มีลูกคนแรกเป็นลูกชาย ตอนอายุ 27 ปีและมีลูกสาวตอนอายุ 30 ปี ตอนแรก ๆ ที่มีลูก แม่ก็มาช่วยเลี้ยงบ้าง

สุนทรรับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากกำนันและต่อมาก็ได้ยินจากพัฒนากรที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้าน เขาเคยพูดคุยกับพัฒนากรเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน สุนทรได้เข้ารับการฝึกอบรมในโครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งจัดโดยหน่วยงานพัฒนาชุมชน ทำให้เขาได้รับประโยชน์ในเรื่องการจัดทำบัญชีกองทุน การบริหารจัดการกองทุน การตลาด การขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ความสามารถในการเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สุนทรมีความสามารถในการเป็นผู้นำโดยเข้าร่วมในกิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งการเข้าร่วมประชุม สนับสนุนด้านการเงิน สนับสนุนด้านแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่ม ยกเว้นกิจกรรมกลุ่มเกษตรที่สุนทรไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก สุนทรเคยมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนโดยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านและเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อแก้ไข ตลอดจนเคยร่วมวางแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านให้มีประจักษ์ผลกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ยังได้ชักชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ให้มาร่วมงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน โดยการสร้างวัด โรงเรียน ถนนหนทาง สะพาน และสาธารณสมบัติต่าง ๆ

สุนทรเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน และชาวบ้านอย่างมหาศาล ประโยชน์ที่หมู่บ้านและชาวบ้านได้รับ คือ ความรักใคร่ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนและการร่วมแรงร่วมใจกับพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า ในขณะที่เดียวกันโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและตนเองด้วย คือ ทำให้ได้ทำกิจกรรมร่วมกันและการเสียสละให้กับชุมชน

การพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านปัจจุบันนี้ สุนทรมีความเห็นว่าชาวบ้านมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามสุนทรได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า จะต้องสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนและพยายามชี้ให้คนในชุมชนเห็นว่าเมื่อมีการพัฒนาชุมชนแล้ว ผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็ตกอยู่แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนนั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 5

ชื่อ: สมชาติ (นามสมมติ)

เพศ: ชาย อายุ 40 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมชาติมีอาชีพทำนา มีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท แต่งงานแล้วแต่ไม่มีลูก ลักษณะและบุคลิกภาพ ผิวดำ ผมสั้นเกรียน ใบหน้ารูปไข่ ตาริ จมูกโด่ง รูปร่างสันทัด สูงประมาณ 175 เซนติเมตร พุงกาง เป็นคนร่าเริง สนุกสนาน แต่งกายด้วยเสื้อยืด กางเกงวอร์ม สีกรมท่า สวมรองเท้าผ้าใบสีดำ

สมชาติ เป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 6 คน เป็นผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 5 คน พ่อแม่ของสมชาติมีอาชีพทำนา ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ทั้งคู่ สมชาติเป็นลูกชายคนโต และมีน้องสาวรวม 5 คน สมชาติเรียนจบชั้นประถมศึกษา (ป.6) และไม่ได้เรียนต่อ ตอนเล็ก ๆ สมชาติต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน โดยการจับกุ้งในแม่น้ำไปขายที่ตลาด เจอกับแฟนตอนอายุ 29 ปี แฟนเป็นคนคลองจรเข้ อำเภอเดียวกัน และตัดสินใจแต่งงานอยู่กินด้วยกันตอนอายุ 30 ปี จนถึงขณะนี้ยังไม่มีลูก เพราะแฟนของสมชาติมีลูกยาก เนื่องจากสุขภาพไม่แข็งแรง

สมชาติรับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากร เขาเคยพูดคุยกับพัฒนากรที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ เรื่องที่พูดคุยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน และกองทุนหมู่บ้าน สมชาติเคยเข้ารับการฝึกอบรมโครงการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งจัดโดยสำนักงานเกษตรอำเภอ ทำให้เขาได้รับความรู้เกี่ยวกับ พันธุ์พืช การบริหารจัดการและการตลาดมากขึ้น

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สมชาติเป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งคนหนึ่ง เขาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร โดยการเป็นสมาชิกเข้าร่วมประชุมสม่ำเสมอให้การสนับสนุนด้านการเงินและแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่มเกษตรกรด้วย ทางด้านกิจกรรมวัด สมชาติไม่ได้เป็นกรรมการวัด แต่เขาก็มีส่วนร่วมกิจกรรมโดยการบริจาคเงินและให้การสนับสนุนด้านแรงงานเช่นเดียวกัน ทางด้านกิจกรรมการศึกษา สมชาติให้การสนับสนุนด้านการเงินทางด้านแรงงาน แต่ไม่ได้เป็นกรรมการการศึกษา แต่สมชาติมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เขาเป็นกรรมการหมู่บ้านและได้เข้าร่วมประชุมสม่ำเสมอ ให้การสนับสนุนทางการเงินและแรงงานอยู่เป็นประจำ

สมชาติเคยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และเคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อแก้ไข พร้อมทั้งเคยร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คือ โครงการประปาหมู่บ้าน ไฟฟ้า

โทรศัพท์สาธารณะ รวมทั้งชักชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านให้เข้ามาช่วยกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการช่วยกันสละทรัพย์และแรงงานในการสร้างและซ่อมแซมวัดในหมู่บ้าน และการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม

สมาชิกเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านเป็นอย่างมาก ประโยชน์ที่มองเห็นคือ ทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้น และชาวบ้านมีความรู้ในการพัฒนาหมู่บ้าน ในขณะเดียวกันโครงการพัฒนาชุมชนก็ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ครอบครัวของเขา คือ การรู้จักเสียสละ การได้รับรู้ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ ทำให้เป็นคนทันสมัย ทันโลก ทันเหตุการณ์

เมื่อประมาณ 10-20 ปีที่ผ่านมา สมาชิกบอกว่างานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านยังไม่เคยมีงานและไม่เคยมีพัฒนากรเข้ามาในหมู่บ้านเหมือนปัจจุบัน แต่ขณะนี้งานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านมีความก้าวหน้าดีขึ้น เพราะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหลายกระทรวง หลาย กรม เข้ามาให้คำแนะนำกับประชาชน ปัญหาของหมู่บ้าน คือ ปัญหาขาดเสถียรภาพ แต่ปัจจุบันลดน้อยลง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเร่งรัดปราบปรามอย่างจริงจัง ปัญหาและอุปสรรคของการเข้าร่วมการพัฒนาชุมชน คือ การเสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนมีน้อย สมาชิกได้เสนอแนะว่า ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรจะได้รณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการฝึกอบรมและให้ความรู้และให้ประชาชนตระหนักและมองเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 6

ชื่อ: นิภา (นามสมมติ)

เพศ: หญิง อายุ 45 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นิภามีอาชีพค้าขาย มีรายได้ประมาณเดือนละ 20,000 บาท แต่งงานแล้วมีลูก 2 คน เป็นชาย 1 คน และหญิง 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนใบหน้ากลม ตาโต จมูกโด่ง ผมหยาว ประ่า รูปร่างท้วม สูงประมาณ 157 เซนติเมตร ผิวขาว พุดจากตรงไปตรงมา และเป็นกันเอง แต่งกายเสื้อโปโล กางเกงยี่ด รongเท้าหุ้มส้นสีดำ

นิภาเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 5 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 4 คน นิภาเป็นลูกคนที่ 2 พ่อแม่มีอาชีพรับจ้าง ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ นิภาเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ที่ชายเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนน้องสาว 3 คน เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ตอนเล็ก ๆ นิภาต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน บ้านของนิภาเศรษฐกิจไม่ค่อยดี นิภาจบการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และไม่ได้เรียนต่อ เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็อยู่ช่วยพ่อแม่ ซึ่งรายได้ของครอบครัวนิภาจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับว่าจะมีคนมาจ้างหรือไม่อยู่ช่วยพ่อแม่จนอายุ 18 ปี ก็เจอกับแฟน แฟนของนิภาเป็นคนบ้านเดียวกันนิภาแต่งงานกับสามี เมื่อตอนอายุ 20 ปี และมี ลูกชายคนแรกตอนอายุ 21 ปี หลังจากนั้น 2 ปี ก็มีลูกสาวอีก 1 คน ตอนที่ลูกยังเล็ก ๆ อยู่ก็ได้แม่มาช่วยเลี้ยงลูกให้

นิภาได้รับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากพัฒนากร โดยที่นิภาได้เข้าร่วมประชุมกับพัฒนากร หลังจากนั้นก็มีการติดต่อพูดคุยกันเป็นประจำเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน นิภาได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนหมู่บ้าน เทคโนโลยีทางการเกษตร ซึ่งจัดโดยหน่วยงานพัฒนาชุมชนและเกษตรอำเภอ ทำให้นิภาได้รับประโยชน์ในเรื่อง ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การตลาดผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกองทุน

นิภาได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มเกษตร โดยสมัครเข้าเป็นสมาชิก เข้าร่วมประชุม และให้การสนับสนุนด้านการเงิน และด้านแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่มเกษตรกรด้วย ส่วนกิจกรรมวัดและกิจกรรมโรงเรียนนั้น นิภาได้ให้การสนับสนุนทางการเงินและด้านแรงงาน แต่ไม่ได้เป็นกรรมการ ส่วนกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน นิภาดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านในที่เกี่ยวข้อง

ทราบเพื่อแก้ไข นิภาได้เสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด โครงการ
ประปาหมู่บ้านในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อการดำเนินการในหมู่บ้าน ได้ชักชวนญาติพี่น้อง
น้องและชาวบ้านให้มาร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน โดยการสร้าง ซ่อมแซม ดูแลรักษาสาธารณสมบัติ
ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

นิภาเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน
และชาวบ้านอย่างมหาศาล คือ ทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าเกิดการพัฒนาเจริญเท่าเทียมกับหมู่บ้าน
อื่น ๆ ในอดีตที่ผ่านมา นิภาเห็นว่าการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ชาวบ้าน
ร่วมมือกันเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันนี้การพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านมีปัญหาอุปสรรค คือ ความ
ร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านลดน้อยลงไปและปัญหาที่สำคัญและรุนแรงในหมู่บ้าน
ขณะนี้ ได้แก่ ปัญหายาเสพติด นิภาได้พูดถึงปัญหาและอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมการ
พัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ ประชาชนมีภาระในการประกอบอาชีพ ดังนั้น เพื่อเป็นการสนับสนุนให้
ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น นิภาได้เสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำชุมชนจะต้องพยายาม
ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้ชัดเจน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 7

ชื่อ: สาลี (นามสมมติ)

เพศ: หญิง อายุ 50 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สาลีมีอาชีพทำนา มีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 2 คน เป็นชาย 1 คน และผู้หญิง 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนผิวดำแดง ผมตัดสั้น ใบหน้ารูปไข่ ตาเล็กเรียว จมูกโด่ง รูปร่างผอม สูงประมาณ 157 เซนติเมตร เป็นคนสุภาพเรียบร้อย แต่งกายด้วยเสื้อม่อฮ่อมสีน้ำเงิน กางเกงสีดำ สวมรองเท้าแตะมีสายรัด

สาลีเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 5 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 3 คน สาลีเป็นลูกคนโต มีน้องชาย 2 คน และน้องสาว 2 คน พ่อแม่มีอาชีพทำนา ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้วทั้งคู่ ครอบครัวของสาลีจัดว่าอยู่ในฐานะยากจน สาลีเรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนน้องชายและน้องสาวก็เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อสาลีเรียนจบชั้น ป.4 ก็ออกจากโรงเรียน มาช่วยพ่อแม่ทำนาและเลี้ยงน้อง และต่อมาได้เจอกับแฟน แฟนเป็นคนบ้านแฟน แต่งงานกันตอนอายุ 21 ปี มีลูกคนแรกตอนอายุ 23 ปี ตอนที่ลูกเล็ก ๆ ได้น้องสาวคนเล็กมาอยู่ด้วยและช่วยเลี้ยงลูกให้

สาลีสนใจงานพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก เขารับทราบเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน เป็นครั้งแรกจากพัฒนากร พัฒนาการได้มาเยี่ยมบ้านและพูดคุยให้ฟังถึงโครงการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งชักชวนให้เข้ารับการฝึกอบรมในโครงการพัฒนาศึกษากองทุนหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เขาได้รับประโยชน์และมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการเกี่ยวกับกลุ่ม การจัดการด้านบัญชี และนอกจากนี้ได้เคยเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งจัดโดยกรมการพัฒนาชุมชนด้วย

ความสามารถในการเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน สาลีเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เข้าร่วมประชุมให้การสนับสนุนด้านการเงิน แรงงาน ตลอดจนเป็นกรรมการของกลุ่มเกษตรกรด้วย ร่วมกิจกรรมวัด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน สาลีให้ความสนใจร่วมเป็นกรรมการ และร่วมประชุมตลอดจนให้การสนับสนุนด้านการเงินและแรงงานอยู่เป็นประจำ

สาลีเคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้าน ในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนเคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เขาเสนอว่า ควรจะมีการจัดทำระบบบัญชีใหม่ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ในอดีตสาลีเคยร่วมเป็นกรรมการต่าง ๆ ใน

หมู่บ้าน เคยร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ชื่อโครงการ ด้านภัยยาเสพติด และได้พยายามชักชวนให้ญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนบ้านร่วมกันพัฒนาสร้างวัด ถนน โรงเรียน และสาธารณสมบัติต่าง ๆ

สาตีเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้าน คือ ทำให้หมู่บ้านมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ชาวบ้านมีความรักใคร่สามัคคีกัน นอกจากนี้มีโครงการพัฒนาชุมชนจึงมีประโยชน์ต่อครอบครัวของเขาด้วย คือ การให้สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบและรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง

สาตีได้แสดงทรรศนะว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาในอดีต ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ดังนั้น ควรจะได้มีการแก้ไขและยังต้องพัฒนาเพิ่มขึ้นในบางส่วนที่ยังไม่พร้อม ส่วนปัญหาที่สำคัญและรุนแรงในหมู่บ้าน คือ ปัญหาการเห็นแก่ตัวของชาวบ้าน ขาดการเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน และปัญหาอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน คือ การขาดความศรัทธาในตัวผู้นำ สาตีได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คือ จัดขบวนการเสริมความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การมีส่วนร่วมต้องพยายามให้ชาวบ้านตระหนักถึงประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน นำชาวบ้านไปทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ดำเนินงานประสบความสำเร็จ เพื่อจะได้นำมาปรับใช้กับชุมชนของตนเองบ้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 8

ชื่อ: ประสาน (นามสมมติ)

เพศ: หญิง อายุ 39 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประสาน มีอาชีพค้าขาย มีรายได้เดือนละประมาณ 30,000 บาท สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 3 คน เป็นผู้หญิงทั้ง 3 คน ลักษณะและบุคลิกภาพเป็นคนผิวขาว ผอมชอยสั้น ใบน้ำกลม ตาโต จมูกโด่ง รูปร่างท้วม สูงประมาณ 165 เซนติเมตร เป็นคนพูดจาเปิดเผยและให้ความร่วมมือ เป็นอย่างดี แต่งกายด้วยผ้าถุงสำเร็จรูป เสื้อถักลูกไม้สีขาว สวมรองเท้าแตะสีดำ

ประสานเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 7 คน เป็นชาย 5 คนเป็นหญิง 2 คน ประสานเป็นลูกคนที่ 4 มีพี่ชาย 3 คน และน้องชาย 1 คน น้องสาว 2 คน พ่อแม่ของประสานมีอาชีพรับจ้าง ปัจจุบันแม่ยังมีชีวิตอยู่ แต่พ่อถึงแก่กรรมเมื่อประมาณ 3 ปีมาแล้ว ครอบครัวของประสานจัดว่าอยู่ในฐานะพอมีพอกิน ประสานเรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษา (ป.6) ส่วนพี่ชายเรียนจบชั้น ป.4 น้องชายเรียนจบ ปวช. ส่วนน้องสาวเรียนจบปริญญาตรี พี่น้องทุกคนมีงานทำและมีอาชีพของตนเอง เมื่อตอนเล็ก ๆ ประสานได้ช่วยพ่อแม่ทำงานทุกอย่างและต่อมาได้เจอกับแฟน ซึ่งเป็นคนบ้านเดียวกัน และแต่งงานกันตอนอายุ 21 ปี มีลูกคนแรกตอนอายุ 22 ปี และมีลูกคนที่ 2 และคนที่ 3 เมื่ออายุ 24 ปี และอายุ 25 ปี ตามลำดับ ตอนที่ลูกเล็กก็ได้แม่มาช่วยดูแลและเลี้ยงลูกให้ทุกคน

ประสานมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เขาได้ให้ความสนใจงานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก พัฒนาการที่ประจำอยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้ที่พูดคุยให้เขาฟังถึงโครงการการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ทำให้เขาได้สัมผัสว่าโครงการพัฒนาชุมชนจะช่วยทำให้หมู่บ้านมีความเจริญขึ้น เขาเคยเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ โครงการชุมชนเข้มแข็งปลอดภัยเสพติด และได้นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมมาพัฒนาหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ประสานเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกร โดยสมัครเป็นสมาชิกเข้าร่วมประชุมให้การสนับสนุนด้านการเงินและด้านแรงงาน และเป็นกรรมการของกลุ่มเกษตรกรด้วย ทางด้านกิจกรรมวัด ประสานได้เข้าร่วมประชุมและเป็นผู้นำในการจัดงานบุญประเพณี งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า ให้การสนับสนุนด้านการเงินและแรงงานอยู่เสมอ ตลอดจนดูแลพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดที่อยู่ในละแวกบ้านของเขาด้วย ส่วนกิจกรรมทางด้านการศึกษาประสานเป็นกรรมการศึกษา ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือโรงเรียน ครูและนักเรียนที่มีปัญหาตลอดจนให้การสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่ยากจนแต่เรียนดีอยู่เป็นประจำ

สำหรับกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ประสานเป็นกรรมการหมู่บ้านด้วย เขาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้าน ในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เขาได้นำเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านแก่ อบต. เพื่อให้ช่วยแก้ไข เช่น ปัญหาถนนหนทางเป็นหลุมบ่อ แม่น้ำล้นตลิ่งเงิน เป็นต้น ประสานได้ร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ โครงการร่วมน้ำใจด้านภัยพิบัติ นอกจากนี้ได้ชักชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านให้เอาใจใส่งานพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน โดยการชักชวนให้สละเงินคนละเล็กน้อยในการซ่อมแซมวัดและโรงเรียนที่ชำรุดทรุดโทรม และร่วมกันทำความสะอาดบริเวณวัด ร่วมกันปลูกต้นไม้ในวัด เพื่อความสงบและร่มรื่น

ประสานเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้าน คือ ทำให้ชาวบ้านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลขึ้น และมีใจที่เปิดกว้างยอมรับการพัฒนา ชาวบ้านมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันจนเป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประสานเห็นว่าเมื่อชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุขก็ทำให้ครอบครัวของเราสุขด้วย

ประสานได้เปรียบเทียบงานพัฒนาชุมชนในอดีตกับงานพัฒนาชุมชนในปัจจุบันว่าแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ในอดีต การติดต่อสื่อสารพบปะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีน้อยมาก ประชาชนขาดการติดต่อกับทางราชการ ขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้หมู่บ้านไม่มีความเจริญเท่าที่ควร ประชาชนยากจน ประสบปัญหาโรคภัยไข้เจ็บและไร้การศึกษา ส่วนการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ สุขภาพอนามัยและการศึกษา จนกลายเป็นหมู่บ้านที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะทางด้านจิตใจหรือการกระทำที่แสดงออก สื่อความหมายให้ทุกคนได้เห็นชัดว่าเป็นหมู่บ้านคุณภาพและเข้มแข็ง

ประสานเห็นว่าปัญหาสำคัญและรุนแรงในหมู่บ้านคือ ปัญหายาเสพติด ยาเสพติดได้แพร่ระบาดเข้าไปสู่เยาวชนในหมู่บ้าน เขาได้พยายามรณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติด ซึ่งในขณะที่ยาเสพติดได้หายไปจากหมู่บ้านแล้ว งานที่เขาและชาวบ้านจะต้องทำต่อไปก็คือ การเฝ้าระวังไม่ให้ยาเสพติดหวนกลับมาอีก

สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ประสานเห็นว่า ขาดการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ ขาดการประชาสัมพันธ์จากผู้นำท้องถิ่น ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คือ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง และผู้นำจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน ต้องเข้าถึงประชาชน เพื่อรับฟังปัญหา ต้องสร้างความเข้าใจว่า หมู่บ้านเป็นของทุกคน ดังนั้นทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษา

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 9

ชื่อ: สมหมาย (นามสมมติ)

เพศ: หญิง อายุ 42 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมหมายมีอาชีพทำนา มีรายได้ประมาณเดือนละ 15,000 บาท ชาย 1 คน หญิง 1 คน ลักษณะของบุคลิกภาพ เป็นคนพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน รูปร่างผอมบาง สูงประมาณ 170 เซนติเมตร ผมหวดแต่รวบไว้ ผิวดำ ใบหน้าเรียว ตาโต จมูกโด่ง แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียบง่ายและกางเกงขายาว สีนํ้าเงินกรมท่า สวมรองเท้าหุ้มส้นสีดำ

สมหมายเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่ของสมหมายเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 4 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน พ่อแม่ของสมหมายมีอาชีพทำนา และยังมีชีวิตอยู่ทั้งคู่ ในตอนที่สมหมายเป็นเด็ก ต้องช่วยพ่อแม่เก็บผักบุงไปขายที่ตลาด เขาช่วยพ่อแม่ทำมาหากินตั้งแต่เด็ก สมหมายได้เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนใกล้บ้าน เขาเรียนหนังสือจบชั้น ป. 6 ส่วนพี่ชาย 2 คน และน้องสาว 1 คน เรียนจบชั้น ป.6 เช่นเดียวกัน เมื่อสมหมายเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว จึงได้ออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาและยึดเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวมาจนกระทั่งทุกวันนี้ สมหมายเจอแฟนครั้งแรกตอนอายุ 23 ปี และแต่งงานกันตอนอายุ 25 ปี มีลูกคนแรกตอนอายุ 26 ปี และลูกคนสุดท้องตอนอายุ 30 ปี สมหมายและแฟนช่วยกันเลี้ยงลูก ในบางครั้งก็จะมีตายายช่วยเลี้ยงด้วย

สมหมายได้รับทราบเกี่ยวกับการโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากผู้ใหญ่บ้าน และได้เคยพูดคุยกับพัฒนากรที่รับผิดชอบในหมู่บ้านนี้ เรื่องที่พูดคุยเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน ในหมู่บ้าน สมหมายเคยขอคำแนะนำจากพัฒนากรเกี่ยวกับการทำอาชีพเสริม การหารายได้พิเศษ การจัดตั้งกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน สมหมายเคยเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน การศึกษานอกโรงเรียน ชื่อโครงการค่ายประชาธิปไตย ทำให้ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์และนำมาปรับใช้กับหมู่บ้านและครอบครัว

สมหมายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะเห็นได้จากการที่สมหมายดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มเกษตร ในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตร ก็ได้ให้การช่วยเหลือสมาชิกทางการเงิน ให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปลงทุน ซื้อพันธุ์พืช ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงเป็นต้น ช่วยให้สมาชิกขายผลิตผลได้ในราคาที่เหมาะสม ส่วนกิจกรรมวัด สมหมายเป็นผู้ที่จัดเป็นกุศล ได้บริจาคเงินและแรงงานให้แก่วัดเป็นประจำ ชักชวนผู้ที่ใจบุญมาทำบุญทอดกฐิน เพื่อหาเงินสร้างโบสถ์ วิหาร ให้เป็นศรีสง่าแก่หมู่บ้าน ทางด้านกิจกรรมการศึกษา สมหมายเป็นกรรมการการศึกษาได้ร่วมประชุมกับคณะครูและผู้ปกครอง เพื่อหาหนทางยกระดับการศึกษาของคนใน

หมู่บ้านให้สูงขึ้น ในแต่ละปีสมหมายจะบริจาคเงินเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่ครอบครัวยากจน ทางด้านกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสมหมายร่วมเป็นกรรมการหมู่บ้านด้วย ดังนั้นเขาจึงได้เคยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้เคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อการแก้ไข และเคยร่วมวางแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน คือ โครงการสร้างถนนในหมู่บ้าน และได้ชักชวนให้ชาวบ้านเสียดสละที่ดินเพื่อทำถนน และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

สมหมายเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านเป็นอย่างมาก จากการที่มีโครงการการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้นอย่างผิดหูผิดตา ในสมัยก่อน จากการที่ไม่มีน้ำประปาและถนนใช้ ก็มีน้ำประปาที่สะอาดและมีถนนหนทางที่สะดวก เมื่อมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคแล้ว สมหมายก็อยากให้รัฐหันมาให้ความสนใจการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องการทำมาหากินและที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ปัญหาที่สำคัญและรุนแรงในหมู่บ้านในทศวรรษของสมหมาย ได้แก่ ปัญหายาเสพติด สมหมายเป็นห่วงลูกหลานและเยาวชนที่ติดยาเป็นจำนวนมาก ทำให้เสียอนาคต ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง แต่ยาเสพติดก็ยังไม่หมดไปจากชุมชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านคือ การขาดการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ และการที่ชาวบ้านคิดว่าการพัฒนาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน สมหมายได้เสนอแนะวิธีการ ให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ จะต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้น โครงการพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายได้ในระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อประชาชนเห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นก็จะหันมาเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ผู้ให้ข่าวสำคัญคนที่ 10

ชื่อ: สมปอง (นามสมมติ)

เพศ: หญิง อายุ 39 ปี

ภูมิลำเนา: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมปองมีอาชีพรับจ้าง มีรายได้ประมาณเดือนละ 30,000 บาท แต่งงานแล้ว มีบุตร 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน ลักษณะและบุคลิกภาพ เป็นคนสุภาพเรียบร้อย รูปร่างเล็ก สั้นท้วม สูงประมาณ 155 เซนติเมตร ผมซอยสั้นแต่ท้ายทอย ผิวค้ำแดง ใบหน้ารูปไข่ ตาเรียวยาวเล็ก จมูกโด่ง แต่งกายด้วยเสื้อโปโลสีแดง กางเกงขายาวสีดำ สวมรองเท้าแตะสีดำ

สมปองเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่ของสมปองเป็นคนพระนครศรีอยุธยา พ่อแม่มีลูก 6 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 1 คน พ่อแม่ของสมปองมีอาชีพรับจ้างและปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ สมปองเป็นลูกคนสุดท้อง พี่ชายคนโตเรียนจบชั้น ม.3 พี่ชายคนถัดมาเรียนจบ ปวช. ส่วนพี่ชายคนที่ 2 และคนที่ 3 เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สมปองก็เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และไม่ได้ศึกษาต่อ ตอนเล็ก ๆ สมปองต้องช่วยพ่อแม่ทำงานรับจ้างทั่วไป สมปองกับแฟน เป็นเพื่อร่วมชั้นเรียนกันมาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ทั้งสองแต่งงานกันตอนที่สมปองอายุ 20 ปี และมีลูกคนแรกเมื่อตอนอายุ 21 ปี เมื่อตอนที่ลูกยังเล็ก ๆ อยู่ก็ได้พ่อแม่และแม่มาช่วยเลี้ยงลูก

สมปองได้รับทราบเกี่ยวกับ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกจากกำนัน โดยกำนันได้นัดประชุมชี้แจงลูกบ้าน และแนะนำให้อำนาจกับพัฒนากร ซึ่งจะมาอยู่ประจำในหมู่บ้าน สมปองเคยพูดคุยกับพัฒนากร เรื่อง กองทุนหมู่บ้าน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค การพักชำระหนี้เกษตรกรทำให้ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ สมปองเคยเข้ารับการฝึกอบรมกับหน่วยงานพัฒนาชุมชน ชื่อโครงการพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้านและการพัฒนาเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนทำให้สมปองได้รับความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและได้นำความรู้เหล่านี้ไปถ่ายทอดแก่เพื่อนบ้านของเขาด้วย

สมปองมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะเห็นได้จากการที่เขาเข้าร่วมในกิจกรรมวัด ด้วยการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการวัด ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงิน ใ้บริจาคเงินเพื่อสร้างพระประธานประดิษฐานไว้ในโบสถ์วิหาร เพื่อให้ชาวบ้านได้เคารพสักการบูชา และป็นผู้ดูแลอาหารการกินของพระสงฆ์ในวัดด้วย และพยายามชักชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมพัฒนาวัด โดยการปลูกต้นไม้ ทำทางเดินเท้ารอบวัด ส่วนกิจกรรมทางการศึกษาสมปองให้ความสนใจเด็กนักเรียนที่ยากจน กำพร้าพ่อแม่ ต้องอยู่ในความอุปการะของตายาย สมปองให้การ

สนับสนุนด้านการเงิน โดยให้ทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การเรียน เช่น สมุด ดินสอ ปากกา ให้กับทางโรงเรียน เพื่อแจกจ่ายให้เด็กนักเรียนที่ยากจนในหมู่บ้าน

ส่วนกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน สมปองได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ เขาได้เฝ้าติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมทั้งเคยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหมู่บ้านในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เคยได้ร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการปลูกต้นไม้สมปองได้ชักชวนให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมนี้ด้วย นอกจากนี้สมปองได้เคยเข้าร่วมการพัฒนา สร้างวัด ถนนหนทาง ซ่อมแซมอาคารเรียน และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

สมปองเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณภาพประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้าน คือ ทำให้น้ำไหล ไฟสว่าง ทางสะดวก ในด้านครอบครัวและส่วนตัวก็ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นเดียวกัน คือ ทำให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสาธารณูปโภค คือ มีไฟฟ้า มีน้ำประปา มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีโทรศัพท์ใช้กันในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง

ทรรศนะของสมปองที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านในอดีตเขามีความเห็นว่าการพัฒนาเป็นไปอย่างเชื่องช้ามาก ประชาชนไม่เคยได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเลย เจ้าหน้าที่ของรัฐลงไปไม่ถึงประชาชนในหมู่บ้าน และขาดการประชาสัมพันธ์จากผู้นำท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านเริ่มดีขึ้น มีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหลายหน่วยงานไปประจำงานในหมู่บ้าน ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบ่อยครั้งขึ้น ในขณะเดียวกันก็ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สมปองเห็นว่าปัญหาที่รุนแรงในหมู่บ้านได้แก่ ความขัดแย้งกันเองในระดับผู้นำ ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านได้แก่ ขาดการประสานงานกันในหมู่บ้าน สมปองได้เสนอแนะวิธีการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คือ ต้องมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์จากผู้นำท้องถิ่นให้ทั่วถึงในหมู่บ้าน

บทที่ 5

การพิสูจน์สมมติฐานและการอภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนซึ่งได้ตั้งสมมติฐานไว้ 9 ข้อ มีผลพิสูจน์สมมติฐานปรากฏดังนี้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 1

สมมติฐานที่ 1 เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบเพศกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

เพศ	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	T-test	D.F.	Sig.
ชาย	194	1.467	0.501	2.78	296	.995
หญิง	106	1.466	0.500			

จากตารางที่ 16 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามเพศ โดยมีเพศชาย จำนวน 194 คน และเพศหญิง จำนวน 106 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชาย มีคะแนนเฉลี่ย 1.467 สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ย 1.466 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.501 และ 0.500 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติ เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีค่า $T=2.78$ และ $DF=296$ โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .995 ซึ่งสูงกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า เพศที่มีความแตกต่างกันนั้นไม่มีความสัมพันธ์การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน นั่นคือ ไม่ว่าจะเพศหญิงหรือเพศชายไม่มีความแตกต่างในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 2

สมมติฐานที่ 2 คนมีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย

ตารางที่ 17 เปรียบเทียบอายุกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

อายุ	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	T-test	D.F.	Sig.
น้อย	124	1.390	0.489	-2.173	297	.03
มาก	176	1.517	0.501			

จากตารางที่ 17 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกอายุเป็นน้อย จำนวน 124 คน และอายุมาก จำนวน 176 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.390 สำหรับกลุ่มที่มีอายุมาก มีคะแนนเฉลี่ย 1.517 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .489 และ .501 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีค่า $T = -2.173$ และค่า $DF = 297$ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ $= 0.03$ ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งกลุ่มตัวอย่างมีอายุมากขึ้นก็จะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 3

สมมติฐานที่ 3 คนมีการศึกษาสูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบระดับการศึกษากับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ระดับการศึกษา	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	T-test	D.F.	Sig.
ต่ำ	219	1.479	0.500	.724	296	.469
สูง	81	1.432	0.498			

จากตารางที่ 18 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำ จำนวน 219 คน และกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง จำนวน 81 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาต่ำ มีคะแนนเฉลี่ย 1.479 และกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาต่ำ มีคะแนนเฉลี่ย 1.479 และกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงมีคะแนนเฉลี่ย 1.432 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .500 และ .498 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีค่า $T = .724$ และ $DF = 296$ โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .469 ซึ่งสูงกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะกลุ่มตัวอย่างจะมีการศึกษาสูงหรือต่ำก็จะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 4

สมมติฐานที่ 4 อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน

ตารางที่ 19 เปรียบเทียบอาชีพกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

อาชีพ	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D	F	D.F.	Sig.
ไม่มีงานทำ	7	1.428	.534	1.371	7	.217
ทำนา	128	1.543	.500			
ทำไร่	6	1.667	.516			
เลี้ยงสัตว์	11	1.454	.522			
ค้าขาย	62	1.371	.487			
รับราชการ	15	1.400	.507			
รับจ้าง	58	1.448	.501			
อื่น ๆ	13	1.230	.438			

จากตารางที่ 19 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามอาชีพ โดยไม่มีงานทำ 7 คน ทำนา 127 คน ทำไร่ 6 คน เลี้ยงสัตว์ 11 คน ค้าขาย 62 คน รับราชการ 15 คน รับจ้าง 58 คน และอื่น ๆ 13 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่าง ๆ กันมีคะแนนเฉลี่ย 1.428, 1.543, 1.667, 1.454, 1.371, 1.400, 1.448 และ 1.230 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .534, .500, .516, .522, .487, .507, .501 และ .438 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทั้ง 8 กลุ่ม โดยมีค่า $F=1.371$ และ $DF = 7$ โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .217 ซึ่งสูงกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ไม่ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีอาชีพใดก็จะมีความสามารถในการเป็นผู้นำไม่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 5

สมมติฐานที่ 5 คนที่มีรายได้สูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีรายได้น้อย

ตารางที่ 20 เปรียบเทียบรายได้กับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

รายได้	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	D.F.	T-test	Sig.
ต่ำ	215	1.465	.499	.724	.248	.004
สูง	85	1.448	.500			

จากตารางที่ 20 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามรายได้ โดยมีรายได้ต่ำ 215 คน และมีรายได้สูง 85 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.465 และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้สูงมีคะแนนเฉลี่ย 1.448 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .499 และ .500 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณา

ค่าสถิติเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีค่า $T = .248$ และค่า $DF = .291$ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .004 ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้แตกต่างกันจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้แตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งคนที่มีรายได้มากเท่าไรยิ่งมีความสามารถในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 6

สมมติฐานที่ 6 คนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อยมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก

ตารางที่ 21 เปรียบเทียบจำนวนสมาชิกในครอบครัวกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

จำนวนสมาชิก ในครอบครัว	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	D.F.	T-test	Sig.
น้อย	202	1.435	.497	297	.758	.144
มาก	98	1.525	.501			

จากตารางที่ 21 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อย มีจำนวน 202 คน และสมาชิกในครอบครัวมาก มีจำนวน 98 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อยมีคะแนนเฉลี่ย 1.435 และกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากมีคะแนนเฉลี่ย 1.525 โดยมีค่าเฉลี่ยเบนมาตรฐาน .497 และ .501 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม โดยมีค่า $T = .758$ และ $DF = 296$ โดยระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .144 ซึ่งสูงกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่ว่าจะมีน้อยหรือมากก็ไม่มีความแตกต่างกันในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 7

สมมติฐานที่ 7 คนที่เข้ารับการฝึกอบรมมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่เข้ารับการฝึกอบรมน้อย

ตารางที่ 22 เปรียบเทียบการเข้ารับการฝึกอบรมกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

การเข้ารับการฝึกอบรม	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	D.F	F	Sig.
ไม่เคย	42	1.119	.327	3	19.480	.001
เคย	130	1.376	.486			
จำนวน 3-4 ครั้ง	39	1.538	.505			
มากกว่า 4 ครั้ง	89	1.727	.447			

จากตารางที่ 22 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามการเข้าร่วมฝึกอบรม ดังนี้ ไม่เคยเข้าร่วมอบรม จำนวน 42 คน เคยเข้าร่วม 1-2 ครั้ง จำนวน 130 คน 3-4 ครั้ง จำนวน 39 คน และมากกว่า 4 ครั้ง จำนวน 89 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยร่วมการฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 1.119 กลุ่ม เคยเข้าร่วม 1-2 ครั้ง มีคะแนนเฉลี่ย 1.376 เคย 3-4 ครั้ง มีคะแนนเฉลี่ย 1.538 และเคยมากกว่า 4 ครั้ง มีคะแนนเฉลี่ย 1.727 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .327, .486, .505 และ .447 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของทั้ง 4 กลุ่ม พบว่า มีค่า $F=19.480$ และ $DF = 3$ และมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .001 ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การเข้ารับการฝึกอบรมที่แตกต่างกันจะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการฝึกอบรมมากเท่าใด ยิ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติฐานที่ 8

สมมติฐานที่ 8 คนที่มีประสบการณ์การร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมน้อย

ตารางที่ 23 เปรียบเทียบคนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมกับการเป็นผู้นำกิจกรรม
การพัฒนาชุมชน

ประสบการณ์	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	D.F.	T-test	Sig.
น้อย	152	1.160	.367	297	-13.382	.001
มาก	148	1.771	.421			

จากตารางที่ 23 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามสถานการณ์การเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมน้อย จำนวน 152 คน และกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์มาก จำนวน 148 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์น้อย มีคะแนนเฉลี่ย 1.160 และกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์มากมีคะแนนเฉลี่ย 1.771 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .367, .421 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า มีค่า $T = -13.382$ และ $DF = 297$ และระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .001 ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ในการทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สรุปได้ว่า คนที่มีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน นั้นคือ ยิ่งกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นเท่าไร ก็จะมีความสามารถในการเป็นผู้นำมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

การพิสูจน์สมมติที่ 9

สมมติฐานที่ 9 ผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนน้อย

ตารางที่ 24 เปรียบเทียบผู้เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนกับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ผู้เห็นประโยชน์	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	D.F.	F	Sig.
ไม่มีเลย	2	1.00	.000	2	6.877	.001
มีบ้างบางสิ่ง	128	1.354	.480			
มีคุณประโยชน์	170	1.552	.498			

จากตารางที่ 24 กลุ่มตัวอย่างถูกจำแนกตามผู้เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนบ้างบางสิ่ง จำนวน 128 คน และเห็นประโยชน์โครงการพัฒนาชุมชนมาก จำนวน 170 คน จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นประโยชน์ มีคะแนนเฉลี่ย 1.00 กลุ่มที่เห็นประโยชน์บ้างบางสิ่ง มีคะแนนเฉลี่ย 1.354 และกลุ่มที่เห็นคุณประโยชน์มากมีคะแนนเฉลี่ย 1.552 โดยมีค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน .000, .480 และ .498 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า มีค่า $F=6.877$ และ $DF = 2$ และมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ตั้งไว้ใน การทดสอบสมมติฐาน (0.05) ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า คนที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันจะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งกลุ่มเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมากเท่าไร ยิ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

แบบสรุปการพิสูจน์สมมติฐาน

สมมติฐาน	ยอมรับสมมติฐาน	ไม่ยอมรับสมมติฐาน
1. เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง		✓
2. คนมีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย	✓	
3. คนมีการศึกษาสูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย		✓
4. อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน		✓
5. คนที่มีรายได้สูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีรายได้น้อย	✓	
6. คนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อยจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก		✓
7. คนที่เข้ารับการฝึกอบรมมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่เข้ารับการฝึกอบรมน้อย	✓	
8. คนที่มีประสบการณ์ร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมน้อย	✓	
9. ผู้เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนน้อย	✓	

การอภิปรายผล

สมมติฐานที่ 1 เพศชายมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าเพศหญิง จากการพิสูจน์สมมติฐานพบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายในการมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ = .995 แสดงว่าไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชายไม่มีความแตกต่างกันในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนทั้งนี้ปัจจัยในเรื่องเพศไม่ทำให้เกิดความแตกต่างกัน เพราะไม่ว่าจะเพศหญิงหรือเพศชายก็สามารถที่จะเป็นผู้นำกิจกรรมได้ปัจจัยในเรื่องอื่น ๆ น่าจะเป็นตัวแปรที่ทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่า จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 คนมีอายุมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีอายุน้อย จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างของอายุกับความสามารถในการเป็นผู้นำโดยมีนัยสำคัญทางสถิติ = .031 แสดงว่า อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งกลุ่มตัวอย่างมีอายุมากก็จะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก การมีวุฒิภาวะที่มากเพียงพอทำให้คนยอมรับในการเป็นผู้นำ และเป็นช่วงที่อยู่ในวัยที่จะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม และหมดภาระในเรื่องของการทำมาหากิน หรือช่วงเวลาการทำงาน จึงสามารถอุทิศเวลาให้ได้เต็มที่ ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 คนมีการศึกษาสูงมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างในเรื่องของการศึกษาที่มีผลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ = .469 แสดงว่าไม่ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีการศึกษาสูงหรือต่ำก็มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้นำกิจกรรมอาจมีการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกำรนำการพัฒนาชุมชนจากแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเกณฑ์ของรัฐ และนอกจากนั้นยังประกอบไปด้วยประสบการณ์มองเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ การศึกษาตามมาตรฐานของรัฐจึงไม่สร้างความแตกต่างให้กับการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4 อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างระหว่างอาชีพกับความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ = .217 แสดงว่าไม่ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีอาชีพใดก็มีความสามารถในการเป็นผู้นำไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะอาชีพไม่ใช่ตัวแปรที่ทำให้คนในชุมชนสามารถจะเป็นผู้นำ ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 5 คนที่มีรายได้น้อยมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีรายได้สูง จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างกันในเรื่องของรายได้กับความความสามารถในการเป็นผู้นำมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .004 แสดงว่า การที่มีรายได้ต่างกัน จะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้แตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งคนมีรายได้มากเท่าไร ยิ่งมีความสามารถในการนำกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้มากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะคนที่มีความพร้อมทางการเงินของตนเองแล้ว คือ มีต้องหารายได้เพื่อประทังชีวิตแล้ว หรือมีเงินเก็บเหลือเพื่อเขาก็จะมีความคิดที่จะหันมาช่วยสังคมมากยิ่งขึ้น และพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้ ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 6 คนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อยจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างในเรื่องจำนวนสมาชิกในครอบครัวกับความความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .144 แสดงว่า จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่ว่ามากหรือน้อยก็ไม่มีมีความแตกต่างกันกับความความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรม ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ถ้าผู้นำมีความพร้อมในด้านรายได้ สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ จำนวนสมาชิกจึงไม่ใช่ปัญหา ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 7 คนที่เข้ารับการฝึกอบรมมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่เข้ารับการฝึกอบรมน้อย จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างระหว่างการเข้าร่วมฝึกอบรมกับความความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีระดับนัยสำคัญที่ .001 แสดงว่า การเข้ารับการฝึกอบรมที่แตกต่างกันจะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน นั่นคือ กลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมมากเท่าไรยิ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากการที่ประชาชนได้รับการฝึกอบรมจากทางรัฐบาลย่อมที่จะมีความรู้ วิธีการจัดการที่จะนำมาใช้กับชุมชนของตนเองทำให้เกิดความมั่นใจในการเป็นผู้นำที่มีความฉลาดรอบรู้ ซึ่งช่วยทำให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำ ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 8 คนที่มีประสบการณ์การร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าคนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมน้อย จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างของการมีประสบการณ์กับความความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีระดับนัยสำคัญที่ .001 แสดงว่า การมีประสบการณ์ที่แตกต่างจะมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน นั่นคือ ยิ่งมีประสบการณ์มากเท่าไรยิ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ประสบการณ์ที่เคยเข้าร่วม

กิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ ความมั่นใจในการเป็นผู้นำได้ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 9 ผู้เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนมากจะมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการการพัฒนาชุมชนน้อย จากการสำรวจพบว่า ความแตกต่างระหว่างผู้ที่เห็นประโยชน์กับความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 แสดงว่า ยังมีความเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมมีประโยชน์ก็ยังมีผลกระทบต่อความสามารถในการเป็นผู้นำมากขึ้นเท่านั้น นั่นคือ ผู้ที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันย่อมมีผลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำแตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการได้รับผลประโยชน์หรือคิดว่าจะมีผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม จะมาเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สรุปสมมติฐาน จากการพิสูจน์สมมติฐานโดยการสำรวจจะเห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนประกอบไปด้วยอายุ รายได้ การเข้ารับการศึกษาอบรม ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งในแต่ละตัวแปรที่มีส่วนช่วยสนับสนุนความสามารถในการเป็นผู้นำของประชาชนโดยเริ่มจากตัวแปรที่เกี่ยวกับส่วนบุคคล จากการศึกษาพบว่า อายุมีผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเนื่องจากการมีวุฒิภาวะที่เพียงพอส่งผลต่อการมองโลก การตัดสินใจ อารมณ์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ประกอบกับประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการเปรียบเทียบ เห็นผลก่อนที่จะมีการตัดสินใจทำการอะไรไปเสียอีก ส่วนในเรื่องของรายได้ ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เนื่องจากการที่ผู้นำมีความพร้อมในเรื่องเงินของตนเองแล้วก็จะมีความมั่นใจที่จะมองแผ่ขยายออกไปให้กับผู้อื่นได้ รายได้จึงเป็นตัวเสริมสร้างความสามารถของผู้นำ การได้รับการฝึกอบรมกับทางราชการนั้น ตัวแปรนี้มีผลต่อความรู้ความเข้าใจและการซึมซับค่านิยมต่าง ๆ ที่จะพึงมีได้จากการฝึกอบรมทำให้เกิดความพร้อมในการรับมือกับปัญหา หรือสร้างแผนงานในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงาน สร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น สำหรับตัวแปรประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้เกิดความคุ้นเคย ความรักในกิจกรรมพัฒนาชุมชน ทำให้มีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และพร้อมที่จะเป็นผู้นำได้ สุดท้ายในเรื่องของการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน เรียกได้ว่าเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญมากตัวแปรหนึ่ง เนื่องจากการเล็งเห็นประโยชน์ของตนเอง สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานตามทฤษฎีของ Maslow ได้ ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ประชาชนสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสร้างความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้ เพราะหากไม่เห็นประโยชน์ของ

กิจกรรมพัฒนาชุมชนนี้แล้วยังไม่มีใครอยากที่จะอาสาตนเองมาเป็นผู้นำกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ผลประโยชน์ส่วนรวม

และจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข่าวสำคัญ จำนวน 10 คน ผู้วิจัยจะสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนดังนี้

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญ จำนวน 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน ส่วนใหญ่ลักษณะสภาพทั่วไปจะเป็นผู้มีวิद्यุติ อายุโดยเฉลี่ยประมาณ 40 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีการศึกษาค่ำ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ป.4-ป.6 ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มิใช่อพยพมาจากที่อื่น โดยบุคลิกภาพทั่วไป จะเป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นคนเปิดเผย กล้าพูด กล้าแสดงออก เป็นคนตรงไปตรงมา แต่งกายก่อนข้างเรียบร้อย ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประกอบอาชีพทำนา รับจ้าง และค้าขาย มีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 20,000 บาทขึ้นไป โดยเฉลี่ยจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 20-30 ปี แต่งงานแล้วมีลูกเลย ครอบครัวหนึ่ง ๆ มีลูกประมาณ 2 คน และตอนลูกเล็ก ๆ จะเลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง

ภูมิหลังของครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่พ่อแม่ของผู้ให้ข่าวสำคัญจะมีลูกมากโดยเฉลี่ยประมาณ 5-7 คน ทุกครอบครัวมีลักษณะเหมือนกันคือ แต่งงานตั้งแต่อายุน้อย มีลูกตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ และมีลูกมาก ทำให้การเลี้ยงดูไม่ทั่วถึง และไม่สามารถให้การศึกษาต่อในระดับสูงได้ ส่วนใหญ่ออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน บรรดาผู้ให้ข่าวสำคัญจึงมีการศึกษาค่ำ (จบ ป.4 – ป.6) แต่ระดับการศึกษาก็ไม่มีผลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพราะบุคคลเหล่านี้ได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างแข็งขัน ได้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมกับทางหน่วยงานราชการ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน กรมส่งเสริมการเกษตร และจากการเข้ารับการฝึกอบรมทำให้ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งสามารถนำความรู้ที่นำมาใช้กับชุมชนของตนเอง และในขณะเดียวกันทำให้เกิดความมั่นใจในความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ผู้ให้ข่าวสำคัญส่วนใหญ่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เข้าร่วมประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังการสนับสนุนทางการเงินและด้านแรงงาน และร่วมเป็นกรรมการของกลุ่มด้วย ส่วนกิจกรรมวัด กิจกรรมทางการศึกษา และกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มผู้ให้ข่าวสำคัญก็ได้ให้การสนับสนุนทางการเงินและแรงงานเช่นเดียวกัน เนื่องจากผู้ให้ข่าวสำคัญมีความพร้อมในเรื่องของเงินและเรื่องเวลา ก็จะมีจิตใจที่เผื่อแผ่ไปให้กับผู้อื่น ดังนั้น รายได้ยังเป็นตัวเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ผู้ให้ข่าวสำคัญเคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จึงทำให้เกิดความรักความสนใจในงานพัฒนาชุมชน เคยมีประสบการณ์ในการเสนอแนะปัญหาข้อบกพร่องในการพัฒนาหมู่บ้านให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไข และร่วมวางแผนงานและโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งแสดงถึงความเป็นผู้นำ การที่พวกเขาสามารถสร้างแผนงานในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานและสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น

ผู้ให้ข่าวสำคัญมองเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน พวกเขาเห็นว่าโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เพราะสามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานของชาวบ้านได้ ทำให้ชาวบ้านมีการกินดีอยู่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ จึงเป็นเป็นจุดเริ่มต้นให้ประชาชนสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและสร้างความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมได้ จากการที่ประชาชนตระหนักถึงประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน ก็จะทำให้เกิดการขันอาสาเข้ามาเป็นผู้นำกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อผลประโยชน์ของหมู่บ้านและชาวบ้านมากขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ อายุ รายได้ การรับการฝึกอบรม ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตยโดยที่มีการส่งเสริมในเรื่องของการกระจายอำนาจประชาชนทุกคนจำเป็นจะต้องรู้สิทธิหน้าที่ของตนเอง และจะต้องพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้มีขึ้นมาเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนเอง ถ้าอาศัยแค่รัฐบาลในการแก้ไขปัญหาหรือเสริมสร้างกิจกรรมพัฒนาชุมชนของชุมชนตนเอง ความล่าช้า การแก้ไขไม่ตรงจุด การเสริมสร้างที่ไม่ตรงประเด็นจะเกิดขึ้น ดังนั้น ในฐานะที่เกิดมาบนประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้วนั้น ประชาชนทุกคนจะต้องตื่นตัวอยู่เสมอ เพราะอำนาจและความชอบธรรมที่รัฐได้มาจากประชาชนทั้งสิ้น ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศมิใช่เป็นผู้อาศัย ดังนั้นแล้ว ประชาชนทุกคนควรร่วมมือร่วมใจกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยรัฐจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความพร้อมในการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การวิจัยนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาความพร้อมให้กับผู้นำตัวแปรต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ส่งผลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าภาครัฐจะได้นำไปใช้ในการวางแผนกิจกรรมโครงการในการเสริมสร้างการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ประเทศชาติก็จะพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ สืบต่อไป

บทที่ 6

สรุปปัญหาที่เกิดจากการวิจัย และข้อเสนอแนะ

โครงการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชนบทที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถช่วยตนเองได้มากขึ้น พร้อมทั้งปรับตัวให้เข้ากับสภาพทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมในการดำเนินงานจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย งานจึงจะสำเร็จลงได้ สิ่งที่เป็นอย่างยิ่ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน แต่ที่ผ่านมาลักษณะของโครงการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่จะมีกระบวนการวางแผนแบบ “บนลงล่าง” (Top down Planning) ยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วม ความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของบุคคล อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและบรรลุผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การพัฒนาพื้นที่ชนบทและเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมประเทศชาติในที่สุด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบเป็นแนวนโยบายและค้นหาวิธีการแก้ไขเพื่อให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำมาสู่ภาวะสังคมที่ดีและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

โดยวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน จากหมู่บ้านตัวอย่าง จำนวน 10 หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการแจกแบบสอบถามและให้การเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 10 คน เพื่อที่จะทำให้มองเห็นความแตกต่างในความสามารถของการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาสังคมหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทำให้การเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน

สรุป

ผลจากการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ในอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งจากการวิจัยทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของบุคคล รวมถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อโครงการพัฒนาชุมชน และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้บุคคลเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

ผลจากการพิสูจน์สมมติฐานซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ 9 ข้อ ผลการศึกษาไม่ยอมรับสมมติฐาน 4 ข้อ ผลปรากฏดังนี้ กลุ่มตัวอย่างยังมีการศึกษาสูง ยังมีอาชีพที่แตกต่างกัน ยังมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก ไม่มีผลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และผลการศึกษายอมรับสมมติฐาน 5 ข้อ มีผลปรากฏดังนี้ กลุ่มตัวอย่างยังมีอายุมาก ยังมีรายได้มาก ยังมีการฝึกอบรมมาก ยังมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมมาก และยิ่งเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมาก ยิ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น ซึ่งข้อมูลจากการศึกษายืนยันสมมติฐาน 5 ข้อนี้ แสดงว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ อายุ รายได้ การฝึกอบรม ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และการเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน

และเมื่อนำมาพิจารณากับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ 3 ข้อ พบว่า

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของบุคคลในงานพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนบุคคลในเรื่องของอายุ รายได้ การฝึกอบรม ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และเห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชน โดยผู้ที่มีอายุมากและมีรายได้มากมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยและมีรายได้น้อย เพราะไม่ต้องกังวลกับภาวะการดำรงชีพของตนมากนัก และการมีรายได้มากย่อมหมายถึง การเป็นผู้มีฐานะเศรษฐกิจดี สามารถเสียสละแรงกาย ความคิด เวลา ทรัพย์สิน เงิน และอุปกรณ์ต่าง ๆ สนับสนุนการพัฒนาตามโครงการโดยไม่เดือดร้อน และการที่บุคคลมีอายุมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจในการกระทำของตน จึงเป็นแรงเสริมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การเข้ารับการอบรมกับทางราชการบ่อยครั้ง เป็นปัจจัยสำคัญทำให้สามารถรับรู้ข่าวสารจากทางราชการได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการร่วมเสนอปัญหาและแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการร่วมวางแผนงานและโครงการเป็นสาเหตุให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมระดับสูง ส่วนบุคคลที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนมากจะเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากขึ้น บุคคลเล็งเห็นผลได้ผลเสียที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน และจะได้รับประโยชน์จากโครงการมาก ก็จะทำให้บุคคลที่เห็นประโยชน์ของโครงการมาก เกิดแรงจูงใจเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

ชุมชน โดยที่แรงจูงใจนั้นจะเป็นพลังภายในที่จะชักจูงให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ดังนั้น บุคคลที่เห็นประโยชน์ของโครงการมากจึงเข้าร่วมกิจกรรม และมีความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าบุคคลที่เห็นประโยชน์ของโครงการพัฒนาชุมชนน้อย

2. ทักษะคติของประชาชนต่อการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนมีทักษะคติที่ดีต่อโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งทำให้เกิดแรงเสริมในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

3. วิธีการที่จะทำให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนให้เห็นประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน เพื่อที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาไปเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนตามลำดับ

ดังนั้นจากการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ทราบถึงทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ไปปรับปรุงแก้ไข หรือสนับสนุนให้แต่ละท้องถิ่นมีการสนับสนุนในเรื่องดังกล่าว เพื่อที่จะทำให้คนในชุมชนกลายเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศต่อไป

ปัญหาที่เกิดจากการวิจัย

1. การเข้าไปทำการศึกษาในหมู่บ้านตัวอย่างค่อนข้างลำบาก เนื่องจากหมู่บ้านอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่กว้าง ต้องใช้เวลาในการเดินทางพอสมควร
2. เวลาที่ใช้ในการสอบถามหรือสัมภาษณ์ไม่ค่อยมี เพราะกลุ่มตัวอย่างมีภารกิจในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยต้องรอเวลาในช่วงเย็นหลังจากที่พวกเขาว่างเว้นจากภารกิจแล้ว จึงจะขอเวลาสัมภาษณ์ได้
3. การเดินทางไปบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญใช้เวลานานและสับสน เนื่องจากบ้านของผู้ให้ข่าวสำคัญแต่ละคนอยู่กระจัดกระจายในแต่ละหมู่บ้านต้องเดินทางไปบ่อย ๆ ถึงจะคุ้นเคย
4. ผู้ให้ข่าวสำคัญจะอยู่บ้านในวันอาทิตย์ นอกนั้นเป็นวันทำงาน ทำให้การเยี่ยมบ้านของผู้วิจัยมีเวลาแค่วันเดียวเท่านั้นที่จะคุยกับที่บ้าน และบางอาทิตย์ผู้ให้ข่าวสำคัญไม่อยู่จึงต้องทำให้ใช้เวลาวิจัยมาก ผู้วิจัยต้องทำการนัดก่อนที่เข้าไปสัมภาษณ์
5. เรื่องราวบางอย่าง ผู้ให้ข่าวสำคัญไม่กล้าเล่าให้ฟัง เช่น ความขัดแย้งระหว่างผู้นำหรือการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ ผู้วิจัยจะต้องพยายามทำความเข้าใจ พุดคุยเป็นกันเองไม่ให้ดูเหมือนเป็นการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข่าวสำคัญจึงยอมเปิดเผยข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วนคือ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ และข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

1. ควรมีการศึกษาขยายผล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระดับต่าง ๆ เช่น ในระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศต่อไป เพราะจะได้ทราบผลกระทบและปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับกว้าง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนให้สอดคล้องกับปัญหาของประชาชน
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการภาพรวมของโครงสร้างทางสังคมทุกระบบ เพราะในสังคมนั้น ๆ มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันหมด
3. ควรนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปสร้างแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับการส่งเสริมหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการเป็นผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนในแต่ละชุมชนต่าง ๆ เช่น การจัดการวางแผน การฝึกอบรม การพัฒนาความพร้อมในการเป็นผู้นำ
4. ควรสร้างบรรยากาศในการเป็นผู้นำ สร้างค่านิยมเกี่ยวกับการเป็นผู้นำที่ถูกต้องในแง่ที่มองในเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าจะมาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากการเป็นผู้นำกิจกรรมหรือเพื่อขยายอิทธิพลของตนเอง
5. รัฐบาลควรดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจัง ทั้งในเรื่องของการเตรียมความพร้อมของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการเปิดโอกาสให้ได้มีการดูแลตนเอง เพื่อสร้างสรรค์ผู้นำที่มีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง
6. ควรใช้เทคนิคทางมานุษยวิทยา เช่นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข่าวสำคัญจำนวนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

1. ควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปสร้างแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมรูปแบบของโครงการที่มีกระบวนการจากบนลงล่าง “Top-Down” ทำให้ประชาชนคาดหวังความช่วยเหลือจากทางราชการ โดยขาดการใช้ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเอง อันเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังนั้น การจัดทำโครงการ ควรจะคำนึงถึงการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองมากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากทางราชการ เช่น การจัดฝึกอบรมและการพาไปทัศนศึกษา คูโครงการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

2. ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเสนอปัญหาและแสดงความคิดเห็นในโครงการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นขั้นตอนแรกที่ประชาชนจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้ รวมทั้งขั้นตอนวางแผนหรือจัดทำโครงการ ทางราชการควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของโครงการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น เพื่อประชาชนเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีกว่าที่ทางราชการจะเป็นผู้กำหนด

3. การดำเนินงานต่าง ๆ ของทางราชการควรให้ความสนใจผู้ที่มีรายได้น้อย เนื่องจากที่ผ่านมาทางราชการให้ความสนใจกับประชาชนที่มีรายได้มาก เพราะมีความพร้อมในการตอบสนองความต้องการหรือนโยบายของรัฐได้ดีกว่า ผู้ที่มีรายได้น้อย ดังจะเห็นได้ว่าการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ที่มีรายได้มากจะเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้น การพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตำบล จึงควรเน้นไปสู่ประชาชนที่มีรายได้น้อย จึงจะเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในท้องที่ เช่น เกษตรตำบล สาธารณสุข ครู ปลัดอำเภอ โดยเฉพาะพัฒนากร ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การรวมกลุ่ม และการสร้างศักยภาพให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ควรไปพบปะกับประชาชนเป็นประจำ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าจะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานของโครงการพัฒนาชุมชนต่อไป

5. ผลจากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อความสะดวกในการเป็นผู้นำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน นอกจากการมีภาระในครอบครัว การประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคลแล้ว สิ่งที่น่าสนใจคือ การขาดการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึง การทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรจะได้เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์โครงการ โดยผ่านสื่อหรือการจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมในโครงการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนทราบอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาชุมชน : หลักและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบลู๊ต, 2545.

กรมการพัฒนาชุมชน. หมู่บ้านชนบทไทย. กรุงเทพฯ : เพิ่มเสริมกิจ, 2546.

กรมการปกครอง. คู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) โรงพิมพ์อาสาสมัครรักษา
ดินแดน, 2543.

ขวัญชัย วงศ์นิติกร. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขต
หมู่บ้านจัดสรรชานเมือง:ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย
จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2532.

งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

งามพิศ สัตย์สงวน. ความเชื่อทางศาสนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (โครงการวิจัยเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสกาญจนาภิเษกสมโภช).
กรุงเทพฯ : แท็กส์ แอนเจอร์นัล พับลิเคชั่น, 2545.

งามพิศ สัตย์สงวน. ประสบการณ์วิจัยทางมานุษยวิทยาข้ามวัฒนธรรม. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

งามพิศ สัตย์สงวน. มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2541.

งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย:การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. (ทุนวิจัย
รัชดาภิเษกสมโภชจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). กรุงเทพฯ : แท็กส์ แอนเจอร์นัล
พับลิเคชั่น, 2545.

งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร:กรณีศึกษาครอบครัว
โซ่ง (ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.

- งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา
ครอบครัวญวน (ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัว
โซ่ง (ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2545.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- ศักดิ์ดา บุญปลา. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาของ
หัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530.
- นคร สำเภาทิพย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง : ศึกษาเฉพาะ
กรณีพื้นที่อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- นพพร เชื้อจำ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร
เมืองมินบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา
ชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์,
2537.
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- นิเทศ ดินณะกุล. วัฒนธรรมข้าวในเทือกเขาล้าน: วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- บุญมา นครอินทร์. กรอบความคิดเกี่ยวกับชุมชน. เอกสารบรรยายโครงการเสริมความรู้ทางสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2545.
- ปัญญา ธนสัมบัณู. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชุมชน ตาม
ข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535.

- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชน. **พัฒนาชุมชน** 30, (2540) : 25-28.
- ภูงค์ กุลทลบุตร. **แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- วราภรณ์ ศรีสุพรรณ. **การพัฒนาแบบยั่งยืน ทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- สายทิพย์ สุกดีพันธ์. **อุดมการณ์พัฒนาการกับสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย ในปัญหาผู้นำกับการกำหนดนโยบายชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- สุพจน์ แสงเงิน. **การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, 2545.
- สุพัตรา สุภาพ. **คิดแบบผู้นำและผู้ตาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมไทย-ญี่ปุ่น, 2547.
- สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครัวยุคใหม่ ศาสนา ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- สุเมธ แสงนิมมวาล. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรม หมู่บ้านเคหบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสหกรณ์เคหะสถานกรุงเทพฯ จำกัด โครงการ 4**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.
- เสน่ห์ จามริก. **นโยบาย กลวิธี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษา นโยบายสาธารณะสุข, 2545.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท**. รายงานการวิจัยเสนอต่อสภาวิจัยแห่งชาติ, 2538.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคม การสร้าง ประเมินผล และการใช้ประโยชน์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหา และแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมวิทยาปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมวิทยาองค์การ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สุนทรี่ พรหมเมศ. **ทฤษฎีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2545.

อकिन รพีพัฒน์, ม.ร.ว. **พึ่งตนเองในชนบทอีกบทหนึ่งของการทบทวนเอกทัศน์แห่งการพึ่งพาตนเอง**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

อนุกรณ์ สุวรรณสทิศกร. **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กสช.อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530.

อานาจ อนันตชัย. **การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

ภาษาอังกฤษ

Allport, Gordon W. **Personality: A Psychological Interpretation**. New York: Henry Holt, 1972.

Anderson, W.A. **Rural Social Participation and family life**. Ithaca, New York. : Cornell University. **Agricultural Experiment Station Bulletin 314** (1990) : 70-80.

Brown, Emory J. Elements Associated with Activity and Inactivity in Rural Organizations. University Park : **Pennsylvania Agricultural Experiment Station Bulletin 574** (1992) : 26-30.

Buck, Roy C. and Ploch Louis A. Factors Related to Changes in Social Participation in a Pennsylvania Rural Community. University Park : **Pennsylvania Agricultural Experiment Station Bulletin 582** (1992) : 23-34.

Cheema, Shabbir G and Dennis, Rondinelli. **Decentralization and Development: Policy Implementation in Developing Countries**. California: Sage Publication, 1983.

- Christenson James A. **Community Development in Perspective**, New York: John Wiley & Sons, 1990.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. **Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: The Rural Development Committee Center for International Study, Cornell University, 1990.
- Daly, Herman E. Sustainable Development From Concept and Theory To Operational Principle. **Population and Development Review** 16 (1996) : 40-50.
- Dusseldorp, Van D. **Participation in Planned Development**. Wageningen : Wageningen Agricultural University, 1991.
- Erwin William. **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta : George State University, 1988.
- Foster, George M. **Traditional Cultures and The Impact of Technological**. New York : Harper & Row, 1975.
- Foskett, John M. Social Structure and Social Participation. **American Sociological Review**, 20 (August 1985) : 431 — 438.
- Gibb, Cecil A. The Principles and Traits of Leadership. **The Study of Leadership**. Danville, ILL. Brown and Cohn, 1985.
- Gouldner, Alvin. **Studies in Leadership**. New York : Harper and Brothers, 1978.
- Hay, D.G. **Social Participation of Individuals in Four Rural Communities of the Northeast**, Rural Sociology. (mimeographed) 1992.
- Heckert, Paul C. **Consistency in Religious Attitudinal-Behavioral Response Patterns**. Paper presented at Annual meeting of the Rural Sociological Society, San Francisco, California, 1995.
- Jenning, Helen H. Sociometry of Leadership. **The Study of Leadership**. Danville, ILL. Brown and Cohn, 1985.
- Langbacka, Kurt E. **Self Confidence in Ability to Perform leadership Functions as a Factor in Social Participation**. (Unpublished) Ithaca, New York : Cornell University, 1993.
- Maslow, A.H. **Motivation and Personality**, New York : Harper and Brothers, 1971.
- McClelland, David C. **The Achieving Society**, Princeton, New Jersey : Van Nostrand, 1970.

- Murray, Edward J. **Motivation and Emotion**, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall. 1985.
- Nelson,Lowry, Ramsey Charles E. and Verner Coolie. **Community Structure and Change**. New York : Macmillan and Col, 1990.
- Newman, W. Laurence. **Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches**. Massachusetts : Allyn and Bacon, 1994.
- Olmstead, Michael S. **The Small Group**. New York : Random House, 1980.
- Pearse, Andrew and Stiefel, Mathias. **Inquiry in Participation Research Approach**. In UNRISD Participation Programme, Geneva, 1997.
- Parsons, Tacott and Shils, Edward A. **Toward a general Theory of Social Action**. New York : Harper and Row Publishers, 1965.
- Ploch, Louis A. **Factors Related to the Formal Social Participation of Twenty — Six Selected Rural Persons**. (Unpublished) Ithaca,. New York :Cornell University, 1994.
- Reeder, William W. **Leadership Development in a Mormon Community**. Unpublished book manuscript, 1995.
- Repetto Robert . **Sustainable Development : Economics and Environment in the Third World**. London : Earthscan Publications, 1990.
- Rogers,Everett M. **Communication Strategies for Family Planning**. New York : Harper & Brothers, 1983.
- Salvi,Pratap V. **A Study of Leadership in Pansop Village of Bombay State (India) and Suggestions for it Training**. Ithaca, New York : Cornell University, 1990. (Unpublished)
- Sander Irwin. **The Community: An Introduction to a Social System**. New York : Ronald Press Company, 1968.
- Sanderson, Dwight and Polson, Robert A. **Rural Community Organization**. New York : John Wiley & Sons, 1980.
- S.C.C.D.'s Statement on C.D. in **Community Development Journal 23 (3)** (1988) : 203-204.
- Shadlid, Wasif. Wil prins and Peter J.M. Nas. **Access and Participation : A Theoretical Approach in Participation of the poor in Development**. Edited by Beno Galjant and Diske Buijs, Leiden:University of Leiden, 1982.

Stavenhagen, R. Marginality, Participation Agrarian Structure in Latin America

International Institute of Labour Studies Bulletin 90 (7 June 1990) :74.

Spicer, Edward H. **Human Problem in Technological Change**. New York : John Wiley & Sons.
1975.

Tannenbaum, R. **Leadership Organization**. New York : McGraw-Hill, 1983.

United Nations Population Fund. **Population, Environment and Resource Sustainability in Thailand**. Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, August 1993.

Write, Alastair T. **Why Community Participation A Discussion of the Argument**.

Community Participation : Current issue and Lesson Learned. New York :
Published by United Nation Children's Fund, 1982.

WHO. **Review of Primary Health Care**. SHS/82, 3 : 1992.

Wilkinson Kenneth. In Search of the Community in the Changing Countryside.

Rural Sociology 51(1) (1996) : 20-30.

Worsley Peter. **The New Introducing Sociology**. Penguin Books. Third Edition, 1998.

Yacoub, Salah M and Haddad Antoine. Factors Influencing Farmer's Participation in a Lebanese village Cooperative. **Science Publication, 48**, Beirut, Lebanon : American University of Beirut, Faculty of Agricultural (1995) : 51-63.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามโครงการวิจัย
เรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในการนำกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในอำเภอเสนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำแนะนำในการตอบแบบสอบถาม

1. เพื่อให้ท่านกรอกแบบสอบถามชุดนี้ด้วยความจริงใจและสบายใจ โปรดอย่าระบุชื่อท่านลงในแบบสอบถาม คำตอบของท่านถือเป็นความลับใช้เฉพาะในการวิจัยเรื่องนี้เท่านั้น
2. แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน โปรดตอบคำถามทุกคำถามในแต่ละตอน
3. ในการตอบคำถาม โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หรือใส่หมายเลขที่เหมาะสมหรือเขียนข้อความสั้น ๆ แล้วแต่กรณี ลงในช่องว่างที่เตรียมไว้
4. คำตอบของท่าน ไม่มีการคิดถูกหรือผิด เพราะแบบสอบถามชุดนี้ต้องการจะทราบความเห็นและประสบการณ์ของท่านเท่านั้น คำตอบจากประสบการณ์และความคิดเห็นของท่านจริง ๆ มีความสำคัญสำหรับการทำวิจัยเรื่องนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของหัวหน้าครัวเรือน

1. เพศ

- หญิง
- ชาย

2. ท่านมีอายุเท่าไรเมื่อวันเกิดครั้งที่แล้ว

- 20 ปีหรือน้อยกว่า
- 21 – 30 ปี
- 31 – 40 ปี
- 41 – 50 ปี
- 51 – 60 ปี
- 61 ปีขึ้นไป

3. ท่านเรียนจบการศึกษาระดับใด

- ไม่เคยเรียนหรือต่ำกว่า ป.4
- ป.4 – ป.7 (ป.6)
- มศ.1 – มศ.3 (ม.1 – ม.3)
- มศ.5(ม.6)
- อนุปริญญา หรือสูงกว่าขึ้นไป

4. ท่านประกอบอาชีพใดเป็นอาชีพหลัก

- ไม่มีงานทำ
- ทำนา
- ทำไร่
- เลี้ยงสัตว์
- ค้าขาย
- รับราชการ
- รับจ้าง
- อื่น ๆ ระบุ.....

5. ท่านมีรายได้รวมทั้งหมดประมาณหรือเฉลี่ยเดือนละ

- ต่ำกว่า 5,000 บาท
- 5,001 – 10,000 บาท
- 10,001 – 20,000 บาท
- 20,001 – 30,000 บาท
- 30,001 บาทขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของหัวหน้าครัวเรือน

6. สมาชิกในครอบครัวของท่านมีจำนวน.....คน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม

7. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมจากทางราชการบ้างหรือไม่

- ไม่เคย
- 1 – 2 ครั้ง
- 3 – 4 ครั้ง
- มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป

ถ้าท่านเคยรับการฝึกอบรม โปรดบอกชื่อ โครงการหรือหน่วยงานที่จัดอบรมให้

- 1.....
- 2.....
- 3.....

8. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มต่อไปนี้หรือไม่ เมื่อปีกลายนี้

กิจกรรมกลุ่มเกษตรกร

เป็นสมาชิก	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านการเงิน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านแรงงาน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
เป็นกรรมการของกลุ่ม	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย

กิจกรรมวัด

เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านการเงิน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านแรงงาน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
เป็นกรรมการวัด	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย

กิจกรรมการศึกษา

เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านการเงิน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านแรงงาน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
เป็นกรรมการการศึกษา	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย

กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

เข้าร่วมประชุมเกิน 25%	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านการเงิน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
สนับสนุนด้านแรงงาน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
เป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย

ส่วนที่ 4 ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาสังคม

9. การรับทราบโครงการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรก

- ไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนเลย
- อ่านหรือฟังจากสื่อมวลชน
- รู้จากเพื่อน
- รู้จากเจ้าอาวาสหรือพระ
- รู้จากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน
- รู้จากครู
- รู้จากเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พัฒนากร
- รู้จากพัฒนากร

10. ประสบการณ์การร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

1. ท่านเคยให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านของท่านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
2. ท่านเคยเสนอปัญหาข้อบกพร่องในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบเพื่อแก้ไขต่อไปหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
3. ท่านเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพบปะบุคคลปรึกษาหารือในเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
4. ท่านเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านของท่านว่ามีผลดีหรือข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
5. ท่านเคยเป็นกรรมการต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
6. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมปรึกษา วางแผนงาน โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
7. ท่านเคยชักชวนให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย
8. ท่านเคยเสนอโครงการหรือแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านหรือไม่
 เคย
 ไม่เคย

9. ท่านเคยเข้าร่วมการพัฒนาถนน วัด สาธารณสมบัติอื่น ๆ ในหมู่บ้านหรือไม่

- เคย
- ไม่เคย

11. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับคำกล่าวต่อไปนี้

ทัศนคติต่อโครงการพัฒนาชุมชน	ไม่เห็นด้วย อย่างมาก	ไม่ เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น	เห็น ด้วย	เห็นด้วย อย่างมาก
1. ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น					
2. คนที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาคือคนส่วนน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ประโยชน์					
3. การพัฒนาที่มำทำในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน					
4. การที่มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน					
5. การที่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาทำมาหากิน โดยไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่า					
6. การพัฒนาทำให้ข้าราชการเป็นกันเองกับชาวบ้านมากขึ้น					
7. หมู่บ้านนี้ไม่จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสุขสบายอยู่แล้ว					
8. ถึงแม้จะมีโครงการพัฒนาแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยากจนอยู่เหมือนเดิม					
9. ตั้งแต่มีโครงการพัฒนาชุมชนเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้ทำให้หมู่บ้านเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น					
10. การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ที่ชาวบ้านทุกคนควรให้ความร่วมมือ					

12. ท่านเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้านของท่านอย่างไรหรือไม่

- ไม่มีเลย
- มีบ้างบางสิ่ง
- มีคุณประโยชน์มาก

ถ้ามีประโยชน์ท่านคิดว่าประโยชน์อะไรที่หมู่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้านของท่านได้รับ

1.....

2.....

3.....

13. ท่านเห็นว่า โครงการพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณประโยชน์ท่านและครอบครัวของท่านอย่างไรหรือไม่

- ไม่มีเลย
- มีบ้างบางสิ่ง
- มีคุณประโยชน์มาก

ถ้ามีประโยชน์ท่านคิดว่าประโยชน์อะไรที่ท่านและครอบครัวของท่านได้รับ

1.....

2.....

3.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ประวัติส่วนตัว

นายพงศธร กาญจนะจิตรา เกิดเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2520 ที่กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

- ปีการศึกษา 2540 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ภาควิชาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปีการศึกษา 2544 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2544-2545 ปลัดอำเภอ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ. 2546- ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4 สำนักงานจังหวัด
- พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย